

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ОКОЛОТЕНКО ДМИТРО СЕРГІЙОВИЧ

УДК 343.13

**ДИСЕРТАЦІЯ
ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ**

08 – Право

081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Д. С. Околотенко**

Науковий керівник: **Нестор Наталія Володимирівна,**

доктор юридичних наук, старший дослідник

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Околотенко Д. С. Процесуальні строки на стадії досудового розслідування. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2024.

У дисертації здійснено комплексне дослідження теоретичних засад і практичних проблем реалізації кримінальних процесуальних норм, що регламентують процесуальні строки на стадії досудового розслідування. Запропоновано систему процесуальних строків у досудовому провадженні розглядати як таку, що охоплює: процесуальні строки як гарантії прав, свобод учасників кримінального провадження та виконання ними своїх обов'язків; процесуальні строки як гарантії забезпечення швидкого, своєчасного, оперативного і водночас повного та об'єктивного досудового розслідування.

Констатовано, що гарантіями забезпечення прав особи у досудовому провадженні є встановлення законодавцем строків, пов'язаних із реалізацією права на заявлення клопотання (ст. 220 КПК); права на свободу та особисту недоторканність (ч. 2 ст. 12 КПК); права одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення (ч.4 ст. 152, ч. 4 ст. 157, ч. 2 ст. 184, ч.3 ст.295, ч. 5 ст. 196 КПК тощо); права особи на керування транспортним засобом, або судном, права на полювання, права на здійснення підприємницької діяльності, права на володіння та носіння зброї (ч. 1 ст. 150 КПК); права власності (ч. 5 ст. 171, ч. 6 ст. 173 КПК); права ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування (ст. 290 КПК); права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності слідчого судді, прокурора, слідчого (ч. 1 ст. 304, ч. 1 ст. 312, ч. 2 ст. 395 КПК) тощо.

З'ясовано, що під час досудового розслідування швидкість досягається шляхом вчасного початку досудового розслідування (ч. 1 ст. 214 КПК), правилами обчислення строків у провадженні, в якому об'єднані матеріали кількох досудових розслідувань (ч. 7 ст. 217 КПК), встановленими строками

досудового розслідування (дізнання та досудового слідства, ст. 219 КПК); можливістю закінчення розслідування і в більш стислі терміни. Водночас з метою забезпечення повного розслідування законодавець передбачив продовження таких строків за наявності об'єктивних причин у порядку, передбаченому статтями 294-295-1 КПК України.

З'ясовано, що правові приписи КПК України 1960 року досить обережно регламентували тривалість кримінального провадження без зайвої ультимативності (тобто вимог пов'язаних з обмеженням часу проведення як досудового розслідування загалом, так і окремих процесуальних дій зокрема); не передбачали ефективний процесуальний механізм, здатний прискорити досудове розслідування у разі необґрунтованих зволікань з його проведенням; не були переобтяженні встановленням процесуальних строків, пов'язаних із забезпеченням прав особи за винятком поодиноких положень законодавства (статті 98-2, 99-1, 148).

Оновлено періодизацію розвитку правового регулювання строків досудового розслідування за чинним кримінальним процесуальним законодавством з моменту прийняття діючого КПК України по теперішній час шляхом виокремлення шести етапів: період перший (20 листопада 2012 р. – 13 квітня 2017 р.); період другий (14 квітня 2017 р. – 15 березня 2018 р.); період третій (з 16 березня 2018 р – 30 червня 2020 р.); період четвертий. (01 липня 2020 р. – 30 квітня 2022 р.); п'ятий період (1 травня 2022 р.- – 31 грудня 2023 р.); шостий період (1 січня 2024 р. по т.ч.).

У порядку компаративного аналізу законодавчої практики європейських країн, а також країн Середнього та Дальнього Сходу, виділено три основних підходи до розуміння процесуальних строків досудового провадження, зокрема: встановлені законом граничні строки здійснення досудового розслідування (Азербайджан, Італія, КНР, Латвія, Польща, Хорватія, Чехія тощо); строки досудового розслідування, що встановлюються прокурором (Франція, Болгарія); розумні строки здійснення досудового розслідування з урахуванням відповідних критеріїв (Грузія, Естонія, Молдова, Норвегія, Туреччина). Окрему

увагу приділено законодавчому досвіду Туреччини у дотриманні процесуальних строків у кримінальному провадженні.

Висвітлено проблемні питання законодавчого забезпечення та правозастосовної практики порядку обчислення кримінальних процесуальних строків під час досудового розслідування у разі продовження строків досудового розслідування; скасування постанови слідчого про зупинення досудового розслідування; повернення обвинувального акту прокурору в порядку п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України. Запропоновано у положеннях КПК України передбачити включення у строки досудового розслідування (ст. 219 КПК) строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування прокурором. У зв'язку з чим сформульовано пропозиції про внесення відповідних змін до ч. 5 ст. 219 КПК України.

Окрему увагу приділено співвідношенню понять «завершення» та «закінчення» досудового розслідування. Підтримано правову позицію Верховного суду про те що завершення пов'язується з фактом відкриття матеріалів досудового розслідування, а закінчення є кінцевим моментом строку досудового розслідування та фіксується направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. При вивченні питання щодо повернення судом обвинувального акту прокурору в порядку п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України констатовано неврегульованість подальшого перебігу строку досудового розслідування. На підставі аналізу судової практики, її доктринальних та інших оцінок підтримано позиції науковців про: неможливість поновлення досудового розслідування у такому разі, а відтак і строку досудового розслідування; необхідність встановлення у положеннях законодавства конкретного строку усунення прокурором виявлених недоліків у обвинувальному акті.

Обґрунтовано, що досудове розслідування кримінальних проступків за своєю суттю є не спрощеним, а прискореним, з огляду на нормативно визначену скорочену процедуру дізнання, тривалість якого не повинна перевищувати чітко встановлених термінів за конкретними випадками обставин

провадження. При дослідженні строків досудового розслідування кримінальних проступків звернено увагу на: 1) строки досудового розслідування проступків, що можуть бути недостатніми для проведення необхідних процесуальних дій та *завершення дізнання з моменту оголошення особі підозри у вчиненні кримінального проступку*; 2) положення КПК України (ст. 219 та у ст. 294 КПК), що передбачають можливість відтермінування закінчення дізнання, містять певні неузгодженості у формулюванні умов та строку, на який може бути продовжено досудове розслідування проступку; 3) певні недоліки нормативної регламентації строку затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок (ст. 298-2 КПК).

Виокремлено п'ять основних груп строків у стадії досудового розслідування, реалізація яких пов'язана: з проведенням слідчих (розшукових) дій; застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження; початком та завершенням досудового розслідування; поданням та розглядом скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування; прийняттям інших процесуальних рішень (строки повідомлення про підозру, розгляду клопотань в порядку ст. 220 КПК України тощо).

Окрему увагу звернено на безтерміновість такого запобіжного заходу, як застава. Визначено два види строків при застосуванні запобіжного заходу у вигляді застави: перший строк обумовлений терміном дії обов'язків, визначених у ст. 194 КПК України, що покладаються на підозрюваного, відносно якого обрано заставу, і який становить не більше двох місяців; другий строк дії застави законодавець пов'язує із припиненням дії запобіжних заходів відповідно до ст. 203 КПК України. З'ясовано, що наслідком необмеженого строку дії застави є неоднозначна судова практика, відповідно до якої в одних випадках у разі не продовження покладених на підозрюваного обов'язків не тягне за собою припинення чи скасування запобіжного заходу. Однак в інших – внаслідок закінчення строку виконання обов'язків грошові кошти, внесені в якості застави, підлягають поверненню заставодавцю.

Акцентовано увагу на правильності визначення проміжку часу, протягом якого сторони кримінального провадження ознайомлюються з матеріалами досудового розслідування. Визначено процесуальні питання, які залишились поза увагою законодавця при обчисленні строку ознайомлення з матеріалами досудового розслідування: момент зупинення перебігу строків досудового розслідування у разі його завершення; відновлення перебігу строку після ознайомлення сторін з матеріалами досудового розслідування та визначення дня завершення такого ознайомлення; включення часу ознайомлення сторони обвинувачення з матеріалами, відкритими стороною захисту в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України, у строки досудового розслідування та ін.

Розглянуто напрями прокурорського нагляду за кримінально-процесуальними строками на стадії досудового розслідування, зокрема: діяльність прокурора щодо розгляду скарг на порушення розумних строків (ст. 308 КПК); діяльність прокурора щодо продовження строків досудового розслідування (статті 294-295 КПК); діяльність прокурора щодо забезпечення своєчасного збирання доказів у кримінальному провадженні, а також здійснення інших процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень слідчим, дізнавачем (повідомлення особі про підозру; застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зупинення та відновлення досудового розслідування тощо) у встановлені кримінальним процесуальним законом строки.

Визначено три види строків при вирішенні прокурором питання про продовження строків досудового розслідування: строк, протягом якого уповноважений суб'єкт зобов'язаний звернутися до прокурора з клопотанням для вирішення відповідного питання; строк, протягом якого прокурор зобов'язаний розглянути зазначене клопотання; строк, який прокурор зобов'язаний визначити, достатній для потреб досудового розслідування. Проаналізовано процедуру пролонгації строків досудового розслідування прокурором з позиції змагальності та забезпечення права на захист. Констатовано необхідність законодавчо забезпечити інформування не тільки

підозрюваного, але і потерпілу сторону у разі ініціювання питання про продовження строків розслідування.

З'ясовано, що спектр посадових осіб, які здійснюють відомчий організаційний контроль (в тому числі щодо забезпечення дотримання процесуальних строків) є значно ширший та охоплює окрім керівника органу розслідування його заступників та слідчих слідчих управлінь, які на це уповноважені посадовими інструкціями (слідчий-методист). Зроблено висновок, що недотримання процесуальних строків та невинуватна тяганина є підставою для призначення іншого слідчого у провадженні для здійснення досудового розслідування, що потребує відповідного уточнення у положеннях ст. 39 (39-1) КПК України. У цьому контексті доведено необхідність уповноважити керівника органу досудового розслідування відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування у разі: 1) його переведення, відрядження, усунення або звільнення з посади відповідно до закону; 2) його відсутності за наявності об'єктивних причин, що обґрунтовують терміновість досудового розслідування; 3) невинуватної затримки у здійсненні ним досудового розслідування протягом понад один місяць.

З'ясовано, що одна з форм судового контролю у забезпеченні проведення досудового розслідування у розумний термін визначена у положеннях ч. 6 ст. 28 та ст. 114 КПК України, механізм реалізації якої передбачає: 1) форму документу (клопотання), з яким підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, інші особи, права чи інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування, мають право звернутись до слідчого судді щодо встановлення процесуальних строків; 2) предмет судового контролю в питанні встановлення процесуальних строків; 3) можливість встановлення строків слідчим суддею за наслідками розгляду такого звернення, які не можуть перевищувати визначених законом меж граничного строку, та мають бути такими, що дають достатньо часу для вчинення відповідних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень.

Ключові слова: відомчий контроль, дізнання, досудове розслідування, застава, керівник органу досудового розслідування, кримінальне провадження, обвинувальний акт, прокурор, процесуальні строки, розумні строки, своєчасність, слідчий суддя, швидкість.

SUMMARY

Okolotenko D. Procedural terms at the pre-trial investigation stage. – Qualification research paper in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 – Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2024.

In the dissertation, a comprehensive study of the theoretical foundations and practical problems of the implementation of criminal procedural norms, which regulate procedural terms at the stage of pre-trial investigation, was carried out. It is proposed to consider the system of procedural terms in pre-trial proceedings as covering: procedural terms as a guarantee of the rights and freedoms of the participants in criminal proceedings and their performance of their duties; procedural terms as a guarantee of ensuring a fast, timely, operative and at the same time complete and objective pre-trial investigation.

It was established that the guarantees of ensuring the rights of a person in pre-trial proceedings are the establishment by the legislator of the terms related to the realization of the right to submit a petition (article 220 of CPC); the right to freedom and personal integrity (part 2 of article 12 of CPC); the right to receive copies of procedural documents and written notices (part 4 of article 152, part 4 of article 157, part 2 of article 184, part 3 of article 295, part 5 of article 196 of CPC, etc.); the rights of a person to drive a vehicle or ship, the right to hunt, the right to carry out entrepreneurial activities, the right to own and carry weapons (part 1, article 150 of CPC); property rights (part 5 of article 171, part 6 of article 173 of CPC); the right to get acquainted with the materials of the pre-trial investigation (article 290 of CPC); the right to appeal procedural decisions, actions or inactions of the investigating

judge, prosecutor, investigator (part 1 of article 304, part 1 of article 312, part 2 of article 395 of CPC), etc.

It was found that during the pre-trial investigation, speed is achieved by timely initiation of the pre-trial investigation (part 1 of Article 214 of CPC), by the rules for calculating terms in proceedings in which the materials of several pre-trial investigations are combined (part 7 of article 217 of CPC) , the established terms of the pre-trial investigation (inquiry and pre-trial investigation, article 219 of CPC); the possibility of finishing the investigation in a shorter time. At the same time, in order to ensure a full investigation, the legislator provided for the extension of such terms in the presence of objective reasons in accordance with the procedure provided for in articles 294-295-1 of CPC of Ukraine.

It was found that the legal prescriptions of CPC of Ukraine of 1960 quite carefully regulated the duration of criminal proceedings without excessive ultimatum (that is, requirements related to the limitation of time for both pre-trial investigation in general and individual procedural actions in particular); did not provide for an effective procedural mechanism capable of speeding up the pre-trial investigation in case of unjustified delays in its conduct; were not overburdened by the establishment of procedural terms related to ensuring the rights of a person with the exception of individual provisions of the legislation (articles 98-2, 99-1, 148).

The periodization of the development of the legal regulation of pre-trial investigation periods under the current criminal procedural legislation has been updated from the moment of adoption of the current CPC of Ukraine to the present by distinguishing six stages: the first period (November 20, 2012 – April 13, 2017); the second period (April 14, 2017 – March 15, 2018); the third period (from March 16, 2018 to June 30, 2020); the fourth period. (July 1, 2020 – April 30, 2022); the fifth period (May 1, 2022 – December 31, 2023); the sixth period (January 1, 2024 to the present time).

In order of a comparative analysis of the legislative practice of European countries, as well as the countries of the Middle and Far East, three main approaches to understanding the procedural terms of pre-trial proceedings have been identified,

in particular: the statutory deadlines for conducting pre-trial investigations (Azerbaijan, Italy, the People's Republic of China, Latvia, Poland, Croatia, Czech Republic, etc.); terms of pre-trial investigation established by the prosecutor (France, Bulgaria); reasonable terms of pre-trial investigation taking into account relevant criteria (Georgia, Estonia, Moldova, Norway, Turkey). Particular attention is paid to the legislative experience of Turkey in compliance with procedural terms in criminal proceedings.

Problematic issues of legislative provision and law enforcement practice of the procedure for calculating criminal procedural terms during pre-trial investigation in case of extension of pre-trial investigation terms are highlighted; annulment of the investigator's decision to stop the pre-trial investigation; return of the indictment to the prosecutor in accordance with clause 3, part 3, article 314 of CPC of Ukraine. It is proposed to include in the provisions of CPC of Ukraine the period from the date of the decision on the suspension of criminal proceedings to the day of its cancellation by the prosecutor in the pre-trial investigation period (article 219 of CPC). In connection with this, proposals were formulated to make appropriate changes to part 5 of article 219 of CPC of Ukraine.

Particular attention is paid to the relationship between the concepts of "completion" and "end" of the pre-trial investigation. The legal position of the Supreme Court is supported that the completion is connected with the fact of opening the materials of the pre-trial investigation, and the end is the final moment of the term of the pre-trial investigation and is fixed by sending the indictment, request for the application of coercive measures of a medical or educational nature to the court. When examining the question of the court returning the indictment to the prosecutor in accordance with clause 3, part 3 of article 314 of CPC of Ukraine stated that the further course of the pre-trial investigation period has not been settled. Based on the analysis of judicial practice, its doctrinal and other evaluations, the positions of scientists were supported: the impossibility of renewing the pre-trial investigation in such a case, and therefore the term of the pre-trial investigation; the need to establish

in the provisions of the law a specific term for the elimination of the identified deficiencies in the indictment by the prosecutor.

It is substantiated that the pre-trial investigation of criminal misdemeanors is inherently not simplified, but accelerated, in view of the normatively defined abbreviated inquiry procedure, the duration of which should not exceed clearly established terms in specific cases of the circumstances of the proceedings. When studying the terms of the pre-trial investigation of criminal misdemeanors, attention was drawn to: 1) the terms of the pre-trial investigation of misdemeanors, which may be insufficient to carry out the necessary procedural actions and complete the inquiry from the moment a person is suspected of committing a criminal offense; 2) the provisions of CPC of Ukraine (articles 219 and 294 of CPC), which provide for the possibility of postponing the end of the inquiry, contain certain inconsistencies in the formulation of the conditions and the period for which the pre-trial investigation of a misdemeanor can be extended; 3) certain deficiencies in the regulatory regulation of the term of detention of a person who has committed a criminal offense (article 298-2 of CPC).

Five main groups of terms in the stage of pre-trial investigation are distinguished, the implementation of which is related to: conducting investigative (search) actions; application of measures to ensure criminal proceedings; the beginning and completion of the pre-trial investigation; submitting and considering complaints about decisions, actions or inaction during the pre-trial investigation; adoption of other procedural decisions (terms of notification of suspicion, consideration of petitions in accordance with article 220 of CPC of Ukraine, etc.).

Particular attention is paid to the indefiniteness of such a preventive measure as bail. Two types of terms are defined when applying a preventive measure in the form of a bail: the first term is determined by the term of the obligations specified in article 194 of CPC of Ukraine, relying on the suspect, for whom bail was chosen, and which is no more than two months; the legislator associates the second period of validity of the bail with the termination of preventive measures in accordance with article 203 of CPC of Ukraine. It has been found that the consequence of the unlimited term of bail

is ambiguous judicial practice, according to which in some cases, failure to continue the duties assigned to the suspect does not entail the termination or cancellation of the preventive measure. However, in others, as a result of the expiration of the term of performance of duties, the funds deposited as collateral are subject to return to the mortgagor.

Attention is focused on the correctness of determining the period of time during which the parties to the criminal proceedings are familiar with the materials of the pre-trial investigation. Procedural issues that were left out of the legislator's attention when calculating the period of familiarization with the materials of the pre-trial investigation were determined: the moment of stopping the course of the pre-trial investigation in the event of its completion; renewal of the period after the parties have been familiarized with the materials of the pre-trial investigation and determination of the date of completion of such familiarization; including of the time for the familiarize by prosecution with the materials disclosed by the defense in the manner provided for in article 290 of CPC of Ukraine, during the pre-trial investigation, etc.

Areas of prosecutorial supervision of criminal procedural terms at the stage of pre-trial investigation are considered, in particular: activities of the prosecutor regarding consideration of complaints about violation of reasonable terms (article 308 of CPC); activities of the prosecutor regarding the extension of pre-trial investigation periods (articles 294-295 of CPC); activities of the prosecutor to ensure the timely collection of evidence in criminal proceedings, as well as the implementation of other procedural actions and the adoption of procedural decisions by the investigator, inquirer (notifying the person of suspicion; applying measures to ensure criminal proceedings, stopping and resuming the pre-trial investigation, etc.) within the time limits established by the criminal procedural law.

Three types of terms are defined when the prosecutor decides on the extension of the pre-trial investigation period: the term during which the authorized subject must apply to the prosecutor with a request to resolve the relevant issue; the period during which the prosecutor is obliged to consider the specified petition; the term,

which the prosecutor is obliged to determine, is sufficient for the needs of the pre-trial investigation. The procedure for extending the terms of the pre-trial investigation by the prosecutor from the perspective of competition and ensuring the right to defense is analyzed. The necessity of providing information not only to the suspect, but also to the injured party in case of initiation of the question of extension of the investigation period was determined.

It was found that the spectrum of officials who carry out departmental organizational control (including ensuring compliance with procedural deadlines) is much wider and includes, in addition to the head of the investigation body, his deputies and investigators of investigative departments, who are authorized to do so by job instructions (investigator-methodologist). It was concluded that non-compliance with procedural deadlines and unjustified delays are grounds for appointing another investigator in the proceedings to carry out a pre-trial investigation, which requires appropriate clarification in the provisions of article 39 (39-1) of CPC of Ukraine. In this context, it has been proven necessary to authorize the head of the pretrial investigation body to suspend the investigator from conducting the pretrial investigation in the event of: 1) his transfer, secondment, removal or dismissal from his position in accordance with the law; 2) its absence in the presence of objective reasons justifying the urgency of the pre-trial investigation; 3) unjustified delay in conducting a pre-trial investigation by him for more than one month.

It was found that one of the forms of judicial control in ensuring the conduct of a pre-trial investigation within a reasonable time is defined in the provisions of part 6 of article 28 and article 114 of CPC of Ukraine, the implementation mechanism of which provides for: 1) the form of a document (petition) with which the suspect, the accused, the victim, other persons whose rights or interests are limited during the pre-trial investigation, have the right to apply to the investigating judge for the establishment of procedural terms; 2) the subject of judicial control in the matter of establishing procedural terms; 3) the possibility of setting deadlines by the investigating judge for the consequences of consideration of such an appeal, which

cannot exceed the limits of the statutory deadline, and must be such that they provide enough time for taking appropriate procedural actions or making procedural decisions.

Keywords: departmental control, inquiry, pre-trial investigation, bail, head of pre-trial investigation body, criminal proceedings, indictment, prosecutor, procedural terms, reasonable terms, timeliness, investigating judge, speed.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Околотенко Д. С. Порівняльний аналіз законодавства України та зарубіжних країн щодо закріплення строків досудового розслідування. *Наукові перспективи. Серія «Право»*. 2023. № 12 (42). С. 549-561.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-12\(42\)-549-561](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-12(42)-549-561)

2. Околотенко Д. С. Окремі аспекти нормативного врегулювання процедури продовження строків досудового розслідування прокурором. *Юридичний вісник*. 2023. № 6. С. 270-275.

DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2023.33>

3. Околотенко Д. С. Наглядова діяльність прокурора за дотриманням строків досудового розслідування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2023. № 66. С. 163-167.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2023.66.34>

4. Околотенко Д. С. Роль судового контролю у забезпеченні проведення досудового розслідування у розумні строки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 461-464.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/114>

Тези доповідей, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Околотенко Д. С. Гарантії дотримання строків досудового розслідування особами, які здійснюють кримінальне провадження. *Кримінальне*

процесуальне право на сучасному етапі розвитку України : матеріали круглого столу, присвяч. 40-річчю кафедри кримінального процесу (м. Київ, 27 жовтня 2023 року). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 289-292.

6. Околотенко Д. С. Досвід Туреччини у забезпеченні розумних строків кримінального провадження. *Юридичні науки: проблеми та перспективи*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2024 р.). Львів – Торунь, 2024. С. 136-140.

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-374-6-38>

7. Околотенко Д. С. Роль відомчого контролю в забезпеченні своєчасності досудового розслідування. *Актуальні питання та перспективи розшукової роботи в діяльності підрозділів кримінальної поліції* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 28 берез. 2024 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 293-296.

8. Околотенко Д. С. Процесуальні строки як гарантія швидкості та повноти досудового розслідування. *Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама* : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 19 квіт. 2024 р.). Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 418-422.

9. Околотенко Д. С. Розвиток законодавства України про кримінально-процесуальні строки в стадії досудового розслідування. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації прав людини та держави* : матеріали II науково-практичної конференції (м. Одеса, 5-6 квітня 2024 р.). Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2024. С. 82-86.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	18
ВСТУП.....	19
РОЗДІЛ 1 ГЕНЕЗИС І РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	30
1.1 Поняття, система та значення процесуальних строків на стадії досудового розслідування.....	30
1.2 Виникнення та розвиток законодавства про процесуальні строки в Україні та практика його застосування	49
1.3 Досвід зарубіжних країн в питаннях законодавчого закріплення і практики застосування строків досудового розслідування.....	63
Висновки до розділу 1.....	79
РОЗДІЛ 2 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	83
2.1. Строки досудового розслідування в провадженнях про злочини.....	83
2.2 Строки досудового розслідування кримінальних проступків.....	101
2.3 Інші строки у стадії досудового розслідування.....	109
Висновки до розділу 2.....	117
РОЗДІЛ 3 ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД, ВІДОМЧИЙ ТА СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ СТРОКАМИ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	121
3.1 Прокурорський нагляд за процесуальними строками на стадії досудового розслідування.....	121
3.2 Відомчий контроль за процесуальними строками на стадії досудового розслідування	145
3.3 Судовий контроль за процесуальними строками на стадії досудового розслідування.....	155

Висновки до розділу 3.....	168
ВИСНОВКИ.....	173
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	183
ДОДАТКИ.....	206

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ГУНП	Головне управління Національної поліції
ЄДРСД	Єдиний державний реєстр судових рішень
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ЕКПЛ, Конвенція	Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
ККС	Касаційний кримінальний суд
КК	Кримінальний кодекс
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
МВС	Міністерство внутрішніх справ
гл.	глава
ст.	стаття
п.	пункт
ч.	частина

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Процесуальні строки у кримінальному провадженні є фундаментальною категорією кримінального процесу, практичне значення яких полягає у забезпечення функціонування усіх його інститутів, його окремих норм, реалізації процесуальних прав та законних інтересів усіх його учасників. Поруч з цим питання темпоральних засад здійснення кримінального провадження пов'язується із швидкістю здійснення досудового розслідування, зволікання із яким може негативно впливати на якість доказів або їх неотримання взагалі, та на своєчасне призначення покарання за вчинене кримінальне правопорушення, яке має бути застосовано до правопорушника якнайшвидше після його вчинення.

Про існування проблем реалізації інституту процесуальних строків вказують статистичні дані ЄСПЛ, відповідно до яких Україна займає лідерство в частині порушення ст. 6 Конвенції в результаті надмірної тривалості проваджень. Зокрема у 2022 році зафіксовано серед іншого 45 порушень тривалості проваджень у справах проти України, у 2023 – 38. Порівнюючи такий стан речей з іншими країнами європейського співтовариства в той же період (2023) або взагалі не було зафіксовано аналізованих порушень (Данія, Естонія, Німеччина, Фінляндія, Франція, Чехія), або вони дійсно мали місце, проте в рази менше (Словаччина – 10, Польща – 9, Італія, Угорщина – 8; Румунія -2, Мальта – 1).¹

Про існування низки проблем, пов'язаних із дотриманням процесуальних строків у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування, підтверджує 80,9 % опитаних нами практичних працівників. Так, на думку правозастосувачів своєчасному здійсненню досудового розслідування перешкоджають такі фактори як: велика кількість кримінальних проваджень, яка перебуває одночасно у провадженні слідчого (42,6 %), недосконалість

¹ Статистичні звіти Європейського суду з прав людини. Статистика за 2023 рік за статтею та за країнами. HUDOC. European Court of Human Rights URL: <https://www.echr.coe.int/statistical-reports>

кримінального процесуального законодавства, що не сприяє швидкому здійсненню досудового розслідування (34,8 %); невиконання процесуальних обов'язків учасниками провадження (7,0 %); вчинення зацікавленою стороною навмисних дій по затягуванню здійснення кримінального провадження (6,1 %); складність кримінальних проваджень (4,3 %) тощо.

Поруч з цим, поза увагою законодавця залишилися деякі питання правової регламентації цього кримінального процесуального інституту, зокрема щодо: порядку обчислення строків ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, строків досудового розслідування у разі повернення обвинувального акта прокурору, строків у разі скасування прокурором постанови про зупинення досудового розслідування; продовження строків досудового розслідування прокурором; здійснення відомчого та судового контролю за дотримання строків досудового розслідування органами, що його здійснюють, тощо.

У сучасній кримінальній процесуальній доктрині є чимало наукових публікацій дослідників, у тому числі монографічного рівня, предметом яких є інститут процесуальних строків у кримінальному провадженні, їх система і класифікація, порядок обчислення тощо. Серед таких науковців варто виокремити таких, як: В. Д. Басай, П. В. Берназ, В. В. Бойко, С. В. Дяченко, С. О. Заїка, Ю. Ю. Івчук, О. В. Капліна, С. О. Ковальчук, О. В. Кубарева, О. П. Кучинська, В. М. Кушнерьов, А. В. Лапкін, Г. Я. Мацьків, В. Т. Малярєнко, О. С. Михайленко, М. Я. Никоненко, Г. В. Остафійчук, А. А. Павловська, А. Пахлеванзаде, Д. Б. Сергєєва, Г. І. Сисоєнко, О. М. Скрябін, В. М. Тертишник, С. Б. Фомін, М. В. Членов, Д. В. Ягунов та ін.

Строки досудового розслідування та окремі аспекти реалізації процесуальних строків, пов'язаних з проведенням слідчих (розшукових) дій; застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження; початком та завершенням досудового розслідування; поданням та розглядом скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування; прийняттям інших процесуальних рішень (строки повідомлення про підозру; розгляду

клопотань в порядку ст. 220 КПК України) знайшли своє відображення у працях таких вчених як: Ю. І. Азаров, Ю. П. Аленін, О. С. Анненко, С. Є. Абламський, І. В. Басиста, О. М. Габорах, І. В. Гловюк, Є. О. Говорун, А. А. Донченко, В. Г. Дрозд, В. П. Жмудінський, П. В. Жовтан, В. А. Завтур, П. М. Зубаков, І. М. Канюка, А. А. Капіца, М. П. Климчук, Є. Г. Коваленко, Т. О. Лоскутов, О. В. Малахова, В. В. Михайленко, О. В. Музиченко, Н. М. Опольська, А. Б. Романюк, В. В. Сичевський, А. В. Скрипник, Г. К. Тетерятник, І. А. Тітко, О. О. Торбас, Т. Г. Фоміна, О. Ю. Хабло, Ю. В. Циганюк Г. В. Юркова та ін.

Серед зарубіжних науковців питання процесуальних строків вивчали Г. Л. Р. Ваккаро, Е. Ватанабе Г. Гаруті, П. Грайзл, Л. А. Д. С. Гругінські, М. Дордевіч, А. Заго, Г. Коретті, К. Кастелліано, А. Пейраш, Б. Спаїк, Ф. Фалато тощо. Однак згадані дослідники переважно досліджували зміст категорії розумних строків, їх поняття, критерії визначення та забезпечення їх дотримання у кримінальному провадженні.

Наукові праці зазначених вчених мають фундаментальний характер і є надбанням сучасної науки кримінального процесу. Проте, слід наголосити, що питання процесуальних строків на стадії досудового розслідування вивчалось у науковій літературі епізодично і раніше не розглядалося комплексно в одному монографічному дослідженні. Отже, наведене підтверджує актуальність обраного напрямку дисертаційного дослідження, його теоретичну та практичну цінність, що полягає у сприянні розв'язання проблем нормативного регулювання та практичної реалізації процесуальних строків на стадії досудового розслідування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019). Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021

року № 231/2021; Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки (постанова загальних зборів НАПрН України від 3 березня 2016 року). Робота узгоджується з Переліком пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науковотехнічних розробок на період до 2021 року (постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942); Тематикою наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454) та виконана відповідно до Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради НАВС від 21 грудня 2020 року, протокол № 23).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 12 листопада 2020 року (протокол № 22) і зареєстровано Координаційним бюро НАПрН України (№ 713, 2020 рік).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є дослідження теоретичних, правових і практичних проблем інституту процесуальних строків на стадії досудового розслідування та формулювання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій з удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України в частині досліджуваної проблематики.

Для досягнення зазначеної мети передбачається вирішення таких *завдань*:

- розкрити поняття, систему та значення процесуальних строків на стадії досудового розслідування;
- висвітлити виникнення та розвиток законодавства про процесуальні строки в Україні та практики його застосування;
- з'ясувати досвід зарубіжних країн в питаннях законодавчого закріплення і практики застосування процесуальних строків досудового розслідування;
- охарактеризувати процесуальні строки в провадженнях про злочини;
- висвітлити строки досудового розслідування кримінальних проступків;

– розглянути інші процесуальні строки на стадії досудового розслідування;

– здійснити аналіз прокурорського нагляду за процесуальними строками на стадії досудового розслідування;

– розкрити зміст відомчого контролю за процесуальними строками на стадії досудового розслідування;

– охарактеризувати судовий контроль за процесуальними строками на стадії досудового розслідування.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають й розвиваються у зв'язку із реалізацією кримінальних процесуальних норм, що регламентують процесуальні строки на стадії досудового розслідування.

Предметом дослідження є процесуальні строки на стадії досудового розслідування.

Методи дослідження. Методи дослідження обрано з огляду на поставлену мету, завдання, об'єкт і предмет дисертації. Методологічну основу становить сполучення як загальнонаукових, так і спеціальних методів наукового пізнання, серед яких: *метод діалектики*, застосований автором з метою поглиблення понятійного апарату процесуальних строків, прокурорського нагляду, відомчого та судового контролю шляхом вивчення та відображення дискусії науковців-процесуалістів (підрозділи 1.1, 3.1, 3.2, 3.3); *порівняльно-історичний метод* застосовувався для встановлення еволюційних змін та розвитку кримінального процесуального законодавства шляхом співвідношення та порівняння окремих правових приписів КПК України 2012 року та КПК України 1960 року (підрозділ 1.2); *порівняльно-правовий метод* знайшов своє відображення під час зіставлення міжнародного кримінального процесуального (Азербайджан, Болгарія, Грузія, Естонія Італія, КНР, Латвія, Молдова, Норвегія Польща, Туреччина Франція Хорватія, Чехія) та положень українського законодавства (підрозділи 1.3, 3.1, 3.2); *формально-юридичний* – при дослідженні положень кримінального процесуального законодавства щодо

регламентації інституту процесуальних строків (розділи 1–3); *метод системного аналізу* законодавства сприяв виявленню процесуальних прогалин (розділи 2, 3); *логіконормативний* – для формулювання та обґрунтування змін та доповнень до кримінального процесуального законодавства в частині регламентації процесуальних строків на стадії досудового розслідування (розділи 2-3); метод узагальнення був застосований для формулюванні висновків. Використовувалися також *соціологічний метод* (анкетування) – для з’ясування думки практичних працівників щодо проблем дисертаційного дослідження (розділи 1–3) та *статистичний* – для підкріплення певних тверджень статистичними даними (підрозділи 1.3, 2.1, 3.1, 3.3).

Емпіричну базу дослідження становлять рішення Конституційного Суду України та постанови Верховного Суду; рішення у справах, які розглядав Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ); ухвали та вирoki національних судів, у тому числі і ті, які розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень (ЄДРСД); результати вивчення матеріалів 140 кримінальних проваджень; узагальнені результати анкетування 115 детективів/слідчих/дізнавачів, адвокатів, суддів м. Києва, Львівської, Дніпропетровської, Закарпатської та Вінницької областей; офіційні статистичні й аналітичні дані, опубліковані на сайтах Офісу Генерального прокурора та Судової влади України. Під час підготовки дисертаційного дослідження автор використовував власний практичний досвід роботи на посаді слідчого підрозділу органів Національної поліції України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що робота є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням, в якому на основі доктринальних положень кримінального процесу, з урахуванням правозастосовної практики обґрунтовано низку положень і висновків щодо процесуальних строків на стадії досудового розслідування. До найважливіших положень, що містять наукову новизну, слід віднести такі:

вперше:

– з позиції доступу потерпілого до правосуддя визначено необхідність законодавчо забезпечити інформування не тільки підозрюваного, але і потерпілого про ініціювання питання щодо продовження строків досудового розслідування. У зв'язку з чим сформульовано пропозиції про внесення відповідних доповнень до ст. ст. 295, 295-1 КПК України;

– обґрунтовано необхідність уповноважити керівника органу досудового розслідування відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування у разі: його переведення, відрядження, усунення або звільнення з посади відповідно до закону; його відсутності за наявності об'єктивних причин, що обґрунтовують терміновість досудового розслідування; невиправданої затримки у здійсненні ним досудового розслідування протягом понад одного місяця. У зв'язку з чим сформульовано пропозиції про внесення відповідних доповнень до ст. 39 КПК України;

– запропоновано прокурорський нагляд за кримінально-процесуальними строками на стадії досудового розслідування розглядати, як такий, що передбачає: діяльність прокурора щодо розгляду скарг на порушення розумних строків (ст. 308 КПК); діяльність прокурора щодо продовження строків досудового розслідування (статті 294-295 КПК); діяльність прокурора щодо забезпечення своєчасного збирання доказів у кримінальному провадженні, а також здійснення інших процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень слідчим, дізнавачем (повідомлення особі про підозру; застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зупинення та відновлення досудового розслідування тощо) у встановлені кримінальним процесуальним законом строки.

удосконалено:

– уявлення про еволюційний розвиток процесуальних строків шляхом оновлення періодизації правового регулювання строків досудового розслідування за чинним кримінальним процесуальним законодавством з моменту прийняття діючого КПК України по теперішній час;

– твердження про те, що подання скарг до прокурора вищого рівня на тривале провадження не можуть розглядатися як ефективний засіб прискорення досудового розслідування, а сам прокурорський нагляд не відображає змагальний характер кримінально-процесуальної діяльності під час розгляду скарги на порушення розумних строків кримінального провадження;

– визначення процесуальних питань, які залишились поза увагою законодавця при обчисленні строку ознайомлення з матеріалами досудового розслідування: момент зупинення перебігу строків досудового розслідування у разі його завершення; відновлення перебігу строку досудового розслідування після ознайомлення сторін з матеріалами досудового розслідування та визначення дня завершення такого ознайомлення; включення часу ознайомлення сторони обвинувачення з матеріалами, відкритими стороною захисту в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України, у строки досудового розслідування та ін.;

– класифікація строків досудового розслідування у порядку компаративного аналізу законодавчої практики європейських країн, а також країн Середнього та Дальнього Сходу;

– твердження про те, що строк із дня винесення постанови про зупинення досудового розслідування до дня її скасування прокурором включається у строки досудового розслідування, що визначені у ст. 219 КПК України. У зв'язку з чим сформульовано пропозиції про внесення відповідних змін до ч. 5 ст. 219 КПК України;

– підхід, відповідно до якого строки залежно від їхньої ролі (функції) у кримінальному провадженні диференціюються на: процесуальні строки як гарантії прав, свобод учасників кримінального провадження та виконання ними своїх обов'язків; процесуальні строки як гарантії забезпечення швидкого, своєчасного, оперативного і водночас повного та об'єктивного досудового розслідування.

набуло подальшого розвитку:

– вирішення спірних питань законодавчого забезпечення та правозастосовної практики реалізації процесуальних строків в провадженнях про злочини щодо: продовження строків досудового розслідування; зупинення досудового розслідування; направлення обвинувального акту до суду із порушенням строків кримінального провадження; порядку обчислення процесуальних строків у разі повернення обвинувального акту прокурору в порядку п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України;

– визначення недоліків нормативної регламентації щодо терміну дії запобіжного заходу у вигляді застави. Виокремлено два види строків при застосуванні зазначеного запобіжного заходу: перший строк обумовлений терміном дії обов'язків, визначених у ст. 194 КПК України, що покладаються на підозрюваного, відносно якого обрано заставу, і який становить не більше двох місяців; другий строк дії застави законодавець пов'язує із припиненням дії запобіжних заходів відповідно до ст. 203 КПК України. Обґрунтовано необхідність закріпити положення, яким буде встановлено граничний строк запобіжного заходу у вигляді застави;

– пропозиції науковців щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства в частині нормативного закріплення у положеннях законодавства конкретного строку усунення прокурором виявлених недоліків у разі повернення обвинувального акту прокурору в порядку п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України;

– окреслення прогалин та суперечностей в частині: нормативного закріплення доволі коротких строків дізнання, що є недостатніми для проведення необхідних процесуальних дій та завершення дізнання з моменту оголошення особі підозри у вчиненні кримінального проступку; формулювання умов та строку, на який може бути продовжено досудове розслідування проступку, у положеннях КПК України (ст. 219 та у ст. 294 КПК); нормативної регламентації строку затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок (ст. 298-2 КПК);

– співвідношення понять «завершення» та «закінчення» досудового розслідування, а саме завершення пов'язується з фактом відкриття матеріалів досудового розслідування, а закінчення є кінцевим моментом строку досудового розслідування та фіксується направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру;

– визначення недоліків нормативної регламентації звернення до слідчого судді у порядку ч. 6 ст. 28 КПК України, що полягають у нечіткому формулюванні предмета звернення в частині визначення окремих процесуальних дій, щодо проведення яких зніціюється питання про встановлення процесуальних строків.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у:

– *законотворчій діяльності* – при внесенні змін і доповнень до норм КПК України з метою вдосконалення положень, які регламентують порядок реалізації процесуальних строків на стадії досудового розслідування (лист до Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 23 травня 2024 року);

– *правозастосовній діяльності адвокатів* (акт про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження в практичну діяльність ГУНП в Луганській області від 26 квітня 2024 року);

– *освітньому процесі* – при підготовці та проведенні лекційних, семінарських та практичних занять зі слухачами, курсантами та студентами зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Досудове розслідування», «Практика Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні» (акт Національної академії внутрішніх справ від 15 травня 2024 року);

– *науковій діяльності* – при підготовці монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, пропозицій до чинних та

проектів нормативно-правових актів (акт Національної академії внутрішніх справ від 15 травня 2024 року).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження доповідалися та оприлюднені у виступах автора на наукових конференціях, круглих столах, зокрема: круглому столі «Кримінальне процесуальне право на сучасному етапі розвитку України» (Київ, 27 жовтня 2023 року); міжнародній науково-практичній конференції «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (Запоріжжя, 23–24 лютого 2024 року); міжвідомчому науково-практичному круглому столі «Актуальні питання та перспективи розшукової роботи в діяльності підрозділів кримінальної поліції» (Київ, 28 березня 2024 року); міжнародній науково-практичній конференції «Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама» (Вінниця, 19 квітня 2024 року); науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні проблеми реалізації прав людини та держави» (Одеса, 5-6 квітня 2024 року).

Публікації. Результати дослідження, що сформульовані у дисертації, відображено у 9 наукових публікаціях, серед яких чотири статті у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України та п'ять тез у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на науково-практичних і науково-теоретичних конференціях, круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, що поєднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (200 найменувань) та чотирьох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 237 сторінок, із них основний обсяг тексту – 164 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ГЕНЕЗИС І РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

1.1. Поняття, система та значення процесуальних строків на стадії досудового розслідування

Обмірковування низки наукових доробок засвідчує фундаментальність та невід'ємність інституту процесуальних строків у структурі механізму кримінального процесуального регулювання здійснення кримінального провадження. Зі строками законодавець серед іншого пов'язує упорядкованість досудового розслідування, яке відбувається відповідно до часових координат, в межах яких посадові особи здійснюють окремі процесуальні дії. В доктринальному сенсі значущість процесуальних строків як інституту кримінального процесу полягає не лише в тому, що вони забезпечують ритмічність та оперативність кримінального судочинства та створюють процедурну основу всього кримінального провадження. Окрім того, рівень дотримання встановлених законом термінів здійснення кримінального провадження в цілому так і окремих процесуальних дій є своєрідним індикатором належної реалізації прав та інтересів особи під час кримінально-процесуальної діяльності. Іншими словами строки спрямовані на досягнення завдань кримінального провадження, що визначені у ст. 2 КПК України.

Законодавець в КПК України, зокрема у гл. 7 розділу 1 визначив базові положення, які регламентують питання, що стосуються кримінальних процесуальних строків, та відповідно до яких процесуальними строками є встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії (ч. 1 ст. 113 КПК).

Враховуючи, що строки є комплексною міждисциплінарною категорією та предметом дослідження різних галузей науки, в юридичній літературі наводяться подекуди неоднакові доктринальні підходи до розуміння дефініції «строк». Зокрема його розглядають як: часові параметри суспільної діяльності людей, що встановлюються нормами права [17, с. 10]; неодмінну умову для належної реалізації прав, виконання зобов'язань, а також захисту прав та інтересів осіб [5, с. 258]; різновид правових засобів, спрямованих на забезпечення правильного здійснення в кожній кримінальній справі завдань судочинства, тобто різновид процесуальних гарантій [51, с. 19]; елемент правового регулювання поведінки учасників судочинства [4].

У теорії кримінального процесу процесуальні строки тлумачать як передбачені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, в межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії, з настанням чи перебігом якого виникають, змінюються чи припиняються процесуальні правовідносини, а у визначених в законі випадках і настає юридична відповідальність фізичних чи юридичних осіб [149, с. 53].

В. П. Берназ пропонує процесуальні строки розглядати як встановлені на основі Конституції України та міжнародно-правових документів кримінальним, кримінально-процесуальним законами, підзаконними нормативно-правовими актами або відповідно до них слідчим, начальником слідчого підрозділу, прокурором, слідчим суддею або судом проміжок часу, у межах якого та з дотриманням принципу розумності строків повноважні особи своєчасно, якісно та швидко виконують необхідні за кримінальним провадженням процесуальні й інші дії чи приймають і виконують процесуальні, організаційні, тактичні, стратегічні, технічні та інші рішення, або утримуються від дій і рішень [11, с. 186-189].

С. О. Заїка надає найбільш розгорнуте тлумачення строку у кримінальному процесі, під яким на його думку слід розуміти встановлений і врегульований кримінально-процесуальним законом на основі положень

Конституції України та міжнародно-правових документів, а також, підзаконним нормативно-правовим актом або рішенням уповноваженої на те посадової особи (органу) обов'язковий для виконання визначений момент або період (відрізок) часу, необхідний для вчинення чи утримання від вчинення суб'єктами кримінально-процесуальних правовідносин певних процесуальних дій або прийняття й оформлення процесуальних рішень, з перебігом якого починається й завершується провадження в конкретній стадії судочинства, виникають, змінюються або припиняються права і обов'язки та настає процесуальна відповідальність суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності [41, с. 8].

Підхід вченого, на наш погляд, є достатньо виваженим та повним. Аналіз викладених ним положень, а також праць інших авторів дає підстави для визначення таких особливостей процесуальних строків у кримінальному провадженні: по-перше, одиницею виміру строків є час (проміжки часу); по-друге, вони встановлюються для вчинення чи утримання від вчинення учасниками кримінальних процесуальних правовідносин певних процесуальних дій або прийняття й оформлення процесуальних рішень; по-третє, встановлюються не тільки Конституцією України та КПК України, а й іншими нормативно-правовими актами (в тому числі міжнародними) або рішенням уповноваженої на те посадової особи; по-четверте, з їх настанням завершується провадження в конкретній стадії кримінального процесу, виникають, змінюються або припиняються права і обов'язки та настає юридична відповідальність.

Інститут процесуальних строків у кримінальному провадженні в тому числі їх система і класифікація та порядок обчислення перебували у сфері опрацювання багатьох вітчизняних вчених, серед яких: В. Д. Басай, П. В. Берназ, С. О. Заїка, О. В. Капліна, С. О. Ковальчук, В. М. Кушнерьов, В. Т. Малярєнко, О. С. Михайленко, Г. В. Остафійчук, А. А. Павловська, А. Пахлевандзе, Г. І. Сисоєнко, О. М. Скрябін, С. Б. Фомін, М. В. Членов та ін. Поруч з цим науковці досліджували різні аспекти реалізації аналізованого

інституту, зокрема: під час проведення слідчих (розшукових) дій [133]; у процесі доказування [86], при застосуванні заходів процесуального примусу [78]; щодо порядку продовження строку досудового розслідування [38]; при повідомленні особі про підозру [171]; під час ознайомлення з матеріалами кримінального провадження [2]; під час здійснення провадження за нововиявленими обставинами [67] тощо.

Науковий інтерес до системи процесуальних строків підігрівається постійними змінами, що вносяться до положень КПК України та стосуються порядку обчислення строків досудового розслідування. У реаліях сьогодення нові правила перебігу строків досудового розслідування, ще й обумовлюються необхідністю врегулювання питання їх обчислення у кримінальному провадженні під час дії воєнного стану.

Незважаючи на те, що на сьогоднішній день існує відносно узгоджений погляд щодо визначення самого поняття кримінальних процесуальних строків, відсутня єдність думок щодо інших питань, пов'язаних з ними. Так, серед дослідників аналізованого інституту не існує єдиного сталого та загальновизнаного підходу щодо виокремлення та класифікації кримінальних процесуальних строків з огляду на те, що в науці строки диференціюють на підставі різних критеріїв, а запропоновані класифікації подекуди суттєво різняться за своїм змістом та обсягом.

Традиційною є класифікація процесуальних строків залежно від часового прояву на дві групи: строки-моменти та строки-періоди [9].

Строки-періоди передбачають у своїх межах певну свободу вчинення процесуальних дій. Необхідна або дозволена дія може бути виконана в будь-який момент установленого строку-періоду. Такі строки зазвичай встановлюються в тих випадках, коли ефективність процесуальних дій прямо залежить від тактичних міркувань, конкретних обставин кримінального провадження або необхідності виконання підготовчих дій. Строки-періоди залежно від способу визначення їх тривалості поділяють на невизначені та визначені. Невизначені строки-періоди визначаються вказівкою на подію (ч. 1

ст. 115 КПК). У нормах, які їх встановлюють, як правило, позначається або з достатньою очевидністю припускається як їх початок, так і їх закінчення. Ця особливість, природно, виключає необхідність обчислювати такого роду строки, але потребує правильного визначення моменту настання обставин, що знаменують початок і особливо закінчення подібних строків [168, с. 9].

Строки, які входять до другої групи, у чинному законодавстві України обчислюються у годинах, днях і місяцях (ч. 1 ст. 115 КПК). Ці строки залежно від можливості продовження класифікують на абсолютно визначені – мінімальна або максимальна межа яких ні за яких умов не може бути продовжена, та відносно визначені, продовження яких у разі потреби передбачено законом. Залежно від необхідності винесення уповноваженим суб'єктом спеціального рішення продовження строків може відбуватися у загальному (коли це рішення потрібно) або спеціальному (спрощеному) порядку. У переважній більшості випадків у законі позначаються початок і точна тривалість визначених строків-періодів. При застосуванні норм, що встановлюють строки, у яких позначено лише початок, виникає необхідність точно визначити момент їх закінчення. Це вираховується за спеціальними правилами, що іменуються правилами обчислення строків [63, с. 234-235].

Строки моменти встановлюються у випадках, якщо з метою виконання завдань кримінального провадження необхідно максимально швидко прийняти процесуальне рішення, вчинити процесуальну дію або сукупність процесуальних дій із дотриманням визначеної законом послідовності їх здійснення. Строки-моменти визначаються шляхом вказівки на необхідність здійснення процесуальної дії:

1) перед виконанням іншої процесуальної дії (відповідно до ч. 2 ст. 227 КПК України, до початку слідчої (розшукової) дії законному представнику, педагогу, психологу або лікарю роз'яснюється їхнє право за дозволом ставити уточнюючі питання малолітній або неповнолітній особі);

2) одночасно з виконанням іншої процесуальної дії (так, прокурор одночасно з винесенням постанови про закриття провадження скасовує арешт майна – ч. 3 ст. 174 КПК України);

3) після вчинення іншої процесуальної дії або після настання вказаної у законі події (ухвала слідчого судді, суду щодо застосування запобіжного заходу підлягає негайному виконанню після її оголошення – ч. 1 ст. 205 КПК України) [9, с. 432].

У юридичній літературі наводяться й інші різноманітні підходи до класифікації строків у кримінальному процесі. Так, у наукових джерелах відображений поділ строків за суб'єктами, які встановлюють їх тривалість; за характером регульованої ними діяльності; за ознаками можливості їх продовження; за способом їх обчислення; за їх визначеністю; за юридичним значенням; за правовими наслідками закінчення строків у кримінальному процесі тощо.

П. В. Берназ, підсумовуючи різні види класифікацій процесуально-правових строків, пропонує більш розширену класифікацію, стверджуючи що запропонований ним розподіл строків направлений на вдосконалення як нормотворчої, так і правозастосовної діяльності, а також дозволить практикам більш точно орієнтуватися в часі та оптимально його використовувати при кримінальному провадженні, дотримуватися процесуальних строків. Так, науковець виокремлює строки у кримінальному провадженні за наступними підставами:

1) залежно від строку, який необхідний для виконання процесуальних та інших дій: відрізок часу, необхідний для виконання певної слідчої (розшукової) або негласної слідчої (розшукової) дії; на проміжок, необхідний для проведення декількох процесуальних дій (тактична комбінація); б) період часу, необхідний для проведення тактичної або стратегічної операції; в) відрізок часу, необхідний для виконання усного або письмового доручення слідчого, прокурора оперативному підрозділу;

2) залежно від строку, який необхідний для підготовки прийняття та реалізації процесуальних (слідчим, прокурором – постанови; слідчим суддею – ухвали; суддею – ухвали, вироку) та інших рішень: а) відрізок часу, необхідний для прийняття рішення та його виконання про початок досудового розслідування; б) час, необхідний для прийняття та виконання рішень під час досудового розслідування; в) період часу, необхідний для прийняття й виконання рішень при підготовці та під час судового розгляду;

3) залежно від того, чи можливо продовжити процесуальний строк: а) час, який можливо продовжити, зокрема продовження строку досудового розслідування (ст. 294 КПК України); б) відрізок часу, який неможливо продовжити, наприклад, допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а загалом понад вісім годин на день (п. 2 ст. 224 КПК України);

4) процесуальні строки в окремих випадках можуть зупинятися й перериватися. У разі зупинення строк немовби “заморожується”, а після поновлення продовжує перебіг з того ж місця, на якому його було зупинено. У зв’язку з цим процесуальні строки можна поділити на такі, що перериваються, зупиняються й на такі, що протікають безперервно. Крім цього, залежно від того, чи можливо поновити процесуальний строк, чи ні – на пропущений строк, який можливо поновити (наприклад, відповідно до п. 5 ст. 447 КПК України суд за клопотанням особи, яка подала заяву про перегляд судового рішення в разі пропущення строку з причин, визнаних поважними, може поновити цей строк), та на відрізок часу, який неможливо поновити, зокрема строки давності (ст. 49 КК України);

5) залежно від ситуації, яка склалася при розслідуванні злочину: на сприятливий для кримінального провадження період розслідування та несприятливий для кримінального провадження відрізок часу [11, с. 189].

Втім, опрацювання наукових джерел з теорії кримінального процесу та інших галузей права дозволяє констатувати, що самим поширеним є класифікаційний критерій розподілу процесуальних строків за практичним призначенням. Це є найбільш вживана і усталена класифікація системи строків

кримінального процесу, яка не втрачає своєї наукової підтримки та актуальності.

Власне, функціональне призначення строків виступає доцільною організацією процесу кримінального провадження. Вони дисциплінують суб'єктів кримінального судочинства, роблять процес динамічним і прогнозованим. Без наявності строків на ту чи іншу кримінально-процесуальну дію або без їх дотримання у кримінальному судочинстві виникнуть свавілля і хаос, масові порушення прав людини [166].

В цьому контексті справедливим є твердження О. В. Андрійчука про важливість строків, яка підкреслюється ще й тим, що саме часові параметри виконують регулятивну роль, виступають інструментом і засобом у досягненні завдань судочинства, а в поєднанні з іншими юридичними засобами – активно-дієвими елементами процесуального регулювання [3, с. 100].

Відтак, процесуальні строки є необхідним організаційним заходом, що забезпечує оперативність та ефективність розслідування. Організуюче значення встановлених законом строків визначається тим, що вони забезпечують достатній час та обумовлюють необхідні темпи вирішення завдань, які стоять перед органами та посадовими особами, що безпосередньо провадять досудове розслідування і судове провадження. Без наявності встановлених кримінальним процесуальним законом строків, без їх належного дотримання при здійсненні кримінального судочинства виникатимуть безліч порушень прав та законних інтересів особи, які усунути і поновити дуже складно, а іноді й неможливо [42, с. 24].

Отже, С. Б. Фомін у 2003 році навів класифікацію, відповідно до якої строки в залежності від функціонального призначення в кримінальному процесі поділяються на:

- 1) строки, які гарантують права і законні інтереси учасників процесу;
- 2) строки, які гарантують швидкість проведення судочинства;
- 3) строки, які гарантують здійснення прокурорського нагляду за дотриманням законів у кримінальному судочинстві [168, с. 9].

Дещо вужче за вказаним критерієм диференціює процесуальні строки В. М. Тертишник, виокремлюючи тільки два їх види:

1) строки, що забезпечують максимальне скорочення часу між фактом вчинення кримінального правопорушення та вжиттям до винного заходів кримінального покарання чи іншого впливу (строки досудового слідства, дізнання);

2) строки, що гарантують реальне забезпечення прав та законних інтересів учасників процесу чи виконання інших завдань кримінального провадження. Даний вид процесуальних строків має забезпечити додержання прав та законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, цивільного позивача, цивільного відповідача та інших учасників процесу і зазвичай визначає граничні строки затримання, домашнього арешту, взяття під варту чи граничні строки певних слідчих дій, пов'язаних з обмеженням прав і свобод людини [149, с. 53-54].

Наведенні позиції вкотре підкреслюють фундаментальне значення інституту процесуальних строків у кримінальному провадженні. Разом з тим, враховуючи вищенаведений огляд різних класифікацій процесуальних строків, вважаємо, що найбільш виправданим та обґрунтованим є підхід, відповідно до якого строки диференціюються залежно від їхньої ролі (функції) у кримінальному провадженні. А тому пропонуємо систему кримінально-процесуальних строків у досудовому провадженні розглядати як таку, що охоплює:

1. Процесуальні строки як гарантії прав, свобод учасників кримінального провадження та виконання ним своїх обов'язків. Зауважимо, що наявні на сьогоднішній день вітчизняні дослідження процесуальних строків ґрунтуються на визнанні пріоритетності прав людини, які набувають особливого значення у світлі євроінтеграційних процесів, що відбуваються в Україні. Таким чином, аналізований інститут доцільно передусім розглядати як основну гарантію прав учасників кримінального провадження, і відповідно, як елемент стримувань від

зловживань з боку дізнавача, слідчого, прокурора, слідчого судді, суду під час його здійснення.

На тому, що процесуальні строки реалізації окремих процесуальних прав чи виконання обов'язків є однією з гарантій кримінального провадження під час досудового розслідування свого часу наголошували Ю. І. Азаров [2], В. М. Кушнєрьов [68], Т. О. Лоскутов [73], Г. Я. Мацьків [80] та ін.

Так, під час досудового розслідування гарантіями забезпечення прав особи у досудовому провадженні є встановлення законодавцем строків, пов'язаних із реалізацією права на заявлення клопотання (ст. 220 КПК); права на свободу та особисту недоторканність (ч. 2 ст. 12 КПК); права одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення (ч.4 ст. 152, ч. 4 ст. 157, ч. 2 ст. 184, ч.3 ст. 295, ч. 5 ст. 196 КПК тощо); права особи на керування транспортним засобом, або судном, право на полювання, права на здійснення підприємницької діяльності, права на володіння та носіння зброї (ч. 1 ст. 150 КПК); права власності (ч. 5 ст. 171, ч. 6 ст. 173 КПК); права ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування (ст. 290 КПК); права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності слідчого судді, прокурора, слідчого (ч. 1 ст. 304, ч. 1 ст. 312, ч. 2 ст. 395 КПК) тощо.

У літературі висловлювалась думка, що важливою гарантією забезпечення прав підозрюваного при провадженні досудового розслідування є законодавча регламентація строків, пов'язаних із забезпеченням даним особам права користуватися послугами захисника [42, с. 150]. Так, як справедливо зауважує Т. О. Лоскутов ефективність здійснення особою права на захист залежить від правової регламентації часових меж інформування про висунуте обвинувачення (підозру), оскільки з моменту такого повідомлення особа дізнається про свій процесуальний статус та право на захист. Цим обумовлюється встановлення у КПК України досить стислого строку вручення письмового повідомлення про підозру з моменту його складання [73, с. 211]. Зокрема письмове повідомлення про підозру вручається в день його складання (ч. 1 ст. 278 КПК).

Водночас, строки виступають не тільки засобом реалізації процесуальних прав, але і гарантією виконання процесуальних обов'язків і, відповідно, їх недотримання спричиняє різні правові наслідки. Так, як вірно констатують О. С. Анненко та П. М. Зубаков, використання учасниками кримінального провадження права на заявлення клопотань породжує для посадових осіб обов'язок їх розгляду й вирішення у встановленому законом порядку. Відповідно до ч. 1 ст. 220 КПК України клопотання, яке подано під час досудового розслідування, повинно бути розглянуто в строк не більше трьох днів із моменту подання. Продовженню такий строк не підлягає. Встановлення в законі жорсткої вимоги щодо строку розгляду клопотання й повідомлення про наслідки такого розгляду є важливою гарантією забезпечення прав учасників кримінального процесу, для яких не байдуже, протягом якого строку буде розглянуто клопотання, оскільки від цього залежить ефективність захисту їх прав і законних інтересів [6, с. 185].

У фахових джерелах справедливо акцентується увага на відмежуванні строку виконання обов'язку від строку здійснення права з огляду на те, що їх недотримання спричиняє різні правові наслідки. Закінчення строків реалізації права призводить до втрати можливості, з боку носія цього права, ним скористатися. Чим більш важливим є це процесуальне право, тим важливішим є і значення строку. У разі пропущення такого строку з поважних причин він може бути поновлений у встановленому порядку з відновленням і втраченої у зв'язку із закінченням строку можливості реалізувати право. Закінчення строку виконання обов'язку не спричиняє його припинення. Обов'язкова дія повинна бути виконана і після закінчення строку. Пропущення строку виконання обов'язку, на відміну від пропущення строку реалізації права, спричиняє притягнення службових осіб, винних у недотриманні розумних строків, до відповідальності, встановленої законом (ч. 3 ст. 308 КПК), а щодо учасників кримінального провадження – накладення грошового стягнення в порядку, передбаченому гл. 12 КПК України [63, с. 233-234].

Поруч з цим, як справедливо зауважує С. О. Заїка, кримінально-

процесуальне законодавство встановлює строки (часові межі) не тільки для провадження окремих процесуальних дій, а іноді й для цілої групи дій, які складають сутність певної стадії кримінального процесу. Кримінально-процесуальна діяльність розвивається послідовно, стадійно, і кожна із стадій має свої особливості. Кожне кримінальне провадження має свої моменти виникнення та закінчення, між якими міститься ряд проміжних процесуальних станів – стадій, які мають свої визначені часові межі та підсумкові процесуальні рішення. Послідовний рух кримінального провадження по стадіях процесу є обов'язковим [42, с. 95].

М. В. Членов обґрунтовує, що строки стадії досудового розслідування також виступають гарантіями дотримання конституційних прав особи на досудовому провадженні на підставі таких критеріїв:

- 1) строки досудового розслідування встановлені чинним КПК України;
- 2) передбачена їх тривалість (часові одиниці та правила їх обчислення);
- 3) детально регламентований порядок їх продовження;

4) строки досудового розслідування опосередковано впливають на конституційні права особи, оскільки тривалість обмеження цих прав особи під час заходів забезпечення кримінального провадження, запобіжних заходів, негласних слідчих (розшукових) дій, напряду залежить від строків досудового розслідування, адже ці заходи та дії можуть проводитись виключно в межах строків досудового розслідування і не можуть їх перевищувати [175, с. 276].

2. Процесуальні строки як гарантії забезпечення швидкого, своєчасного, оперативного і водночас повного та об'єктивного досудового розслідування. Серед науковців, які досліджували строки крізь призму швидкості, слід відмітити В. Д. Берназа, А. А. Донченка, І. М. Канюку, Є. Г. Коваленка, А. Б. Романюка, В. В. Сичевського, С. Б. Фоміна, Г. В. Юркову та ін. У юридичній доктрині швидке розслідування, судове провадження визначають як «стрімкий темп дії процесу», прискорену діяльність повноважної посадової особи, яка повинна проходити в межах процесуального строку за мінімально можливий часовий проміжок між початком розслідування і його завершенням

та між підготовкою судового провадження, судовим розглядом до прийняття судового рішення [12, с. 3].

Водночас швидкість не слід розглядати як самоціль і підміняти поспішністю. Високі темпи провадження у справі не повинні досягатись за рахунок його якості. Тому дослідники наголошували на неможливості розділяти вимогу швидкості та вимогу повного, всебічного та об'єктивного дослідження обставин справи [169, с. 210]. Втім швидкість розслідування має суттєве значення для якості слідства, адже чим більше часу мине з моменту вчинення кримінального правопорушення, тим важче відновити обставини, пов'язані з подією злочину, зібрати і закріпити необхідні докази, знайти і викрити особу, причетну до його вчинення. Повільність у роботі правоохоронних органів працює на користь особи, причетної до вчинення кримінального правопорушення: знищуються або змінюються речові й письмові докази; у пам'яті свідків стираються окремі, часом істотні деталі події; ускладнюється розкриття злочину та відшкодування заподіяної шкоди [134, с. 685].

Закон декларує необхідність виконання будь-якої процесуальної дії або сукупності дій під час кримінального провадження без невиправданої затримки і в будь-якому разі не пізніше граничного строку, визначеного відповідним нормативним положенням (ч. 2 ст. 113 КПК). Поруч з цим, під час досудового розслідування швидкість досягається шляхом вчасного початку досудового розслідування (ч. 1 ст. 214 КПК), правилами обчислення строків у провадженні, в якому об'єднані матеріали кількох досудових розслідувань (ч. 7 ст. 217 КПК), встановленими строками досудового розслідування (дівання та досудового слідства). Так, у ст. 219 КПК України встановлені часові кордони досудового розслідування. Однак з метою забезпечення швидкості досудового розслідування, за наявності до того перспектив, розслідування повинно бути закінчено і в більш стислі терміни. Водночас з метою забезпечення повного розслідування законодавець передбачив можливість продовження таких строків

за наявності об'єктивних причин у порядку, передбаченому статтями 294-295-1 КПК України.

У той же час, як зауважує Верховний суд, в інтересах швидкості здійснення кримінального провадження у КПК України встановлюються так звані невідкладні строки, які характеризуються своєю нетривалістю. «Невідкладні» процесуальні строки, це такі строки протягом яких учасники провадження мають право на вчинення певних дій, а у разі, якщо втрачений визначений законом час, вони втрачають можливість вчинити відповідну процесуальну дію [104]. Так, про вимогу невідкладності з метою забезпечення своєчасного проведення процесуальних дій під час досудового розслідування у КПК України згадується, зокрема, у таких нормах [62]:

у ч. 1 ст. 53 КПК України указується, що слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд залучають захисника для проведення окремої процесуальної дії в порядку виключно у *невідкладних* випадках, коли є потреба у проведенні *невідкладної* процесуальної дії за участю захисника, а завчасно повідомлений захисник не може прибути для участі у проведенні процесуальної дії чи забезпечити участь іншого захисника або якщо підозрюваний, обвинувачений виявив бажання, але ще не встиг залучити захисника або прибуття обраного захисника неможливе;

у ч. 1 ст. 83 КПК України зазначено, що у разі задоволення відводу слідчого, дізнавача, прокурора в кримінальному провадженні повинні бути *невідкладно* призначені відповідно інший слідчий – керівником органу досудового розслідування, інший дізнавач – керівником органу дізнання або інший прокурор – керівником органу прокуратури;

згідно з ч. 9 ст. 170 КПК України у *невідкладних* випадках і виключно з метою збереження речових доказів або забезпечення можливої конфіскації чи спеціальної конфіскації майна у кримінальному провадженні щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину за рішенням Директора Національного антикорупційного бюро України (або його заступника), Директора Бюро економічної безпеки України (або його заступника), погодженим прокурором,

може бути накладено попередній арешт на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах. Такі заходи застосовуються строком до 48 годин. *Невідкладно* після прийняття такого рішення, але не пізніше ніж протягом 24 годин, прокурор звертається до слідчого судді із клопотанням про арешт майна;

відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України слідчий, дізнавач, прокурор *невідкладно*, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР;

у ч. 3 ст. 214 КПК України указується, що у *невідкладних* випадках до внесення відомостей до ЄРДР може бути проведений огляд місця події (відомості вносяться *невідкладно* після завершення огляду);

ч. 1 ст. 250 КПК України визначає, що у виняткових *невідкладних* випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини КК України, негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді у випадках, передбачених цим Кодексом, за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. У такому випадку прокурор зобов'язаний *невідкладно* після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді;

згідно з ч. 4 ст. 278 КПК України дата та час повідомлення про підозру, правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність *невідкладно* вносяться слідчим, прокурором до ЄРДР.

Значна кількість норм КПК України містить вимогу негайного вчинення процесуальних чи слідчих дій, що логічно впливає зі змісту ч. 2 ст. 113 КПК України: ст. 175 КПК (ухвала про арешт майна виконується *негайно* слідчим, прокурором); ч. 2 с. 189 КПК (клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу розглядається слідчим суддею, судом *негайно* після одержання цього клопотання); ч. 5 ст. 237 КПК (при проведенні огляду дозволяється вилучення лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу. Усі вилучені речі і документи підлягають *негайному* огляду і опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду); ч. 3 ст. 214 КПК (у разі виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, досудове розслідування розпочинається *негайно*, відомості про нього вносяться до ЄРДР за першої можливості.); ч. 3 ст. 278 КПК (у разі якщо особі не вручено повідомлення про підозру після двадцяти чотирьох годин з моменту затримання, така особа підлягає *негайному* звільненню).

Поруч з цим законодавець згадує й інші схожі строки:

«першочергово» – кримінальне провадження щодо особи, яка тримається під вартою, неповнолітньої особи або щодо кримінального правопорушення, вчиненого стосовно малолітньої або неповнолітньої особи, має бути здійснено невідкладно і розглянуто в суді *першочергово* (ч. 4 ст. 28 КПК);

«у найкоротший строк» – прокурор зобов'язаний у *найкоротший строк* після повідомлення особі про підозру здійснити одну з таких дій: закрити кримінальне провадження... (ч. 2 ст. 283 КПК);

«якнайшвидше» – речовий доказ, який був наданий стороні кримінального провадження або нею вилучений, повинен бути *якнайшвидше* повернутий володільцю (ч. 1 ст. 100 КПК).

З аналізу положень КПК України вбачається, що значною мірою такі строки нормативно закріплені у нормах, пов'язаних із здійсненням досудового розслідування. Наведене беззаперечно вказує на те, що вимога невідкладності, негайності, першочерговості тощо є процесуальними гарантіями своєчасного

прийняття процесуальних рішень і проведення слідчих (розшукових) дій, дотримання прав та законних інтересів учасників кримінального провадження та безумовно сприяє повноті досудового розслідування [94].

Водночас використання законодавцем указаних строків-моментів викликає чимало дискусій у наукових колах, що обумовлено відсутністю застосування у їх обчисленні годин, днів та місяців.

У розумінні ЄСПЛ термін «негайно» не означає, що це має відбутися миттєво, але означає, що це має відбутися якомога скоріше, з урахуванням місця, часу та обставин у кожній справі. Для кожної справи буде свій прийнятний строк, і встановлення кількісного обмеження, чинного для будь-якої ситуації, було б штучним [140].

З цього приводу О. Р. Михайленко пояснює використання окремих процесуальних строків, що не завжди мають чітке часове визначення, важливістю правовідносин, які виникають на тій чи іншій стадії кримінального провадження [83, с. 18]. На думку А. А. Павловської законодавець закріпив поняття «негайно» з метою забезпечення своєчасного та швидкого виконання певних процесуальних дій, зволікання з якими може негативно вплинути на забезпечення прав, законних інтересів учасників кримінального судочинства. При цьому вчена обґрунтовує, необхідність усунення в кримінально-процесуальному законодавстві наявності часових характеристик, що мають абстрактне значення («негайно», «з моменту»), привівши до єдиного розуміння, тлумачення та вживання, таким чином усунувши їх подвійне сприйняття [97, с. 6, 12]. В цьому контексті варто звернути увагу на думку опитаних правозастосувачів. Так, 42,6 % респондентів зазначили, що максимальний строк «негайності» проведенні тієї чи іншої процесуальної дії не повинен перевищувати 24 години.

В. Ю. Калугін, аналізуючи правову регламентацію невідкладних випадків проникнення до житла чи іншого володіння особи під час досудового розслідування, обґрунтовує, що під загальним критерієм розуміння невідкладності випадку варто розуміти ситуацію, яка: виникла несподівано і впливає з динаміки розслідування чи суду; зумовлена дефіцитом часу для

ухвалення рішення, коли немає можливості без шкоди для результативності слідчої (розшукової) дії звертатися до прокурора чи суду; несвоєчасне проведення обшуку призведе до втрати доказів [50, с. 161].

На думку Г. І. Сисоєнка, вжиття терміну «невідкладно», без чітко зазначеного часового виміру, передбачає прийняття процесуальної дії або процесуального рішення в термін значно менший ніж 24 години, і будь-яка затримка з реалізацією цього положення може бути свідченням порушення вимог закону [136, с. 111]. Поруч з цим у науковій літературі висловлюється думка (І. А. Тітко, А. В. Скрипний), що «невідкладність» – це не процесуальний строк, а оцінне поняття з огляду на те, що невідкладність не можна обчислити, пропустити або поновити, як процесуальний строк [151].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що аналізовані строки з одного боку виступають гарантіями здійснення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень своєчасно та дисциплінують посадових осіб щодо проведення досудового розслідування без невинуватених затримок, однак з іншого – оцінний характер невідкладних строків спричиняє неоднакове їх тлумачення правозастосувачами та може нести в собі певні ризики та небезпеку для зловживання посадовими особами, що здійснюють кримінально-процесуальну діяльність.

Останнім часом надзвичайно актуальним є питання про встановлення золотої середини між категоріями «швидкість» та «якість» розслідування, що можливо лише із застосуванням оціночної темпорально-правової категорії «розумний строк» [99]. Так, на переконання С. Б. Фоміна, нормативне регулювання тривалості судочинства може бути ефективним тільки тоді, коли встановлені законом строки відповідають витратам часу, який потрібен на вчинення тих або інших процесуальних дій (прийняття процесуальних рішень). Коли штучно задане обмеження тривалості, яким є встановлення в законі процесуальних строків, вступає в протиріччя з об'єктивно необхідними витратами часу, то передбачена законом тривалість виявляється недостатньою. У таких випадках або дотримуються строки, але знижується результативність слідчих чи судових дій, або ці дії провадяться достатньо старанно і глибоко, але

порушуються строки і тоді не реалізується їх регулятивна функція [168, с. 10-11].

Отже, аналізуючи зміст процесуальних строків не можемо залишити поза увагою категорію «розумні строки». Із прийняттям діючого КПК України основні принципи кримінального процесу «поповнилися» засадою розумних строків кримінального провадження. Законодавець зобов'язав прокурора, слідчого суддю, суд забезпечити здійснення досудового розслідування та судового провадження відповідно у розумні строки, і закріпив у ч. 1 ст. 28 КПК України вищезгадане поняття таким чином: «Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень». Разом з тим об'єктивно необхідний строк визначається з урахуванням дотримання певних правил «розумності». Так, з урахуванням практики ЄСПЛ законодавець задекларував критерії для визначення розумності строків кримінального провадження, якими є: складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо; поведінка учасників кримінального провадження; спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.

Дослідженню категорії розумних строків у вітчизняній науці приділено чимало уваги. Так висвітленню поняття, значення, критеріїв визначення та порядку обчислення розумних строків здійснення кримінального провадження присвячені наукові праці П.Д. Гуйвана [31], О. Б. Комарницької [55], О. В. Кубарєвої [64], О. П. Кучинської [70], В. М. Кушнерьова [69], О. Ю. Льошенка [74], О. А. Тимошенка [150], О. Г. Яновської [183] та ін.

Розумні строки можуть знаходитись у межах граничних процесуальних строків, які визначені у абсолютних показниках – днях, місяцях, роках. Але не обов'язково розумний строк відповідає граничному строку – він може бути набагато меншим. Якщо максимальний строк досудового розслідування у справах про злочини встановлено тривалістю 2 місяці, то це не означає, що у

нескладних справах воно повинно тривати саме 2 місяці – без зайвих зволікань воно може бути завершено у кількадекільденний строк, який і буде розумним строком для цієї справи [130, с. 264].

Поруч з цим, сьогодні враховуючі останні зміни в законодавстві вимога щодо дотримання засади розумних строків досудового розслідування реалізується у так званих фактових провадженнях, в яких жодній особі не повідомлено про підозру. Адже відповідно до ч. 1 ст. 219 КПК строк досудового розслідування обчислюється з моменту повідомлення особі про підозру до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про закриття кримінального провадження або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження.

Відтак, акумулюючи погляди науковців приходимо до висновків, що процесуальні строки в стадії досудового розслідування – це сукупність строків вчинення необхідних процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень, що охоплює: процесуальні строки, що забезпечують права, свободи учасників кримінального провадження і виконання ними своїх обов'язків; процесуальні строки швидкого, своєчасного, оперативного і водночас повного та об'єктивного здійснення досудового розслідування.

1.2. Виникнення та розвиток законодавства про процесуальні строки в Україні та практика його застосування

Здійснюючи ретроспективний аналіз правового регулювання інституту процесуальних строків у кримінальному провадженні, насамперед зауважимо, що розвиток кримінального процесуального законодавства, починаючи з проголошення Україною незалежності і дотепер є одним з історичних етапів його становлення. Тому дослідження генези кримінальних процесуальних строків (в тому числі строків на стадії досудового розслідування) вважаємо за

необхідне розпочати із регламентації даної категорії КПК України 1960 року [61], де у статтях 89-90 законодавець хоча і не формулював самого поняття процесуальних строків, однак нормативно закріплював порядок їх обчислення та поновлення [95, с. 82].

Науковці, вивчаючи аналізований інститут за КПК України 1960 року, переважно досліджували його як гарантію швидкості вирішення заяв і повідомлень про злочини та як організаційний засіб оперативності і ефективності розслідування. Однак поза увагою фактично залишились підходи до процесуальних строків як до інструменту забезпечення прав особи у кримінальному провадженні. І це, передусім, обумовлено станом регламентації фактору часу у здійсненні кримінального провадження попереднім кримінально-процесуальним законодавством [95, с. 82].

Відтак, строками, що визначали темпи вирішення завдань, які стоять перед органами та посадовими особами, що безпосередньо провадять досудове розслідування, відповідно до КПК України 1960 року виступали [95, с. 82-84]:

1) *процесуальні строки своєчасності реагування на отриману інформацію про ймовірне вчинення протиправних діянь*. Так, у ст. 97 законодавець встановлював строки, які забезпечують оперативність реагування правоохоронних органів на заяви та повідомлення про вчинені або підготовлювані злочини. Відповідно до вказаного правового припису тривалість прийняття рішення про порушення або відмову в порушенні кримінальної справи по заяві або повідомленню про злочин становила триденний строк з можливістю його продовження до десяти днів для відібрання пояснень від окремих громадян чи посадових осіб або витребування необхідних документів.

Позитивним слід вважати підхід, за якого законодавство унормувало строки реалізації права потерпілого (заявника), а також особи, відносно якої порушена кримінальна справа, знати про початок досудового розслідування для того, щоб такі особи були поінформовані про результати розгляду заяви та

могли скористатися правом на оскарження дій відповідних посадових осіб у разі їх неправомірності, зокрема:

– у ст. 98-2 встановлювалась вимога негайності вручення копії відповідної постанови у разі порушення кримінальної справи особі, щодо якої порушено справу, та потерпілому. При неможливості негайного вручення копія постанови вручалася не пізніше трьох діб з моменту її винесення;

– у ст. 99-1 було визначено строки (протягом семи днів з дня одержання копії постанови) реалізації права на оскарження рішень про відмову в порушенні кримінальної справи відповідному прокуророві.

2) *процесуальні строки досудового розслідування*. Згідно з приписами попереднього КПК України строк досудового розслідування обчислювався з дати порушення кримінальної справи щодо особи до направлення її прокуророві з обвинувальним висновком чи постановою про передачу справи до суду для розгляду питання про застосування примусових заходів медичного характеру або до закриття чи зупинення провадження в справі. Відповідно до ст. 120 КПК України цей строк становив два місяці та міг бути продовжено районним, міським прокурором, військовим прокурором армії, флотилії, з'єднання, гарнізону та прирівняним до них прокурором у разі неможливості закінчити розслідування — до трьох місяців. В особливо складних справах строк досудового слідства, міг бути продовжений відповідним прокурором вищого рівня на підставі мотивованої постанови слідчого — до шести місяців. Далі продовжувати строк досудового слідства можна було лише у виняткових випадках тільки Генеральним прокурором України або його заступниками на необмежений термін. При цьому правила, викладені в цій статті, не поширювались на справи, в яких не встановлено особу, що вчинила злочин. Перебіг строку слідства в таких справах починався з дня встановлення особи, яка вчинила злочин [95, с. 82-84].

З аналізу вказаної норми вбачається, що строк досудового розслідування був фактично нелімітований, адже після спливу шестимісячного терміну Генеральний прокурор або його заступники мали право продовжувати строк

досудового розслідування (в т.ч. після повернення кримінальної справи на додаткове розслідування судом) в межах строку давності притягнення особи до кримінальної відповідальності необмежену кількість разів. При цьому, сторона захисту (на відміну від діючого КПК) не була наділена правом брати участь та подавати свої заперечення щодо пролонгації термінів досудового розслідування [95, с. 82-84].

3) *процесуальні строки застосування запобіжних заходів та провадження слідчих дій.* Терміни застосування запобіжних заходів фактично не встановлювались, єдине обмеження терміну дії запобіжного заходу до підозрюваного, обвинуваченого полягало у необхідності пред'явлення обвинувачення не пізніше десяти діб з моменту його застосування. Якщо в цей строк обвинувачення не буде пред'явлене, запобіжний захід скасовувався (ст. 148). Виняток становили закріплені проміжки часу затримання особи (ст. ст. 106, 115, 165-2) та застосування до підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (ст. ст. 156, 165-2) [95, с. 82-84].

На противагу від чинного законодавства інститут процесуальних строків майже не реалізовувався під час проведення слідчих дій. КПК України 1960 року тільки у поодиноких випадках регламентував певні часові кордони під час провадження слідчих дій. Зокрема, у ст. 177 було встановлено добовий строк повідомлення прокурора про проведення невідкладного обшуку; у ст. 143 було визначено строки допиту обвинуваченого, а саме слідчий зобов'язаний допитати обвинуваченого негайно після його явки або приводу і в усякому разі не пізніше доби після пред'явлення йому обвинувачення. В цьому контексті важливо зазначити, що попередній КПК України (на відміну від діючого) не визначав проміжки часу проведення допиту учасників кримінального провадження, за винятком нормативного закріплення строків проведення допиту обвинуваченого. Зокрема згідно з ч. 2 ст. 143 КПК України 1960 року допит обвинуваченого, крім виняткових випадків, повинен проводитися удень. Така регламентація містила ризики, що стосуються порушення права

допитуваних осіб щодо заборони піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність [95, с. 82-84].

На цьому фактично вичерпувалось нормативне закріплення часових характеристик провадження слідчих дій.

4) *інші процесуальні строки*. Поряд з наведеними вище строками в стадії досудового розслідування попередній КПК України нормативно закріплював інші процесуальні строки щодо прийняття рішення про застосування заходів безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві (ст. 52-1); виконання окремого доручення (ст. 118); створення міжнародної слідчої групи (ст. 119-1); розгляду клопотань слідчим (ст. 129); пред'явлення обвинувачення (ст. 133) та деякі інші [95, с. 82-84].

Окрім наведеного, про низький рівень забезпечення прав учасників провадження свідчить відсутність закріплення строку набуття особою, якій злочином завдавалася шкода, статусу потерпілого. Такий статус особа могла отримати у будь-який момент протягом здійснення досудового розслідування, до того ж лише за рішенням (постановою) особи, яка проводила дізнання або слідчого (ч. 2 ст. 49 КПК 1960 р.). Ця норма попереднього закону не сприяла своєчасності здійснення потерпілою особою своїх прав та захисту законних інтересів [73, с. 211; 179, с. 8]. Аналогічна проблема існувала щодо своєчасності реалізації підозрюваним, обвинуваченим права на захист. Як слушно зауважує Т. О. Лоскутов, попередній процесуальний закон не встановлював конкретного строку допуску захисника, який самостійно обирався підозрюваним, обвинуваченим, проте ставив це у залежність від винесення постанови органами кримінального судочинства (ч. 5 ст. 44). Тому слідчий, прокурор могли затягувати залучення захисника до участі у кримінальному провадженні, чим тимчасово обмежували право на захист [73, с. 211].

Отже опрацювання правових приписів КПК України 1960 року в контексті регламентації строків дозволяє констатувати про:

– досить обережну регламентацію тривалості кримінального провадження без зайвої ультимативності (тобто вимог пов'язаних з

обмеженням часу проведення як досудового розслідування загалом, так і окремих процесуальних дій зокрема);

– відсутність ефективного процесуального механізму, здатного прискорити досудове розслідування у разі необґрунтованих зволікань з його проведенням;

– нормативно закріплені процесуальні строки не сприяли забезпеченню прав особи за винятком поодиноких положень законодавства.

Про нагальну об'єктивну потребу у реформуванні системи кримінальної юстиції, в тому числі в частині регулювання інституту процесуальних строків, що має ґрунтуватися на досягненнях і традиціях національного законодавства, європейських цінностях щодо захисту прав та основоположних свобод людини і громадянина та про необхідність встановлення розумних строків у кримінальному провадженні наголошувалось [95, с. 82-86]:

– у Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів від 10 травня 2006 року [118], де у Розділі IV визначалось, що судочинство як надієвіший інститут забезпечення верховенства права має ґрунтуватись, серед іншого, на *принципі розумних строків розгляду справ, що зобов'язують суд вирішувати справи без невиправданих зволікань або ж уникати поспішності, що завдає шкоди справедливому судочинству;*

– у Концепції реформування кримінальної юстиції України від 8 квітня 2008 року, де у Розділі II завданнями реформування кримінального процесу визначалось законодавче унормування конкретних *процесуальних строків під час досудового та судового провадження* [57]. Крім того у документі підкреслювалось про необхідність забезпечити відповідність вимогам Конституції України та ЄКПЛ переліку запобіжних заходів, *їх тривалості, процедури застосування, порядку оскарження і перегляду.*

Хоча принцип розумних строків не мав свого закріплення у положеннях КПК України 1960 року, у науковому середовищі велася активна дискусія щодо

розуміння його змісту, значення та критеріїв визначення відповідно до міжнародно-правових актів.

Так, С. О. Заїка, аналізуючи міжнародні документи у дисертаційному дослідженні «Строки у кримінальному процесі України в контексті європейських стандартів» (2006), прийшов до висновку, що розумний строк кримінально-процесуальної дії – це той строк, який забезпечує надійний захист законних інтересів потерпілої сторони, інтересів правосуддя, а також забезпечує підозрюваному, обвинуваченому, підсудному і засудженому реальну можливість використати всі передбачені законом засоби захисту від обвинувачення [42, с. 93].

С.Б. Фомін, розглядаючи питання про оптимальність кримінально-процесуального строку у дисертації «Строки у кримінальному судочинстві: поняття, класифікація та функціональне призначення» (2003), висловив думку про неможливість заздалегідь вивести математичну формулу «розумного строку». Єдиним критерієм, зауважував науковець, може служити лише правозастосовна практика. Але виходячи з класифікації кримінально-процесуальних строків як одного з різновидів юридичних фактів, вчений запропонував два загальних правила визначення справедливості строку:

1) розумним і справедливим правообмежуючим строком буде мінімальний період часу, на який обмежуються права учасника процесу, але в той же час достатній, щоб компетентні органи, які ведуть боротьбу зі злочинністю, могли виконати окрему слідчу дію або комплекс слідчих заходів, що спрямовані на розкриття злочинів, викриття і покарання осіб, що їх вчинили;

2) розумний правовстановлюючий строк — це строк, достатній для того, щоб особа мала реальну можливість скористатися наданим їй правом (наприклад, п. 3 ст.14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права говорить: «Кожний має право при розгляді якогось пред'явленого йому кримінального обвинувачення... мати достатній час... для підготовки свого захисту»). У той же час для органів досудового розслідування, прокурора і суду

він повинен бути мінімальним, щоб вони могли без затримок і зволікання рухатися до виконання поставлених перед ними законом завдань судочинства [168, с. 10-11].

Конституційний суд у своєму рішенні від 30 січня 2003 року у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ч. 3 ст. 120, ч. 6 ст. 234, ч. 3 ст. 236 КПК України, посилаючись на міжнародні договори України, зауважував, що поняття «розумний строк досудового слідства» є оціночним, тобто таким, що визначається у кожному конкретному випадку з огляду на сукупність усіх обставин вчинення і розслідування злочину (злочинів). Визначення розумного строку досудового слідства залежить від багатьох факторів, включаючи обсяг і складність справи, кількість слідчих дій, число потерпілих та свідків, необхідність проведення експертиз та отримання висновків тощо. Але за будь-яких обставин строк досудового слідства не повинен перевищувати меж необхідності. Досудове слідство повинно бути закінчено у кожній справі без порушення права на справедливий судовий розгляд і права на ефективний засіб захисту, що передбачено статтями 6, 13 ЄКПЛ [144].

Переосмислення кримінального процесуального інституту процесуальних строків, підходів до розуміння його сутності та механізму реалізації пов'язано з прийняттям чинного КПК України. Відтак, упорядкування процесуальних строків в кримінальному провадженні перейшло на новий етап 13 квітня 2012 року. Аналіз правових приписів діючого кримінального процесуального законодавства дає підстави стверджувати про врахування ним фактору часу у кримінальному провадженні, адже йому приділена значна увага. Зокрема, за пошуковим терміном «строк» в у положеннях КПК України виявлено 520 згадувань про нього. На відміну від діючого КПК України, у нормах КПК України 1960 року термін «строк» зустрічається 254 разів, тобто вдвічі менше [95, с. 85].

Попри наведене з моменту прийняття діючого КПК України по теперішній час інститут процесуальних строків знаходиться в перманентному процесі вдосконалення. Зокрема, в період 2012–2024 років законодавець неодноразово вносив зміни до КПК України, що переважно стосуються нормативного закріплення строків досудового розслідування.

М. В. Членов, розглядаючи розвиток гарантій конституційних прав особи на різних етапах правового регулювання строків досудового розслідування за чинним КПК України, виокремлює чотири його періоди [175]:

Період перший (20 листопада 2012 р. – 13 квітня 2017 р.), як зауважує науковець, характеризувався наступними особливостями:

1) обчислення строку досудового розслідування починалось з дня повідомлення особи про підозру, а у ст. 219 КПК України встановлювалась імперативна вимога закінчити досудове розслідування протягом двох місяців, правила обчислення яких визначено в ст. 115 КПК України;

2) порядок продовження строків досудового розслідування врегульований виключно в КПК України (ст. ст. 294–297) та передбачав: суб'єктів звернення – слідчого або прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів, які зобов'язані подати клопотання про продовження строку не пізніше п'яти днів до його спливу; суб'єктів продовження – відповідних прокурорів за відомчою трирівневою вертикаллю (районної/міської, обласної, Генеральної прокуратури); розподіл між цими прокурорами повноважень щодо продовження строків за критерієм складності провадження; залучення сторони захисту до опосередкованої участі в продовженні строків досудового розслідування;

3) загальний строк досудового розслідування охоплював період відкриття матеріалів іншої сторони, натомість до нього не входили: період розслідування за фактом (з моменту внесення відомостей до ЄРДР до повідомлення особи про підозру); період зупинення розслідування;

4) закінченням строку досудового розслідування є день закриття кримінального провадження або направлення до суду обвинувального акту,

клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК);

5) наявність прямого взаємозв'язку строків дії заходів забезпечення кримінального провадження, запобіжних заходів (ч. 6 ст. 181, ч. 3 ст. 197 КПК), негласних слідчих (розшукових) дій (ч. 4 ст. 249 КПК) з строками досудового розслідування, адже їх тривалість не може перевищувати строку досудового розслідування;

б) гарантією дотримання конституційних прав особи стали чітко визначені загальні строки досудового розслідування – шість місяців щодо злочинів невеликої та середньої тяжкості, а також дванадцять місяців щодо тяжких та особливо тяжких злочинів. Однак, питання обчислення загального строку досудового розслідування в об'єднаному або виділеному кримінальному провадженні залишалось не врегульованим в КПК України.

Період другий (14 квітня 2017 р. – 15 березня 2018 р.) характеризувався підсиленням гарантій конституційних прав особи, адже зміни, внесені Законом України № 1950-VIII від 16 березня 2017 року [111] до ч. 3 та ст. 219 КПК України, полягали у: невключенні до строку досудового розслідування строку ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку ст. 290 КПК України; врегулюванні порядку обчислення загального строку досудового розслідування в об'єднаному кримінальному провадженні, яке віднесено до обов'язків прокурора, зазначеного в ч. 4 ст. 295 КПК України.

Період третій (з 16 березня 2018 р.). Новий порядок обчислення строків досудового розслідування був запроваджений Законом України № 2147-VIII від 03 жовтня 2017 року, відповідно до якого у кримінальних провадженнях, зареєстрованих з 16 березня 2018 року, строк досудового розслідування став обчислюватись з моменту внесення відомостей до ЄРДР (ч.1 ст. 219 КПК). При цьому, строк досудового розслідування злочинів передбачав два його види:

1) строк досудового розслідування до повідомлення особи про підозру, який становить: а) щодо злочину невеликої або середньої тяжкості – дванадцять місяців з можливістю його неодноразового продовження слідчим суддею на шість місяців; б) щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину – вісімнадцять місяців з можливістю його неодноразового продовження слідчим суддею на дванадцять місяців;

2) строку досудового розслідування після повідомлення особи про підозру, який становить щодо злочину – два місяці з можливістю його продовження до трьох місяців керівником місцевої прокуратури, заступником Генерального прокурора України, а в подальшому продовження слідчим суддею: – до шести місяців щодо злочинів невеликої або середньої тяжкості; – до дванадцяти місяців щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Відтак, для кожного з цих строків досудового розслідування передбачені різні тривалість та порядок продовження.

Аналіз правових положень зазначеного закону дає змогу стверджувати, що анонсованою редакцією КПК України було встановлено певні додаткові гарантії реалізації прав сторони захисту під час продовження строків досудового розслідування, адже було запроваджено крім прокурорського нагляду, судового контролю за продовженням строків досудового розслідування, який покладено на слідчого суддю; обов'язкову участь підозрюваного і його захисника в судовому засіданні щодо продовження строку досудового розслідування на строк понад три місяці після повідомлення особі про підозру (ч. 3 ст. 295-1 КПК).

Водночас недоліками та ризиками з точки зору забезпечення реалізації права потерпілого на доступ до правосуддя слід вважати закріплення в якості підстав для закриття кримінального провадження закінчення строків досудового розслідування: а) до повідомлення особи про підозру (абз. 14 ч. 1 ст. 284, ч. 9 ст. 284 КПК); б) після повідомлення особи про підозру (п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК).

Період четвертий. З 01 липня 2020 р. набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 2617-VIII від 22 листопада 2018 року [112], який передбачав внесення змін до статей 219, 294 КПК щодо порядку обчислення та продовження строків досудового слідства та дізнання. Вказаним законом розширено перелік суб'єктів, уповноважених продовжувати строк досудового слідства після повідомлення особі про підозру до трьох місяців. А саме: крім керівника місцевої прокуратури та заступника Генерального прокурора, додано нових суб'єктів – керівника регіональної прокуратури або його першого заступника чи заступника. Безумовно, такі зміни є позитивними та необхідними. На жаль, при внесенні змін до КПК України, поза увагою законодавця залишились наявні недоліки правової регламентації порядку продовження строків досудового розслідування. Зокрема, проблемним питанням залишається правова невизначеність щодо суб'єкта звернення (слідчий самостійно звертається чи слідчий за погодженням з прокурором) до слідчого судді щодо продовження строків досудового слідства: а) до повідомлення особи про підозру (колізія ч. 1 ст. 294 та ч. 1 ст. 295-1 КПК); б) після повідомлення особи про підозру до шести місяців (колізія п. 2 ч. 3 ст. 294 та ч. 1 ст. 295-1 КПК), а також до дванадцяти місяців (колізія п. 3 ч. 3 ст. 294 та ч. 1 ст. 295-1 КПК) [175].

Беручи за основу періодизацію, наведену М. В. Членовим, та продовжуючи її, то наступний *п'ятий період*, пов'язаний з введенням в дію воєнного стану в Україні, що вимагало внесення відповідного законодавчого реагування в частині оптимізації повноважень слідчого, прокурора, слідчого судді, керівника органу прокуратури під час здійснення досудового розслідування в умовах введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного, надзвичайного стану. Зокрема було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо

удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» № 2201-ІХ від 14 квітня 2022 року, відповідно до якого:

– оновлено правила поновлення строку, зокрема у ст. 117 КПК України нормативно закріплювалися гарантії поновлення процесуальних строків в умовах введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного, надзвичайного стану;

– уточнено момент початку досудового розслідування, а саме у ч. 1 ст. 615 визначалось, якщо відсутня технічна можливість доступу до ЄРДР – рішення про початок досудового розслідування приймає дізнавач, слідчий, прокурор, про що вноситься відповідна постанова;

– у ч. 1 ст. 615 КПК України визначається строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду чи постанови керівника органу прокуратури під час дії воєнного стану, який не може перевищувати двохсот шістнадцяти годин з моменту затримання;

– узгоджувалися між собою положення статей 615 та 219 КПК України щодо початку обчислення строків досудового розслідування в умовах введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного, надзвичайного стану, а також уточнюються окремі правила їх обчислення;

– виключалися обмеження щодо проведення слідчих (розшукових) дій в умовах введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного, надзвичайного стану в нічний час;

– у ч. 1 ст. 280 КПК України нормативно закріплювалась можливість зупиняти досудове розслідування після повідомлення особі про підозру за наявності об'єктивних обставин, що унеможливають подальше проведення досудового розслідування в умовах введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного, надзвичайного стану тощо.

Трансформація кримінального-процесуального законодавства на даному етапі з одного боку характеризується ризиками серйозних порушень прав підозрюваного, обвинуваченого. Однак з іншого аналізовані зміни до

законодавства, що обумовлені воєнним станом, з метою ефективності розслідування, втілюють в собі вимоги щодо оперативності та розумної швидкості.

З набранням чинності 1 січня 2024 року Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури» № 3509-IX від 08 грудня 2023 року [43] почав свій відлік наступний *шостий період* законодавчого врегулювання кримінальних процесуальних строків досудового розслідування. Указаним Законом знову змінено порядок обчислення строків, відповідно до якого строк досудового розслідування повинен обчислюватися з моменту повідомлення особі про підозру, а не з моменту внесення відомостей до ЄРДР, як було передбачено попередньою редакцією кодексу. Тим самим відповідно до внесених змін, виключено обмеження строків досудового розслідування до повідомлення особі про підозру.

Поруч з цим, з огляду на те, що строк, який більше не обчислюється, не може сплинути, вказаним законом виключено:

1) підставу для закриття кримінального провадження у вигляді закінчення граничних строків проведення досудового розслідування у кримінальному провадженні, в якому особу не повідомлено про підозру;

2) положення КПК України, що передбачали порядок продовження строків досудового розслідування до моменту повідомлення особі про підозру.

Усунення будь-яких обмежень у часі для проведення досудового розслідування слідчими органами наведеними змінами до КПК України спричинили негативну реакцію серед науковців. Зокрема такі зміни у законодавстві зазнали критики у частині скасування судового контролю за строками досудового розслідування у кримінальних провадженнях; порушення засади розумності строків кримінального провадження і, як наслідок, порушення прав потерпілих від кримінальних правопорушень. Проте такі зміни

у законодавстві позитивно сприйняли практичні працівники, в тому числі представники органів досудового розслідування (69,6 %).

Поруч з цим, чималу дискусію викликало те, що законодавець, скасовуючи строки у «фактових» справах, передбачив, що зміни мають зворотну дію в часі та застосовуються до всіх справ, розслідування або судовий розгляд яких не закінчився станом на 1 січня 2024 року [18].

Отже, результати проведених досліджень дозволяють нам говорити про однозначне поліпшення стану дотримання прав людини у кримінальному провадженні саме завдяки встановленню процесуальних строків. Однак законодавець все ще знаходиться у стані пошуку тієї збалансованої регламентації зазначеного інституту, що з одного боку буде забезпечувати швидке і водночас повне досудове розслідування. А і з іншого – гарантувати дотримання прав учасників, що залучаються до кримінального провадження, та сприяти виконанню процесуальних обов'язків. Відтак в КПК України 2012 року було вдосконалено нормативну регламентацію кримінальних процесуальних строків на досудовому провадженні. Водночас поза увагою законодавця все ще залишаються певні питання правової регламентації цього кримінального процесуального інституту, які нами будуть проаналізовані у наступних розділах дисертаційного дослідження.

1.3 Досвід зарубіжних країн в питаннях законодавчого закріплення і практики застосування строків досудового розслідування

Досудове розслідування є початковою стадією кримінального провадження відповідно до національного законодавства, призначенням якої є швидке та повне встановлення всіх істотних обставин кримінального правопорушення та особи, яка могла його вчинити; створення умов для належного розгляду справи в суді; дотримання прав різних осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні [87, с. 551].

Однак на практиці розслідування справи не триває вічно і має певний термін. Якщо говорити про швидкість розслідування, то однією з найвагоміших гарантій її забезпечення є встановлені законом процесуальні строки досудового розслідування. Важливість швидкості розслідування має два основних значення. Перше лежить у доказовій площині, коли з плином часу з моменту вчинення діяння існує небезпека негативного впливу на якість доказів або їх неотримання взагалі. Друге – у своєчасному призначенні покарання за вчинене кримінальне правопорушення, яке має бути застосовано до правопорушника якнайшвидше після його вчинення [87, с. 551].

Зволікання у здійсненні досудового розслідування можуть бути зумовлені складністю справи, обсягом збитків, завданих кримінальним правопорушенням, та кількістю потерпілих, призначенням необхідних експертиз, кількістю обвинувачених та ін. Відтак об'єктивні причини можуть викликати затримки в провадженні, проте уникнути їх повністю нереально. У зв'язку з цим неможливо встановити такий термін, який був би універсально розумним єдиного розміру з урахуванням різноманітності та унікальності кожного кримінального провадження. В той же час встановлені законом строки створюють певний тиск на органи досудового розслідування з тією метою, щоб останні доклали максимум зусиль для їх дотримання [87, с. 551].

Становить інтерес досвід зарубіжних країн щодо нормативного закріплення аналізованого інституту. Адже кожна країна має своє розуміння сутності, значення, порядку, суб'єктів даного етапу кримінального провадження, моменту його початку та закінчення, а також визначення таких строків досудового розслідування, які б сприяли дотриманню розумного балансу між своєчасним та всебічним його проведенням [87, с. 551].

Питання темпоральних засад здійснення досудового розслідування виступало предметом наукового осмислення та обговорення низки вчених, зокрема, таких як: Ю. П. Аленін, І. В. Басиста, В. П. Жмудінський, В. А. Завтур, О. В. Малахова, О. В. Музиченко, Н. М. Опольська, Г. К. Тетерятник, Ю. В. Циганюк та ін. Натомість предметом дослідження зарубіжних вчених

(Г. Л. Р. Ваккаро, Е. Ватанабе, Г. Гаруті, П. Грайзл, Л. А. Д. С. Гругінські, М. Дордевіч, А. Заго, Г. Коретті, К. Кастелліано, А. Пейраш, Б. Спаїк, Ф. Фалато) здебільшого виступають питання дотримання розумних строків у провадженнях.

Зауважимо, що аналіз кримінального процесуального законодавства зарубіжних країн в контексті розуміння строків досудового розслідування, порядку їх обчислення та продовження не втрачає своєї актуальності з огляду на існування проблем дотримання розумних строків у кримінальному провадженні [87, с. 551]. Україна хоча і не єдина країна, яка як на законодавчому рівні, так і практично стикається із проблемою незавершення проваджень у розумні строки, однак, як ілюструє аналіз статистичних даних ЄСПЛ, наша держава тримає лідерство, що стосується порушення ст. 6 Конвенції в результаті надмірної тривалості проваджень. Зокрема у 2022 році зафіксовано серед іншого 45 порушень тривалості проваджень у справах проти України, у 2023 – 38. Порівнюючи такий стан речей з іншими країнами європейського співтовариства в той же період (2023) або взагалі не було зафіксовано аналізованих порушень (Данія, Естонія, Німеччина, Фінляндія, Франція, Чехія), або вони дійсно мали місце, проте в рази менше (Словаччина – 10, Польща – 9, Італія, Угорщина – 8; Румунія -2, Мальта – 1) [145].

У порядку компаративного аналізу в законодавчій практиці європейських країн, а також країн Середнього та Дальнього Сходу простежується три основних підходи до розуміння процесуальних строків досудового провадження.

До строків досудового розслідування *першої групи* ми відносимо встановлені законом граничні строки здійснення досудового розслідування. Передусім вказаний тип строків розслідування передбачений національним законодавством. Так, чинна редакція КПК України встановлює чіткі терміни аналізованої стадії кримінального провадження, які обчислюється з моменту повідомлення особі про підозру до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або

виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про закриття кримінального провадження або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження (ч.1 ст.219 КПК України).

При цьому законодавець відповідно до згаданого правового припису, беручи за основу ступінь суспільної небезпеки кримінальних правопорушень, розмежовує строки досудового розслідування злочинів і кримінальних проступків, встановлюючи для досудового слідства значно більші строки, адже досудове розслідування злочинів потребує більших затрат часу для його проведення.

Схожа регламентація аналізованих строків передбачена кримінальним процесуальним законодавством Азербайджанської Республіки, Італії, КНР, Латвії, Польщі, Хорватії, Чехії тощо.

Так, у положеннях ст. 48 КПК Азербайджанської Республіки [185] (Забезпечення швидкості провадження у кримінальному переслідуванні) передбачено, що провадження з кримінального переслідування має бути розпочато та закінчено дізнавачем, слідчим, прокурором або судом у передбачені кодексом строки, таким чином, щоб: було забезпечено своєчасне отримання та дослідження доказів; особи не чекали надмірно довго пред'явлення їм звинувачення, розгляду справи та відновлення порушених прав. При цьому у ст. 218 КПК вказаної країни визначено граничні строки, які диференціюються в залежності від суспільної небезпеки злочинів щодо яких здійснюється попереднє розслідування та обчислюються з дня порушення кримінальної справи до дня прийняття постанови про направлення справи до суду або про припинення провадження.

Подібне положення закріплено і в ст. 176 КПК Латвії [193], якою визначено, що досудове розслідування має бути проведене у найкоротший строк, але не більше ніж: за кримінальне правопорушення – протягом трьох місяців з дня порушення досудового розслідування; за легкі, необережні та необережні злочини – протягом шести місяців; за тяжкі та особливо тяжкі

злочини – протягом дев'яти місяців. У зв'язку зі складністю, великим обсягом або іншими важливими обставинами справи передбачені строки можуть бути продовжені постановою старшого прокурора за клопотанням прокурора, який здійснює досудове розслідування.

Якщо досудове розслідування триває надто довго, тобто, якщо протягом шести місяців після першого допиту підозрюваного досудове розслідування не закінчено, підозрюваний, його представник або захисник можуть подати судді досудового розслідування скаргу про відкладення досудового розслідування (ст. 215). Для розгляду скарги суддя досудового слідства організує судове засідання, на яке запрошуються підозрюваний або його захисник, прокурор. Розглянувши скаргу, суддя досудового слідства постановляє одну з таких ухвал: відхилити скаргу; зобов'язати прокурора закінчити досудове розслідування у встановлений строк; припинити досудове розслідування.

Аналогічне законодавче ставлення щодо порядку обчислення та розмежування процесуальних строків досудового розслідування прослідковується у правових приписах КПК Чехії (ст.167) [197], та у кримінальному процесі Польщі. Так, відповідно до КПК Польщі першою стадією кримінального процесу є підготовче провадження, яке здійснюється у формі дізнання та слідства тривалістю 2 і 3 місяці відповідно. Після закінчення цього терміну розслідування може бути продовжено на наступний строк, визначений прокурором, який здійснює нагляд або прокурором вищого рівня. Цей «подальший фіксований період» не може перевищувати одного року. Однак слід зазначити, що цей строк завершення розслідування у особливо обґрунтованих випадках може бути продовжено вищестоящим прокурором на певний термін (ст. 310 КПК Польщі) [191].

Таким чином немає терміну, після якого існував би юридичний обов'язок припинити розслідування. У свою чергу сторона, яка не задоволена тривалістю підготовчого провадження (і водночас не має наміру пасивно чекати далі), загалом має два варіанти прискорення здійснення підготовчого провадження:

1) звернення до керівника органу розслідування зі скаргою на певні повільні та несвоєчасні дії, якщо вони мають місце;

2) подання скарги до суду на тривалість провадження відповідно до Закону «Про скарги на порушення права сторони на невідкладний розгляд справи у підготовчому провадженні, яке здійснюється прокурором або під наглядом прокурора, а також у судовому провадженні» від 17 червня 2004 року [196].

Можна зробити висновок, що встановлені КПК Польщі та Латвії терміни проведення досудового розслідування мають рекомендаційний характер, отже, недотримання їх органами попереднього розслідування, зазвичай, не тягне за собою жодних наслідків за умови якщо не подано скаргу до суду на надмірну його тривалість.

Конкретно встановлені проміжки часу досудового слідства передбачені і у кримінальному процесуальному законодавстві Китайської народної республіки. Однак, на відміну від регламентації попередніх країн, у ст. 156 КПК КНР [199] встановлено єдиний строк як слідства для всіх кримінальних проваджень так і тримання під вартою підозрюваного у вчиненні злочину після затримання, який не може перевищувати двох місяців. Якщо справа є складною і не може бути закінчена після закінчення строку, він може бути продовжений на один місяць за погодженням з Народною прокуратурою вищого рівня. Таким чином, максимальний термін розслідування становить три місяці.

Водночас цей строк може бути продовжений тільки у двох випадках. По-перше згідно зі ст. 158 КПК КНР, якщо після закінчення терміну, розслідування не може бути закінчено, строк може бути продовжено на два місяці за погодженням або рішенням Народної прокуратури краю. Наведене стосується великих та складних справ у віддалених районах із дуже незручним транспортом; щодо кримінальних правопорушень, вчинених злочинними групами; пов'язаних з широким спектром злочинів і труднощами в отриманні доказів. По-друге відповідно до ст. 175 КПК КНР при розгляді справи народна прокуратура може повернути її до органів громадської безпеки для додаткового

розслідування, або може провести власне розслідування. У таких випадках додаткове розслідування закінчується протягом одного місяця, та може бути продовжено не більше двох разів.

Таким чином КПК КНР хоча і встановлює однаковий для всіх проваджень строк досудового розслідування, однак, продовжити його можна тільки у складних справах, що обумовлюється кількістю вчинених злочинів, осіб, що причетні до їх вчинення та труднощами у збиранні доказів.

Заслугує на увагу законодавче забезпечення швидкості та своєчасності досудового розслідування, а також захисту інтересів підозрюваного та потерпілого у кримінальному процесі Хорватії. Зокрема закон Хорватії про кримінальний процес [190] покладає на державного прокурора зобов'язання порушити кримінальну справу (шляхом винесення постанови про проведення розслідування), якщо є обґрунтована підозра у вчиненні певною особою кримінального правопорушення. При цьому відповідно до ч. 1 ст. 229 вказаного закону державний прокурор зобов'язаний завершити розслідування протягом шести місяців. А у разі наявності поважних причин неможливості закінчення розслідування у визначений термін, державний прокурор зобов'язаний вжити заходів для завершення розслідування. До таких заходів відноситься продовження строку не більше ніж на шість місяців. У виняткових випадках такий строк може бути продовжений ще щонайбільше на шість місяців вищестоящим прокурором. Водночас законодавець зазначеної країни надає підозрюваному та потерпілому (якщо розслідування не було завершено в межах зазначених вище строків) право під час розслідування подати скаргу через затягування процесу до слідчого судді. При цьому моментом закінчення досудового розслідування згідно зі ст. 230 вважається дата внесення запису про закінчення досудового розслідування до реєстру кримінальних обвинувачень. Протягом місяця з цієї дати прокурор зобов'язаний або пред'явити обвинувальний акт, або зупинити розслідування, або залишити справу без розгляду. За наявності поважних причин вищестоящий прокурор може продовжити цей строк до двох місяців. Якщо ж прокурор не пред'явив

обвинувачення у визначений строк, він вважається таким, що відмовився від кримінального переслідування.

Інтерес становить кримінально-процесуальне законодавство Італії, яке внаслідок реформи Картабії (законодавчий декрет № 150 від 2022 р.) зазнало суттєвих змін, направлених на реформування системи кримінального правосуддя країни у частині зменшення тривалості судових процесів та уникнення затримок у судових справах (у тому числі кримінальних), полегшення роботи суддів, спрощення деяких процедур та заохочення до укладення угоди про визнання провини, щоб запобігти передачі справ до суду.

Відповідно до п. 2 ст. 405 КПК Італії (у редакції реформи Картабії) строк попереднього розслідування починає обчислюватися з дня реєстрації імені особи, щодо якої проводиться слідство, у журналі реєстрації злочинів [198]. Вказана норма визначає, що прокурор повинен завершити розслідування в такі строки:

– при притягненні до кримінальної відповідальності протягом одного року з дня взяття на облік підозрюваного;

– при провадженні у справі про правопорушення – протягом шести місяців з моменту внесення імені підозрюваного до реєстру злочинів;

– при притягненні до кримінальної відповідальності за злочини, що викликають серйозну суспільну тривогу (наприклад злочини організованої злочинності), протягом одного року і шести місяців з моменту реєстрації імені підозрюваного в журналі повідомлень про злочини.

Однак, як знову підкреслено в п. 2 ст. 405 КПК Італії, існують два випадки, за яких ці умови можуть зазнати змін. Це може статися, коли прокурор подає клопотання про продовження строків попереднього розслідування (ст. 406) або коли прокурор протягом шести місяців з дня реєстрації заяви про злочин подає вмотивоване клопотання про відкладення повідомлення про завершення попереднього розслідування або дозвіл на продовження розслідування у разі, якщо особа, яка вчинила злочин, невідома. (ст. 415).

Варто відмітити, що реформа Картабії суттєво змінила регулювання продовження строків розслідування. Виходячи з попередньої редакції ст. 406 КПК Італії, перед закінченням кожного строку прокурор міг подати клопотання до суду про продовження строку попереднього розслідування. Могло бути кілька продовжень, доки не буде досягнуто максимальної тривалості розслідувань. Прокурор міг обґрунтувати клопотання про перше продовження загальною «справедливою причиною». Згодом прокурор міг вимагати наступного продовження «у випадках особливої складності розслідування» або «об'єктивної неможливості завершити у збільшений термін». Кожне продовження могло бути санкціоновано суддею на період, що не перевищує шести місяців. Натомість чинні частини 1 і 2 статті 406 КПК (зі змінами, внесеними реформою Картабії) встановлено, що прокурор може просити суддю про продовження строків попереднього розслідування лише один раз і на строк, що не перевищує шести місяців. Наразі прокурор може вимагати продовження лише, якщо провадження є складним, а сам запит має містити пояснення причин, які вимагають пролонгації строків розслідування. Важливим є те, що суддя зобов'язаний забезпечити повідомлення потерпілого та підозрюваного про ініціативу прокурора щодо продовження розслідування.

Друга категорія процесуальних строків досудового розслідування встановлюється прокурором. За кримінально-процесуальним законодавством Франції, згідно зі ст. ст. 75, 75-1 КПК зазначеної країни, попереднє розслідування проводять офіцери судової поліції за вказівкою прокурора. Доручаючи працівникам судової поліції проведення попереднього розслідування, прокурор встановлює строк, у який це розслідування має бути завершено. Він може його продовжити з огляду на обґрунтування слідства. При цьому строк попереднього розслідування не може перевищувати двох років з моменту вчинення першої слідчої дії, у тому числі якщо вона мала місце в рамках кримінального розслідування. Однак попереднє розслідування може бути продовжено один раз не більше ніж на один рік після закінчення

зазначеного вище строку за письмовим і вмотивованим дозволом прокурора, який додається до процесуальних матеріалів [187].

Згідно зі ст. 212 КПК Болгарії [85], досудове провадження розпочинається за постановою прокурора, а також може вважатися розпочатим зі складенням протоколу першої слідчої дії (це може бути огляд, обшук, виїмка і допит свідків), якщо їх негайне виконання є єдиною можливістю збирання і збереження доказів. Законодавець хоча і встановлює граничний строк розслідування (не більше 2-місяців), але разом з тим наділяє прокурора повноваженнями визначити менший строк.

Особливість в даному випадку полягає в тому, що законодавець зазначених країн зобов'язав прокурора з урахуванням обставин провадження встановлювати термін, необхідний для здійснення розслідування.

Третя група процесуальних строків передбачає розумний термін здійснення досудового розслідування з урахуванням відповідних критеріїв.

На відміну від кримінального процесуального законодавства зазначених вище країн, де чітко визначені процесуальні терміни для проведення досудового розслідування, КПК Молдови у статті 259 [188] регламентує здійснення кримінального переслідування у розумний термін, дотримання якого у конкретній справі забезпечується офіцером у кримінальному переслідуванні та прокурором у справі з урахуванням критеріїв визначення розумного строку. Відповідно до ст. 20 КПК Молдови такими критеріями є: складність справи; поведінка учасників процесу; поведінка органу кримінального переслідування та судової інстанції; значущість процесу для зацікавленої особи; недосягнення потерпілим 18 років. При цьому кримінальне переслідування у справах, що стосуються одного чи кількох злочинів, з яких щонайменше одне є корупційним або пов'язаним з корупційними діями злочинцем, а також у справах, у яких проходять особи, які перебувають під арештом, або неповнолітні, провадиться у невідкладному та пріоритетному порядку.

Варто відмітити, що в даному випадку процесуальним запобіжником від не виправданого затягування кримінального переслідування органами досудового розслідування є можливість його прискорення у разі якщо у конкретній кримінальній справі існує небезпека порушення розумних строків. Зокрема сторони процесу можуть звернутися до судді з кримінального переслідування за місцем його провадження із заявою про його прискорення (ст. 259-1 КПК України). Суддя з кримінального переслідування за результатами розгляду заяви про прискорення кримінального переслідування, у разі наявності підстав може зобов'язати орган кримінального переслідування здійснити процесуальну дію або видати процесуальний акт, встановивши за потреби конкретний термін для прискорення або відхилити заяву.

Схоже уявлення про строки досудового розслідування міститься і у положеннях КПК Естонії. На правду, варто зауважити, що зазначений законодавчий акт взагалі не містить вказівки на конкретні строки досудового розслідування. І лише, виходячи із аналізу змісту статей КПК Естонії, можна зробити висновок про встановлення розумних строків як здійснення кримінального провадження в цілому, так і – досудового розслідування зокрема з огляду на наступне. По-перше, відповідно до ст. 2 КПК Естонії джерелами кримінально-процесуального права є серед іншого загально визнані засади (передусім загальні принципи права ЄС) та норми міжнародного права. Як основні загальні принципи права ЄС можна назвати такі добре відомі принципи, як законність, рівне ставлення, правова визначеність, принцип *ne bis in idem*, неприпустимість зворотної сили, принцип пропорційності та ін. Основними процесуальними правами вважаються гарантії судової процедури, такі як доступ до правосуддя, принцип незалежного суду, ефективний правовий захист, публічні слухання та виконання судових рішень, і зрештою – розгляд справи протягом розумного строку (ЄКПЛ, ст. 6).

По-друге, із змісту ст. 205-2 КПК Естонії (Припинення кримінального провадження у зв'язку із закінченням розумного терміну провадження) вбачається, що у разі, якщо у досудовому провадженні виявиться, що

кримінальну справу неможливо розглянути протягом розумного часу, то Державна прокуратура за згодою підозрюваного, враховуючи тяжкість злочину, складність та обсяг кримінальної справи, а також попередній перебіг кримінального провадження та інші обставини, своєю постановою може припинити кримінальне провадження [189]. Вживання словосполучення «розумний час» свідчить, що держава покладає обов'язок на слідчого, прокурора здійснювати досудове розслідування у розумні строки.

КПК Грузії також у ст. 103 (Строки слідства) передбачає, що слідство ведеться в розумні терміни, але не більше терміну давності кримінального переслідування, встановленого КК Грузії для переслідування [200].

Згідно зі ст. 226 КПК Норвегії, розслідування має бути проведено якомога швидше і таким чином, щоб ніхто не піддавався непотрібним підозрам або ризику. Відповідно до ст. 249 судове переслідування має бути протягом розумного періоду після того, як хтось може вважатися підозрюваним [194].

Наведений порядок обчислення процесуальних строків досудового розслідування, з нашої точки зору, заслуговує на увагу. Останнім часом все частіше національними правозастосувачами обговорюються проблемні питання законодавчого врегулювання, що стосується правил обчислення строків досудового розслідування у випадку коли кримінальне провадження було закрито, а згодом постанова про закриття була скасована; у разі ухвалення судом рішення про повернення прокурору обвинувального акту; у разі скасування прокурором постанови про зупинення кримінального провадження та ін. Визначення у законодавстві «розумних строків» досудового розслідування відповідно до критеріїв, задекларованих у Конвенції, розв'язало б ці проблеми та скоротило б витрати часу на такі математичні підрахунки [87].

Крім того, кримінальне процесуальне законодавство країн, які взагалі не регламентують строки проведення попереднього слідства, ставить на першу ланку не швидкість розслідування, а якість його проведення (збирання доказів).

Заслуговує на увагу динаміка порушень розумних строків Туреччиною. Із 2889 рішень, винесених проти Туреччини між 1959 і 2016 роками, 586 констатували порушення прав людини в результаті затримки у здійсненні правосуддя. Для порівняння за той же період у статистичних звітах ЄСПЛ із 1106 зафіксованих порушень Конвенції Україною 316 – через порушення розумної тривалості провадження [126]. З огляду на це, Туреччина вжила певних заходів, направлених на вирішення цієї проблеми. І, вочевидь, ці заходи мали своїм результатом суттєве зменшення порушень Туреччиною ст. 6 Конвенції в контексті забезпечення своєчасного здійснення кримінального провадження. Зокрема у 2022-2023 роках відповідно до річних звітів ЄСПЛ взагалі не було зафіксовано аналізованих порушень Туреччиною, натомість у 2021 та 2020 роках мало місце по 1 порушенню відповідно, у 2019 – 4, 2018 – 9.

Отже, аналіз статистичних розрахунків ЄСПЛ за останні роки показує тенденцію до зростання кількості порушень Україною ЄСПЛ, про що йдеться у відповідних рішеннях Суду. Натомість, протилежна ситуація спостерігається у згаданій вище країні. Тому не можемо обійти поза увагою законодавчий підхід Туреччини до створення таких засобів правового захисту, які здатні запобігти порушенням права на судовий розгляд упродовж розумного строку.

Власне, законодавець Туреччини аналогічно до кримінального процесуального законодавства Грузії, Естонії, Молдови, Норвегії не встановлює строку ані розслідування, ані судового провадження, визначаючи лише у ч. 4 ст. 141 Конституції, що обов'язком судової влади є завершувати справи з найменшими витратами та якомога швидше [56].

Невід'ємною частиною кримінального провадження є розслідування, яке відповідно до ст. 2 КПК Туреччини є етапом, що починається з підозри у вчиненні злочину та здійснюється прокурором до подання позову з обвинувальним актом [60]. Відтак кримінально-процесуальний закон не встановлює жодних обмежень щодо тривалості слідства, однак, у разі, якщо до особи застосовано тримання під вартою, то за основу у визначенні строку розслідування береться термін дії запобіжного заходу. Так, у положеннях ст.

102 КПК Туреччини встановлено максимальний термін тримання під вартою в залежності від суспільної небезпеки вчиненого діяння, який у разі обґрунтованої необхідності може бути продовжений. Таким чином, якщо відносно підозрюваного обрано згаданий запобіжний захід, то розслідування та судово провадження лімітується строками його перебігу.

Як зауважує Конституційний суд Туреччини, завершується строк кримінального провадження винесенням остаточного рішення щодо кримінального обвинувачення, а у справах, що тривають, – резолюцією Конституційного суду за наслідками розгляду скарги на порушення розумних строків [127].

Ключовою в контексті дотримання своєчасного здійснення кримінального провадження є остання форма закінчення аналізованого строку, зокрема мова йде про зазначене вище рішення Конституційного суду. Так, з 23 вересня 2012 року розпочато конституційний судовий контроль щодо порушень основних прав і свобод, гарантованих Конституцією в рамках ЄКПЛ, державною владою. Одним з найпоширеніших – є порушення права особи на справедливий суд, особливо у кримінальних справах, коли держава не виконує свій обов'язок щодо розгляду провадження протягом розумного строку, який в деяких випадках триває протягом періоду до 10 років. Відповідно до ч. 1 ст. 141 КПК Туреччини під час досудового розслідування або судового провадження, особа, яка була затримана відповідно до закону і не постала перед судом у розумний термін і вирок не був винесений у цей термін, має право вимагати від держави відшкодування матеріальних та моральних збитків, які можуть виникнути внаслідок тривалих судових процедур. Для отримання права на цю компенсацію необхідно подати індивідуальну заяву безпосередньо до Конституційного суду. Таким чином, у такий спосіб заявнику, який постраждав від тривалих кримінальних процесів, надається ефективний засіб правового захисту та відповідна компенсація.

Відтак у п. 44 рішення від 1 вересня 2014 за заявою 2012/625 Конституційний Суд Турецької республіки констатував порушення

гарантованого статтею 36 Конституції права заявника щодо судового розгляду обвинувачення відносно нього у розумний строк, який тривав загалом 7 років, 3 місяці та 27 днів. Аналогічне рішення мало місце від 12 січня 2015 року за заявою *Байрама Келеша № 2013/6163*, де Суд, зважаючи на такі критерії, як складність вирішення правового питання, складність суттєвих подій, перешкоди, що виникали при збиранні доказів, та кількість сторін, дійшов до висновку про необґрунтовану затримку судового процесу, який тривав близько 5 років [128]. Вочевидь, з огляду на статистичні звіти ЄСПЛ така можливість звернення до Конституційного суду дисциплінує органи розслідування, прокурора та суд щодо дотримання процесуальної дисципліни у кримінальному провадженні.

У зазначених вище рішеннях і не тільки Конституційний суд Туреччини неодноразово цитує позиції ЄСПЛ про те, що Договірні держави зобов'язані організувати свої правові системи таким чином, щоб дозволити судам виконувати вимоги ст. 6 Конвенції, включаючи вимогу здійснення судового розгляду протягом «розумного строку» (п. 29 рішення у справі *Ціммерман та Штайне проти Швейцарії* від 13 липня 1983 року). Затримки, спричинені структурними проблемами та організаційними недоліками, які слід особливо оцінювати з точки зору конкретної заявки, розглядалися ЄСПЛ кілька разів. У цьому контексті, якщо існує структурна проблема та перевищено розумний строк внаслідок збільшення та накопичення спорів, які очікують вирішення в судовій системі протягом тривалого періоду часу, робиться висновок, що ст. 6 Конвенції порушена (*Бухгольц проти Німеччини*, заява № 7759/77; *Гвінчо проти Португалії*, заява № 8990/80; *Unión Alimentaria Sanders SA проти Іспанії*, заява № 11681/85; *Zimmermann-Steiner проти Швейцарії*, заява № 8737/79).

З огляду на викладене, можна зробити висновок, що Конституційний суд Туреччини, будучи солідарним з позицією ЄСПЛ, не визнає надмірне завантаження органів розслідування та судів поважною причиною для нездійснення кримінального провадження в розумний строк. У цьому контексті до засобів, націлених на забезпечення своєчасності здійснення кримінального

провадження варто віднести затверджене Міністерством юстиції Туреччини Положення «Про визначення та впровадження цільових періодів розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду» від 23 червня 2017 року № 30105, яким було запроваджено регулювання процедур і принципів щодо визначення та впровадження цільових періодів для завершення розслідувань, судового переслідування чи судових розглядів. Такі планові (цільові) періоди визначаються в залежності від типів розслідування або судових процесів з урахуванням таких критеріїв як: кількість суддів і прокурорів, які фактично перебувають на службі; кількість незавершених справ для кожного суду, судді чи прокурора; процесуальні правила розслідування або судового розгляду та ін. [92].

Дослідження процесуальних строків досудового розслідування у кримінальному процесуальному законодавстві зарубіжних країн дозволяє говорити про відмінність законодавчих підходів щодо його регламентації. Ця відмінність прослідковується як у встановленні часових проміжків часу, так і порядку їх продовженні у разі необхідності. Не дивлячись на різні точки зору законодавця зазначених вище країн спільним правовим положенням виступає нормативна регламентація щодо встановлення додаткових процесуальних гарантій учасників кримінального провадження в частині: своєчасності досудового розслідування; невідкладності кримінального провадження у випадках, коли підозрюваними чи потерпілими є неповнолітні або підозрювані перебувають під вартою; забезпечення права звернення з клопотанням про необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені у кримінальному процесуальному законодавстві.

Нині пріоритетним напрямом реформування національного судочинства залишається забезпечення реалізації конвенційного стандарту щодо своєчасного здійснення кримінального провадження. Тому акумуляція зарубіжних практик у цій царині тільки сприятиме пошуку законодавчих та організаційних шляхів належного захисту права особи на справедливий

судовий розгляд у розумні строки. Разом з тим, проводячи паралель між підходом українського законодавця та законодавства зарубіжних країн до строків досудового розслідування можна зробити висновок, що обраний нашим законодавцем варіант визначення тривалості досудового розслідування є прийнятним у міжнародній практиці.

Висновки до розділу 1

1. На підставі опрацювання наукових думок щодо розуміння змісту кримінальних процесуальних строків (О. В. Андрійчук, П. В. Берназ, С. О. Заїка, В. М. Тертишник) визначено такі їх особливості: по-перше, одиницею виміру строків є час (проміжки часу); по-друге, вони встановлюються для вчинення чи утримання від вчинення учасниками кримінальних процесуальних правовідносин певних процесуальних дій або прийняття й оформлення процесуальних рішень; по-третє, встановлюються не тільки Конституцією України та КПК України, а й іншими нормативно-правовими актами (в тому числі міжнародними) або рішенням уповноваженої на те посадової особи; по-четверте, з їх настанням завершується провадження в конкретній стадії кримінального процесу, виникають, змінюються або припиняються права і обов'язки та настає юридична відповідальність.

2. Запропоновано систему процесуальних строків у досудовому провадженні розглядати як таку, що охоплює: процесуальні строки як гарантії прав, свобод учасників кримінального провадження та виконання ними своїх обов'язків; процесуальні строки як гарантії забезпечення швидкого, своєчасного, оперативного і водночас повного та об'єктивного досудового розслідування.

3. Визначено, що гарантіями забезпечення прав особи у досудовому провадженні є встановлення законодавцем строків, пов'язаних із реалізацією права на заявлення клопотання (ст. 220 КПК); права на свободу та особисту недоторканність (ч. 2 ст. 12 КПК); права одержувати копії процесуальних

документів та письмові повідомлення (ч. 4 ст. 152, ч. 4 ст. 157, ч. 2 ст. 184, ч. 3 ст. 295, ч. 5 ст. 196 КПК тощо); права особи на керування транспортним засобом, або судном, право на полювання, права на здійснення підприємницької діяльності, права на володіння та носіння зброї (ч. 1 ст. 150 КПК); права власності (ч. 5 ст. 171, ч. 6 ст. 173 КПК); права ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування (ст. 290 КПК); права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності слідчого судді, прокурора, слідчого (ч. 1 ст. 304, ч. 1 ст. 312, ч. 2 ст. 395 КПК) тощо.

4. З'ясовано, що під час досудового розслідування швидкість досягається шляхом вчасного початку досудового розслідування (ч. 1 ст. 214 КПК), правилами обчислення строків у провадженні, в якому об'єднані матеріали кількох досудових розслідувань (ч. 7 ст. 217 КПК), встановленими строками досудового розслідування (дізнання та досудового слідства, ст. 219 КПК); можливістю закінчення розслідування і в більш стислі терміни. Водночас з метою забезпечення повного розслідування законодавець передбачив продовження строків його здійснення за наявності об'єктивних причин у порядку, передбаченому статтями 294-295-1 КПК України.

5. Констатовано, що в інтересах швидкості здійснення кримінального провадження КПК України встановлює так звані невідкладні строки, які характеризуються своєю нетривалістю. З'ясовано, що значна кількість норм КПК України містить вимогу здійснення процесуальних дій чи прийняття процесуальних рішень «невідкладно», «негайно», «першочергово», «у найкоротший строк», «якнайшвидше». Відзначено, що значною мірою такі строки нормативно закріплені у нормах, пов'язаних із здійсненням досудового розслідування, що вказує на те, що вони виступають процесуальними гарантіями своєчасного прийняття процесуальних рішень і проведення слідчих (розшукових) дій, дотримання прав та законних інтересів учасників кримінального провадження та безумовно сприяє повноті досудового розслідування.

6. З'ясовано, що правові приписи КПК України 1960 року досить обережно регламентували тривалість кримінального провадження без зайвої ультимативності (тобто вимог пов'язаних з обмеженням часу проведення як досудового розслідування загалом, так і окремих процесуальних дій зокрема); не передбачали ефективний процесуальний механізм, здатний прискорити досудове розслідування у разі необґрунтованих зволікань з його проведенням; не були переобтяженні встановленням процесуальних строків, пов'язаних із забезпеченням прав особи за винятком поодиноких положень законодавства (статті 98-2, 99-1, 148).

7. Беручи за основу періодизацію, наведену М. В. Членовим, виділено шість етапів розвитку правового регулювання строків досудового розслідування за чинним кримінальним процесуальним законодавством з моменту прийняття діючого КПК України по теперішній час.

8. У порядку компаративного аналізу законодавчої практики європейських країн, а також країн Середнього та Дальнього Сходу, виокремлено три основних підходи до розуміння процесуальних строків досудового провадження, зокрема: встановлені законом граничні строки здійснення досудового розслідування (Азербайджан, Італія, КНР, Латвія, Польща, Хорватія, Чехія тощо); строки досудового розслідування, що встановлюються прокурором (Франція, Болгарія); розумні строки здійснення досудового розслідування з урахуванням відповідних критеріїв (Грузія, Естонія, Молдова, Норвегія).

9. Обґрунтовано переваги визначення у законодавстві зарубіжних країн «розумних строків» досудового розслідування відповідно до критеріїв, задекларованих у Конвенції, що полягають у вирішенні проблемних питань законодавчого врегулювання в частині обчислення строків досудового розслідування у випадку коли кримінальне провадження було закрито, а згодом постанова про закриття була скасована; у разі ухвалення судом рішення про повернення прокурору обвинувального акту; у разі скасування прокурором постанови про зупинення кримінального провадження та ін. Висловлено

припущення про те, що визначення у законодавстві розумних строків досудового провадження розв'язало б ці проблеми та скоротило б витрати часу на такі математичні підрахунки.

10. Окрему увагу приділено законодавчому досвіду Туреччини у дотриманні процесуальних строків у кримінальному провадженні.

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

2.1. Строки досудового розслідування в провадженнях про злочини

Однострійно визнаною гарантією дотримання розумної тривалості кримінального провадження є процесуальні строки, які своєю координуючою роллю сприяють систематизації кримінального процесу, забезпечуючи дотримання процесуальної дисципліни учасниками кримінального провадження. Законодавець, як правило, передбачає строк для вчинення будь-якої дії або вжиття будь-якого заходу в кримінальному процесі, недотримання якого призводить до порушення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Одним з найважливіших видів строків є регламентований кримінальним процесуальним законодавством визначений період часу, наданий для здійснення досудового розслідування.

У юридичних джерелах з кримінального процесу досудове розслідування розглядають як діяльність правоохоронних органів, що ґрунтується на кримінальному процесуальному законі та здійснювана під наглядом прокурора й суду щодо виявлення, збирання, фіксації і попереднього дослідження доказів, швидкого, повного й неупередженого встановлення обставин кримінального провадження, викриття винуватих осіб і вирішення інших завдань досудового розслідування. При цьому значення стадії досудового розслідування виявляється в тому, що: тільки після закінчення досудового розслідування є можливим ефективний розгляд матеріалів кримінального провадження в суді; на стадії досудового розслідування встановлюються межі судового розгляду (проводиться лише в межах обвинувачення, сформульованому в обвинувальному акті щодо особи, крім випадків, передбачених ст. 337 КПК) [33, с. 13].

Однією з основних ознак у розмежуванні стадій М. М. Стецюк серед іншого справедливо називає строки і процесуальний порядок виконання завдань кримінального провадження [147, с. 169]. З початком досудового розслідування відповідно до ст. 214 КПК України слідчий отримує повноваження на проведення слідчих (розшукових) дій, в тому числі негласних слідчих (розшукових) дій, а також повноваження на ініціювання заходів забезпечення кримінального провадження. Однак відлік строку досудового розслідування починається з іншого моменту – повідомлення особі про підозру. Так, з набранням чинності 1 січня 2024 року Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури» №3509-ІХ від 8 грудня 2023 року строк досудового розслідування обчислюється з моменту повідомлення особі про підозру до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про закриття кримінального провадження або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження.

Згідно з ст. 215 КПК України досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків – у формі дізнання. Відтак, диференціація строків розслідування встановлюється законодавцем в залежності від тяжкості правопорушення. Зокрема з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину досудове розслідування повинно бути закінчене протягом двох місяців (ч. 3 ст. 219 КПК). При цьому у ч. 4 ст. 219 КПК України передбачено загальні строки досудового розслідування для нетяжких, тяжких та особливо тяжких злочинів із дня повідомлення особі про підозру. А саме строк у кримінальному провадженні щодо нетяжкого злочину становить шість місяців, а у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину – дванадцять місяців.

В межах даного підрозділу, вважаємо за необхідне висвітлити спірні питання законодавчого забезпечення та правозастосовної практики реалізації процесуальних строків досудового розслідування в провадженнях про злочини.

Питання обчислення строків досудового розслідування наразі є одним із найбільш обговорюваних та дискусійних у юридичній спільноті. Так, при вивченні даної проблематики неможливо обійти увагою роботи таких дослідників як: Ю. Аленін, І. В. Гловюк, В. П. Жмудінський, М. О. Менжега, О. В. Музиченко, М. В. Членов тощо. Однак наразі залишається безліч питань, що потребують ретельного вивчення та вирішення. Зокрема, це стосується і процесуального порядку продовження строків досудового розслідування, який потребує додаткового аналізу з урахуванням оновленої нормативної регламентації їх перебігу.

У науковій доктрині справедливо зауважується, що вимога швидкого дослідження обставин справи, яка загалом має важливе значення в боротьбі зі злочинністю, усе ж таки не має перешкоджати вимозі повного дослідження обставин, а, навпаки, повинна її обумовлювати. Невипадково законодавець поставив ці дві вимоги (швидкість і повноту) поряд (ст. 2 КПК). Від того, наскільки швидко будуть проведені процесуальні дії, багато в чому залежатиме повнота розслідування, що сприятиме захисту законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві [180, с. 4]. Поруч з цим у разі, якщо слідчий з якихось причин не може своєчасно закінчити досудове розслідування з метою забезпечення повноти та всебічності здійснення досудового розслідування законодавець у положеннях статей 294, 295, 295-1 КПК України передбачив загальний порядок продовження його строків.

У юридичній літературі справедливо акцентується увага на тому, що правове регулювання механізму пролонгації строків досудового розслідування вимагає відповідного удосконалення з огляду на те, що досудове розслідування повинно бути проведено в строки, встановлені ст. 219 КПК України, а їх необґрунтоване продовження призводить до порушення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

На серйозний недолік порядку продовження строку досудового розслідування вказує В. П. Жмудінський. Так, за його дослідженнями на практиці непоодинокими є ситуації, у яких має місце продовження прокурором строку досудового розслідування у зупинених провадженнях. Як зауважує науковець, інколи трапляються випадки, коли слідчий за декілька днів до спливу строку досудового розслідування звертається до прокурора із клопотанням про продовження строку досудового розслідування, однак, розуміючи, що прокурор може не встигнути розглянути це клопотання протягом трьох днів з дня його отримання, слідчим виноситься постанова про зупинення досудового розслідування. Формальною підставою для зупинення досудового розслідування у таких випадках здебільшого зазначається необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва. Отримавши від слідчого клопотання про продовження строку досудового розслідування, прокурором перевіряється його обґрунтованість та в більшості випадків виноситься постанова про продовження такого строку. Однак серйозним недоліком зазначеного порядку продовження строку досудового розслідування є те, що прокурором виноситься постанова про продовження строку досудового розслідування, яке на момент винесення такої постанови вважається зупиненим самим слідчим [38]. Підтримуємо наведену позицію, адже такі дії прокурора є недопустимими з огляду на те, що чинним кримінальним процесуальним законодавством України заборонено проводити будь-які слідчі дії після зупинення досудового розслідування, і, як наслідок, прокурор не вправі продовжувати строк досудового розслідування під час зупиненого досудового розслідування.

Отже, як убачається із спірними питаннями щодо продовження строків розслідування, пов'язана проблематика безпідставного прийняття рішення про зупинення розслідування, що може мати і більш небезпечні наслідки у вигляді уникнення особи кримінальної відповідальності та порушення права потерпілого на доступ до правосуддя. Так, відповідно до ч. 5 ст. 219 КПК України строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального

провадження до винесення постанови про відновлення кримінального провадження не включається у строки, передбачені цією статтею. Однак у разі скасування слідчим суддею постанови про зупинення кримінального провадження, строк із дня її винесення включається у строки досудового розслідування, що визначені у ст. 219 КПК України, крім випадків винесення такої постанови у порядку встановленому ст. 615 цього Кодексу.

В контексті наведеного у підсумку необґрунтоване зупинення провадження за відсутності строків розслідування призводить до закриття судом кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України.

Наявність окресленої проблеми проаналізуємо на прикладі рішення районного суду Івано-Франківської області, який 5 грудня 2022 року своєю ухвалою закрити кримінальне провадження, обставини якого полягали у наступному:

23 січня 2022 року процесуальним керівником було погоджено повідомлення про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 296, ч. 1 ст. 122 КК України, яке того ж дня вручено підозрюваному;

11 березня 2022 року слідчим винесено постанову (погоджену прокурором) про зупинення досудового розслідування з підстав, визначених п. 2 ч. 1 ст. 280 КПК України, та одночасно оголошено в розшук підозрюваного;

25 квітня 2022 року прокурор скасувала зазначену постанову слідчого про зупинення досудового розслідування, як незаконну. У цей же день слідчим суддею за наслідками розгляду скарги захисника підозрюваного у кримінальному провадженні на постанову слідчого про зупинення досудового розслідування з огляду на її скасування прокурором прийнято рішення про залишення такої скарги без розгляду;

26 квітня 2022 року (наступного дня) слідчим знову винесено постанову погоджену прокурором про зупинення досудового розслідування та одночасно оголошено в розшук підозрюваного з тих же підстав, що й попереднього разу;

10 травня 2022 року прокурором відновлено досудове розслідування у згаданому кримінальному провадженні. Того ж дня слідчим подано клопотання керівнику окружної прокуратури про продовження строку досудового розслідування до трьох місяців;

11 травня 2022 року ухвалою слідчого судді задоволено скаргу захисника підозрюваного та скасовано постанову органу досудового розслідування від 26 квітня 2022 року про зупинення досудового розслідування;

18 травня 2022 року винесено постанову про продовження строку досудового розслідування у кримінальному провадженні до трьох місяців, а саме до 21 червня 2022 року;

18 травня 2022 року ухвалою апеляційного суду відмовлено у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою прокурора на ухвалу слідчого судді від 11 травня 2022 року, якою скасовано постанову органу досудового розслідування про зупинення досудового розслідування;

17 травня 2022 року повідомлено сторони кримінального провадження про завершення досудового розслідування та відкриття матеріалів кримінального провадження у порядку ст. 290 КПК України, а 03 червня 2022 року стороні захисту надано доступ до матеріалів досудового розслідування, після чого у той же день прокурором затверджено обвинувальний акт та направлено до суду.

Після отримання обвинувального акта судом призначено та проведено відповідне підготовче засідання, у ході якого сторона захисту подала до суду клопотання про закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України, за результатами розгляду якого судом констатовано порушення процесуальних строків та ухвалено рішення про закриття кримінального провадження з огляду на наступне:

1) з урахуванням факту скасування слідчим суддею постанови слідчого про зупинення досудового розслідування та вимог ч. 5 ст. 219 КПК України, згідно з якими строк з дня винесення такої постанови до дня її скасування слідчим суддею включається до строків досудового розслідування,

передбачених цією статтею, станом на 11 травня 2022 року пройшло 65 днів, що є більшим ніж два місяці встановленого ч. 3 ст. 219 КПК України строку досудового розслідування з моменту повідомлення особі про підозру;

2) недотримання стороною обвинувачення строків досудового розслідування, встановлених ст. 219 КПК України, є грубим порушенням основних засад кримінального провадження, що унеможлиблює після закінчення таких строків здійснення будь-якої процесуальної діяльності щодо розслідування обставин вчиненого кримінального правопорушення. В іншому випадку кримінальна процесуальна діяльність органів досудового розслідування має визнаватися незаконною, а отримані докази – недопустимими;

3) постанова керівника окружної прокуратури від 18 травня 2022 року про продовження строків досудового розслідування до трьох місяців та подальші процесуальні дії, зокрема, затвердження обвинувального акта у вказаному кримінальному провадженні, винесені поза межами строків досудового розслідування, встановлених ч. 3 ст. 219 КПК України [124].

В даному випадку очевидно є мотивація сторони обвинувачення при прийнятті рішення про зупинення без наявних на те реальних підстав, що полягає у «збереженні» строків досудового слідства. Однак, як убачається, недотримання належної процедури зупинення досудового розслідування та продовження відповідних строків призводить до уникнення особи кримінальної відповідальності. Аналізуючи обставини справи, безсумнівним є те, що прокурор мав процесуальну можливість оперативніше скасувати незаконне зупинення кримінального провадження, однак такі дії були вчинені аж через півтори місяці після зупинення досудового розслідування.

Оскільки, як свідчить вищенаведене судове рішення, постанова слідчого про зупинення досудового розслідування може бути скасована те тільки слідчим суддею, але й прокурором. Тому виникає питання, чи буде у такому разі строк із дня винесення такої постанови включатися у строки досудового розслідування, що визначені у ст. 219 КПК України? Так, на думку 32,2 %

опитаних респондентів вважає, що строк із дня винесення слідчим постанови про зупинення досудового розслідування до дня її скасування прокурором повинен включатися у строки досудового розслідування, а на переконання 56,5 % - ні. При цьому 11,3 % опитаним було важко визначатись щодо цього питання.

З цього приводу абсолютно логічною та правильною є позиція Верховного суду, який розглядаючи скаргу прокурора на рішення суду першої та апеляційної інстанції, зробив висновок про те, що прокурор направив обвинувальний акт до місцевого суду поза межами строку досудового розслідування. Зокрема у постанові № 343/828/22 від 06 червня 2023 року Суд звертає увагу, що стороною обвинувачення було прийнято процесуальне рішення не про відновлення досудового розслідування, а саме про скасування раніше прийнятої постанови слідчого, якою було зупинено досудове розслідування. КПК України чітко передбачає, що у разі скасування слідчим суддею постанови про зупинення кримінального провадження строк із дня її винесення до дня її скасування слідчим суддею включається у строки досудового розслідування (абз. 2 ч. 5 ст. 219 КПК). Колегія суддів вважає, що процесуальні рішення прокурора про скасування постанови слідчого про зупинення досудового розслідування за своєю правовою природою є аналогічними із ухвалами слідчих суддів, якими скасовуються такі постанови про зупинення досудового розслідування. Рішення слідчого судді є формою судового контролю за дотриманням процесуального законодавства стороною обвинувачення на етапі досудового розслідування. Проте кримінальний процесуальний закон не позбавляє саму сторону обвинувачення виправити ті помилки, які були допущені шляхом скасування прийнятих процесуальних рішень. Проте процесуальні наслідки після скасування що слідчим суддею, що прокурором постанови слідчого про зупинення досудового розслідування повинні бути однаковими. Процесуальні помилки сторони обвинувачення не можуть обмежувати права та інтереси сторони захисту. Таким чином, колегія суддів приходить до висновку, що у разі скасування прокурором постанови про

зупинення кримінального провадження строк із дня винесення відповідної постанови слідчого до дня її скасування прокурором включається у строки досудового розслідування [107].

Хоча і Верховний суд, на нашу думку, зайняв правильну позицію і поставив крапку щодо анонсованої проблематики, вважаємо, що у положеннях КПК України повинно бути відображено, що строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування не тільки слідчим суддею, але і прокурором включається у строки, передбачені ст. 219 КПК України.

Поруч з цим правозастосовча практика свідчить і про зловживання своїми процесуальними можливостями, направленими на затягування здійснення кримінального провадження, стороною захисту.

Так, відповідно до ч. 3 ст. 295-1 КПК України слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про продовження строку досудового розслідування протягом трьох днів з дня його одержання, але в будь-якому разі до спливу строку досудового розслідування, за участю слідчого або прокурора, а також підозрюваного та його захисника.

Отже, розгляд клопотання про продовження строку досудового розслідування має здійснюватися з обов'язковим дотриманням норм кримінального процесуального законодавства України та забезпеченням процесуальних прав учасників процесу, зокрема щодо їх повідомлення про час і місце судового засідання, права брати участь у розгляді справи, висловлювати свою позицію стосовно поданого клопотання, подавати докази, брати участь у їх дослідженні, реалізовувати інші процесуальні права щодо судового захисту, які передбачені законом [155].

Водночас, як справедливо зауважує В. Г. Дрозд, КПК України не містить наслідки неявки в судове засідання підозрюваного чи його захисника, які можуть умисно зловживати своїми правами для закінчення перебігу строку досудового розслідування. З приводу цього, вчена бере до уваги позицію ЄСПЛ («Юртаєв проти України»), де Суд зазначає, що затримки, спричинені в

кримінальному провадженні зі сторони приватних осіб, тобто ті, які виникли не з вини державних органів, не можуть самі по собі перекладатися на державу та визнаватися порушенням розумності строків. І у зв'язку з наведеним дослідниця пропонує за доцільне внести відповідні зміни, які б передбачали правові наслідки неявки підозрюваного, його захисника у судове засідання під час розгляду клопотання про продовження строків досудового розслідування, а саме частину 3 статті 295–1 КПК України доповнити таким реченням: «Неприбуття у судове засідання підозрюваного та його захисника, які належним чином були повідомлені про місце та час проведення судового засідання, не перешкоджає розгляду такого клопотання» [35, с. 171-172]. Проте, що відсутність нормативно закріплених для сторони захисту наслідків у разі їх неприбуття на судове засідання щодо розгляду клопотання про продовження строків досудового розслідування, може негативно вплинути на здійснення кримінального провадження у розумні строки вказують і правозастосувачі. Так, наведена позиція знайшла підтримку у 65,2 % опитаних нами респондентів.

Наступною масштабною без перебільшення проблемою є направлення обвинувального акту до суду із порушенням строків кримінального провадження. Відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України у разі направлення обвинувального акту до суду із порушенням строків кримінального провадження така справа підлягає закриттю.

Про наявність анонсованої проблематики певною мірою свідчать статистичні дані судової влади, відповідно до яких у 2023 році із 108771 розглянутого судами першої інстанції провадження 20640 проваджень було закрито. Із них: 19604 – надійшли з обвинувальним актом; 11713 – провадження про проступки; 6655 – провадження про нетяжкі злочини [46]. Аналіз судових рішень, відображених у ЄДРСР ілюструють стабільну тенденцію до збільшення кількості ухвал про закриття кримінальних проваджень у стадії підготовчого судового провадження у зв'язку з направленням прокурором обвинувального акту поза строками досудового розслідування. З огляду на це складається враження, що наразі закриття є основною формою закінчення досудового

розслідування і це спонукає до подальших наукових розвідок і внесення відповідних та необхідних змін до кримінального процесуального законодавства.

Убачається, що пропуск строку досудового розслідування стороною обвинувачення навіть на один день призводить до закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України. Так, відповідно до постанови № 355/942/21 від 12 грудня 2023 року Верховний суд, враховуючи положення ст. 115 КПК України, встановив, що кінцевим днем строку досудового розслідування у провадженні (у межах якого було подано апеляційну скаргу прокурором на ухвалу суду про закриття провадження) було 12 липня 2021 року. Проте обвинувальний акт щодо ОСОБА_7 прокурором було скеровано до місцевого суду 13 липня 2021 року, тобто поза межами строку досудового розслідування. У цьому кримінальному провадженні положення ст. 290 КПК України були виконані 29 червня 2021 року і цієї ж дати прокурором було затверджено обвинувальний акт, який лише 13 липня 2021 року було скеровано до суду першої інстанції. Підстав, які перешкоджали прокурору скерувати обвинувальний акт до суду після його затвердження 29 червня 2021 року судами не встановлено. Сторона обвинувачення повинна своєчасно виконати визначені КПК України дії, зокрема й направлення обвинувального акту до суду. Суд звертає увагу, що прокурор був ознайомлений з положеннями КПК України, які регулюють строк досудового розслідування у кримінальному провадженні в силу своєї професійної діяльності. Тому з метою недопущення таких випадків саме стороні обвинувачення слід вживати заходів для належної організації своєї роботи, оскільки часові межі строку досудового розслідування є чітко визначеними кримінальним процесуальним законом і прокурор точно обізнаний із тими наслідками, які потягне пропуск цих строків [109].

З огляду на викладене, зазначимо, що кримінальний процесуальний закон установлює, що закінчення досудового розслідування пов'язане з учиненням такої процесуальної дії, як звернення до суду з обвинувальним актом.

Натомість, за спостереженнями адвокатської спільноти, деякі прокурори мають своє авторське бачення щодо законодавчого регулювання даного питання. Вони обраховують закінчення строків досудового розслідування не так, як у законі написано, а з моменту складення та затвердження обвинувального акта. У результаті такої грубої процесуальної помилки нерідко надсилають до суду обвинувальний акт після закінчення строків досудового розслідування [29].

Згідно з правовою позицією ККС у складі Верховного суду визначення останнього дня строку досудового розслідування потрібно обраховувати послідовно. Спершу необхідно визначити день вручення особі повідомлення про підозру, від якого обрахувати передбачений ч. 3 ст. 219 КПК України строк, протягом якого досудове розслідування повинно бути закінчене. Надалі потрібно звернути увагу на те, чи продовжувався строк досудового розслідування у встановленому КПК України порядку, після цього визначити кінцеву дату строку досудового розслідування з урахуванням часу ознайомлення сторони захисту із матеріалами досудового розслідування тощо (ч. 5 ст. 219 КПК) і лише тоді враховувати положення ст. 115 КПК України [109].

Отже, важливе значення має правильне розуміння «початку», «завершення» та «закінчення» досудового розслідування. Як зауважує Г. І. Сисоєнко, кримінальне процесуальне законодавство оперує різними термінами: «завершення» та «закінчення». Так, завершення досудового розслідування пов'язане з моментом надання всім зацікавленим учасникам кримінального провадження доступу до матеріалів досудового розслідування, можливістю робити копії або відображення матеріалів, подавати докази, заявляти клопотання про проведення процесуальних дій тощо. Закінчення, своєю чергою, є наступним після завершення етапом стадії досудового розслідування, оскільки сторони вже ознайомилися з матеріалами кримінального провадження, надали докази, заявили клопотання тощо, а зібрані докази повинні спонукати слідчого, прокурора прийняти остаточне рішення про закінчення досудового розслідування та ознайомлення зацікавлених учасників

кримінального провадження з цим рішенням [135, с. 149]. Такий висновок, на думку О. О. Торбаса, пояснює можливість існування і завершення, і закінчення досудового розслідування, проте не може цілком узгоджуватися з іншими нормами КПК України. Чинне кримінальне процесуальне законодавство не виділяє етапи досудового розслідування, а тому досудове розслідування повинно вважатися неподільним. Відповідно, уповноважені особи на цій стадії можуть реалізувати свої повноваження в будь-який момент досудового розслідування незалежно від факту відкриття матеріалів іншій стороні. Крім того, «завершення» та «закінчення» є надто синонімічними поняттями, і відсутність нормативно закріплених ознак, за якими їх можна було б розмежовувати, фактично забороняє їх окреме використання [153, с. 82].

Натомість Верховний суд у постанові колегії суддів Третьої судової палати ККС № 344/6630/17 від 17 лютого 2021 року [105] констатує, що закон містить поняття «завершення» як проміжного етапу досудового розслідування. Досудове розслідування, наслідком якого є звернення до суду з обвинувальним актом або з клопотанням про застосування примусових заходів, має три ключові віхи: початок – визначається внесенням відомостей до ЄРДР; завершення – пов'язується з фактом відкриття матеріалів досудового розслідування підозрюваному, його захиснику, законному представнику, захиснику особи та іншим особам відповідно до положень ст. 290 КПК України; закінчення – фіксується направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Тобто кінцевим моментом строку досудового розслідування є його закінчення, як це передбачено у ст. 219 КПК України, та не має точок дотику із завершенням досудового розслідування. До цього слід додати, що законодавчі обмеження на проведення слідчих (розшукових) дій «прив'язані» саме до закінчення, а не до завершення досудового розслідування.

Наступною, що потребує відповідного регулювання або на законодавчому рівні, або на рівні формування правової позиції Верховного суду, є проблема процесуальних строків у разі повернення обвинувального акту прокурору в

порядку п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України. Адже кримінальне процесуальне законодавство не надає відповіді, чи триває перебіг строку досудового розслідування, оскільки із скеруванням підсумкового рішення до суду досудове розслідування закінчується як стадія процесу.

Як зауважує, В. Михайленко, кримінальне провадження — це поетапний процес, кожна стадія якого має початкову і кінцеву точки та наповнена відповідним процесуальним змістом. Очевидно, що після повернення обвинувального акта кримінальне провадження ніби «зависає» між стадіями, настає «процесуальне міжсезоння». Не можна стверджувати, що в цьому випадку відбувається повернення на стадію досудового розслідування, оскільки КПК України просто не передбачає на такі випадки жодних положень. За межами правового регулювання залишаються і функції слідчого як основного суб'єкта досудового розслідування, і повноваження прокурора. Природа діяльності прокурора після повернення обвинувального акта (здійснення процесуальних дій, спрямованих на усунення його недоліків) не співвідноситься зі змістом досудового розслідування як стадії кримінального провадження. Якщо ж припустити, що кримінальне провадження регресує на стадію досудового розслідування, автоматично актуалізується проблема строків [81].

У практиці ККС Верховного Суду питання обчислення строків кримінального провадження у разі повернення обвинувального акту прокурору вже розглядалося в кількох справах. У найбільш загальному вигляді сформований у висновках підхід Суду полягає в тому, що повернення судом обвинувального акта прокурору не поновлює досудове розслідування, а відтак не поновлює і перебіг строку досудового розслідування, крім випадків, коли сторона обвинувачення своїми діями фактично поновила таке розслідування [156].

В цьому контексті слід звернути увагу на рішення Верховного суду, у якому зауважується, що строк усунення недоліків обвинувального акту прокурором не може бути включений у строк досудового розслідування в

розумінні положень ст. 219 КПК України. Так, із змісту вказаної постанови Суду убачається, що ухвалою районного суду Львівської області від 20 жовтня 2021 року в підготовчому судовому засіданні обвинувальний акт повернуто прокурору. Рішенням апеляційного суду від 12 січня 2022 року вказану ухвалу залишено в силі. Кримінальне провадження надійшло до органу прокуратури 03 лютого 2022 року та було зареєстровано в ЄРДР. 15 лютого 2022 року підозрюваному ОСОБА_5 та його захиснику було вручено новий обвинувальний акт, який того ж дня надійшов на розгляд до районного суду. Суд першої інстанції, отримавши обвинувальний акт, прийняв рішення про закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України та обґрунтував його тим, що досудове розслідування в справі було закінчено 07 лютого 2022 року, а новий обвинувальний акт надійшов до суду 15 лютого 2022 року, після закінчення цього строку. Однак така позиція судів першої та апеляційної інстанцій не ґрунтується на вимогах закону. Діючим кримінальним процесуальним законом не передбачено інституту додаткового розслідування, який був прописаний у нормах КПК України 1960 року. Тому у разі повернення судом обвинувального акта, який не відповідає вимогам КПК України, повноваження прокурора обмежені лише усуненням його недоліків і цей строк не може бути включений у строк досудового розслідування [110].

Однак, ККС своїм рішенням від 06 листопада 2023 року у справі № 753/25892/21, передаючи кримінальне провадження на розгляд Об'єднаної палати, констатує необхідність відступу від висновків, викладених у попередніх постановках, згідно яких «...повернення обвинувального акту не може використовуватися стороною обвинувачення для проведення будь-яких процесуальних дій, крім приведення його у відповідність до вимог ст. 291 КПК України». Відповідно, вчинення будь-яких таких дій, розцінюється як відновлення досудового розслідування, й відновлення перебігу строку досудового розслідування [156].

Досліджуючи правові висновки Верховного суду з аналізованого вище питання, слід відмітити, що в судовій практиці не має єдиних та однозначних

підходів щодо того, чи продовжують обчислюватись строки досудового розслідування після повернення обвинувального акта прокурору. Водночас узгодженими правовими позиціями Суду можна вважати наступні:

– досудове розслідування не відновлюється, оскільки раніше вже було завершено і це не є правовою підставою згідно зі ст. 282 КПК України, для відновлення досудового розслідування;

– повернення обвинувального акту прокурору для усунення недоліків не є причиною для продовження строків досудового розслідування, бо відсутні правові підстави для цього відповідно до ст. 295 КПК України;

– КПК України не містить положення, яке б визначало строк, протягом якого після повернення судом обвинувального акта прокурору сторона обвинувачення має виправити недоліки обвинувального акта і звернутися до суду з виправленим рішенням.

Щодо наведеного не має єдності думок і серед науковців. Так, на думку Є. О. Говорун, після повернення обвинувального акту, клопотання прокурору строк досудового розслідування відновлюється та продовжує обчислюватися з того моменту, коли такий обвинувальний акт був направлений до суду та підлягає неухильному дотриманню з боку учасників кримінального провадження. Водночас після такого повернення проведення слідчих чи процесуальних дій заборонено [28, с. 144-145]. Як зауважує В. Михайленко, через широке тлумачення терміну «досудове розслідування» можна обґрунтувати продовження перебігу його строків після повернення обвинувального акта прокурору і враховувати період, протягом якого прокурор усуває його недоліки, в загальний строк досудового розслідування. Але як бути, якщо обвинувальний акт був направлений до суду в межах строку, але в останні дні досудового розслідування, і для виконання вимог ухвали суду банально немає процесуального часу? Чи можливо і доцільно поширювати на такі ситуації дію положень про продовження строку досудового розслідування? Навряд чи, оскільки продовження строку досудового розслідування з дня повідомлення особі про підозру законодавчо обумовлене лише неможливістю

його закінчення у встановлений законом строк внаслідок складності провадження (для дізнання), особливої або виняткової його складності, що логічно і процесуально не узгоджується з обставиною повернення обвинувального акта [81].

Разом з тим, досудове розслідування фіксується в ЄРДР. І якщо вважати, що актуальною стадією стає досудове розслідування, до нього слід вносити відомості, які дозволять проводити подальші процесуальні дії саме на даному етапі. У цьому ключі виникає питання відновлення досудового розслідування, що має розповсюджене застосування в практичній діяльності слідчих і прокурорів – після повернення обвинувального акта досудове розслідування відновлюється, про що виноситься постанова і вноситься інформація до ЄРДР. Однак відповідно до чинної моделі українського кримінального провадження, відновити можна лише зупинене досудове розслідування. В ситуації ж повернення обвинувального акта досудове розслідування не зупинялося, а в певний момент було закінчене у зв'язку з настанням передбачених в законі умов. І виникає замкнене коло: відновлювати досудове розслідування немає законодавчих підстав, оскільки воно не було зупинене, а проводити і фіксувати процесуальні дії без відновлення досудового розслідування в ЄРДР немає технічної можливості [81].

Натомість О. В. Глиняний, переконує, що незважаючи на фактичне повернення прокурору обвинувального акта, останній формально перебуває на стадії підготовчого провадження. Таку точку зору, науковець обґрунтовує, виходячи із певних позицій. По-перше, повернення обвинувального акта не відновлює досудового розслідування, оскільки інакше прокурор мав би право проводити необмежений обсяг процесуальних, у тому числі слідчих (розшукових), дій, передбачених КПК України. По-друге, особа, щодо якої надійшов обвинувальний акт до суду, набуває процесуального статусу обвинуваченого, який не трансформується у статус підозрюваного в разі прийняття судом рішення про повернення обвинувального акта. По-третє, в разі повернення обвинувального акта на доопрацювання, в ЄРДР відтворюється

інформація щодо статусу кримінального провадження – «повернуто судом», але не «у провадженні» (як це має місце на стадії досудового розслідування). По-четверте, під час судового провадження суд має право доручити в порядку ст. 333 КПК України органу досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії. Постановлення судом такої ухвали не означає, що кримінальне провадження повертається на стадію досудового розслідування. Навпаки, як випливає зі змісту ч. 3 ст. 333 КПК України, у разі прийняття такого рішення суд відкладає судовий розгляд на строк, достатній для проведення слідчої (розшукової) дії та ознайомлення учасників судового провадження з її результатами. Цей приклад демонструє, що в разі надання судового доручення в порядку ст. 333 КПК України кримінальне провадження залишається на стадії судового розгляду і не повертається автоматично на стадію досудового розслідування. Цією логікою міркувань керується і вчений, стверджуючи, що повернення обвинувального акта прокурору на доопрацювання не означає повернення зі стадії підготовчого провадження на стадію досудового розслідування [22].

З тим, що строк усунення недоліків при поверненні обвинувального акту прокурору не може бути включений у строк досудового розслідування в розумінні положень ст. 219 КПК України, погодилось 64,3 % опитаних практичних працівників.

І, якщо думки науковців та правозастосувачів щодо перебігу строків досудового розслідування після повернення обвинувального акту прокурору розділились, то про необхідність встановлення у положеннях законодавства конкретного строку усунення прокурором виявлених недоліків у юридичних джерелах заявляється одностайно [7; 22; 28; 40; 183]. Адже через системне порушення прокурорами вимог КПК України щодо належного оформлення обвинувальних актів, період передачі обвинувального акта від прокуратури до суду може тривати понад один рік, що, своєю чергою, створює підґрунтя для необґрунтованої тривалості кримінального провадження» [139, с. 88]. Про потребу законодавчого закріплення строку, протягом якого мають бути

усунуті допущені недоліки при поверненні обвинувального акта прокурору в порядку п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України відмічають 60,0 % опитаних нами респондентів.

З огляду на викладене можна зробити висновок, що з багатьох анонсованих питань, які стосуються обчислення строків досудового розслідування вже сформульовані правові позиції Верховного суду. Однак, як убачається, деякі питання в цій частині залишаються невирішеними та потребують відповідного реагування як з боку законодавця так і Верховного суду в частині забезпечення вироблення єдиної судової практики шляхом надання відповідного тлумачення аналізованих вище положень кримінального процесуального законодавства.

2.2. Строки досудового розслідування кримінальних проступків

У главі 25 КПК України нормативно закріплено особливості процесуального порядку здійснення однієї з форм досудового розслідування – дізнання. У сучасній науковій доктрині дізнання розглядають як спрощену форму досудового розслідування, яка здійснюється щодо кримінальних проступків, характеризується більшою швидкістю та ефективністю порівняно із досудовим слідством, що досягається за рахунок скорочення процесуальних строків, спрощення процесуальної форми та розширення системи процесуальних джерел доказів. [8, с. 512]. Ю. В. Гуцуляк цілком слушно підкреслює, що потреба в дізнанні як спрощеної форми досудового розслідування була викликана великою завантаженістю слідчих органів досудового розслідування (особливо Національної поліції) кримінальними провадженнями щодо нетяжких злочинів, які тепер іменуються кримінальними проступками. Саме тому для розвантаження слідчих та ефективної організації досудового розслідування саме нетяжких злочинів з 1 липня 2020 року в правовій системі України почав працювати інститут кримінальних проступків й

було запроваджено інститут «дівзнання» та кримінального проступку [32, с. 183-184].

Загалом у юридичних джерелах позитивно сприйняли уніфікацію процедури досудового розслідування злочинів та кримінальних проступків в частині забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина. Це обумовлено тим, що на стадії досудового розслідування відносно усіх кримінальних правопорушень відбуватиметься судовий контроль з боку слідчого судді, процесуальне керівництво прокурора за законністю досудового розслідування та інше. Отже, як відмічає Р. Н. Гасанов, за своєю сутністю дівзнання, є повноцінним досудовим слідством, але з певними винятками, які зумовлюють спрощення кримінальної процесуальної форми, а саме: скорочені строки проведення дівзнання; обмеження застосування окремих запобіжних заходів; заборона проведення негласних слідчих (розшукових) дій; можливість спрощеного розгляду обвинувального акта в суді [20, с. 5]. П. О. Балов, у свою чергу, до особливостей дівзнання як спрощеної форми досудового розслідування у кримінальному провадженні відносить: процесуальну швидкість; спрощення процесуальної форми; більшу ефективність у порівнянні із досудовим слідством; розширену систему процесуальних джерел доказів; можливість подальшого здійснення спрощеного судового провадження [8, с. 512].

Отже, як зауважується у науковій літературі, те, що дівзнавачі здійснюють розслідування кримінальних проступків за скороченою процедурою, тривалість якої не має перевищувати один місяць із дня вручення особі повідомлення про підозру, оскільки саме часовий проміжок, за який дівзнавач зобов'язаний здійснити всі процесуальні дії, вирізняє дівзнання як організаційний процес від досудового слідства [173; 34, с. 69].

Підсумовуючи погляди науковців, можна зробити висновок, що досудове розслідування кримінальних проступків за своєю суттю є не спрощеним, а прискореним досудовим розслідуванням [19, с. 114], з огляду на те, що розслідування проступків проводитимуть за скороченою процедурою у формі

досудового дізнання, тривалість якого не повинна перевищувати чітко встановлених термінів за конкретними випадками обставин провадження [165]. Відтак нормативне визначення більш стислих граничних термінів для проведення дізнання виступає важливою гарантією дотримання засади розумності строків, що спрямована забезпечити швидкий, ефективний та якісний розгляд кримінальних проступків та попередити можливе необґрунтоване затягування кримінального провадження.

Водночас, як справедливо зауважує М. Є. Шумило, у прискорених і спрощених провадженнях законодавець зобов'язаний встановлювати додаткові гарантії як компенсаторні механізми забезпечення прав і свобод учасників кримінального провадження [178]. Щодо наведеного, то слід констатувати, що думки науковців розділились. Якщо на переконання О. О. Юхно запровадження інституту дізнання направлено на економію процесуальних і бюджетних витрат та усунення насамперед тяганини в судових інстанціях [181, с. 308]. То з позиції інших вчених (Є.В. Ігнатенко та В. В. Пахомова) за такого спрощення процедури судового розгляду і без того уже спрощених матеріалів дізнання, без дослідження і перевірки доказів у суді, без безпосереднього заслуховування показань обвинуваченого і з'ясування його думки щодо усіх обставин справи, гарантії забезпечення верховенства права стають ілюзорними [48, с.249].

Такі обставини вказують на необхідність дослідження певних процесуальних гарантій, серед яких необхідно відмітити і кримінально-процесуальні строки. На підставі аналізу правових положень КПК України та наукових поглядів дослідників виокремимо певні проблемні питання нормативної регламентації часових характеристик дізнання.

Строки дізнання. Власне, під строком досудового розслідування кримінального проступку у юридичних джерелах розуміють визначений КПК України період часу, потягом якого дізнавач має провести дізнання, подати прокуророві всі зібрані матеріали дізнання із повідомленням про підозру, та здійснення прокурором однієї з визначених ч. 2 ст. 301 КПК України дій [34, с. 258].

У положеннях ст. 219 КПК України нормативно закріплено строки дізнання, обчислення яких починається з моменту повідомлення особі про підозру і спливають:

1) протягом сімдесяти двох годин – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298-2 КПК України;

2) протягом двадцяти діб – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, якщо підозрюваний не визнає вину або необхідності проведення додаткових слідчих (розшукових) дій, або вчинення кримінального проступку неповнолітнім;

3) протягом одного місяця – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, якщо особою заявлено клопотання про проведення експертизи у випадку, передбаченому ч. 2 ст. 298-4 КПК України.

У юридичних джерелах активно дискутують про доволі короткі строки завершення дізнання з моменту оголошення особі підозри у вчиненні кримінального проступку. Так, з одного боку зменшення загального строку досудового розслідування кримінальних проступків, порівняно зі злочинами, дослідники пояснюють відсутністю потреби у збільшенні терміну проведення розслідування, оскільки їх складність не вимагає значних часових затрат [35, с. 64]. Однак з іншого – у деяких випадках встановлених строків дізнання інколи об'єктивно недостатньо для проведення необхідних слідчих (розшукових) дій.

Так, з позиції А. О. Воробей, максимальний термін дізнання, який становить один місяць із моменту повідомлення особі про підозру, хоч і відповідає принципу процесуальної економії, проте за кримінальним провадженнями, за якими необхідно призначити та виконати амбулаторну судово-психіатричну експертизу підозрюваного або стаціонарну судово-психіатричну експертизу, цього строку замало через необхідність проведення підготовчих процесуальних дій. У зв'язку з чим, науковець цілком слушно вважає, що найбільш оптимальним строком у цьому разі буде строк два місяці з

моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, як і у випадку досудового розслідування злочинів [19, с.114]. Наведена позиція вченого знайшла своє відображення і в інших наукових джерелах [66].

Крім того, як зазначає В. Г. Дрозд, закріплення обов'язку за стороною обвинувачення щодо закінчення досудового розслідування протягом 72 годин (у випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або затримання особи) може негативним чином вплинути на доведення вини особи та якість проведення досудового розслідування загалом, адже запропонований термін є необґрунтовано коротким. Подібне бачення викладене у висновку Консультативної місії Європейського Союзу, де цілком справедливо вказується на те, що такі строки є надто короткими, у зв'язку з чим вченою запропоновано закріпити строк досудового розслідування кримінальних проступків в один місяць, тобто такий час, який є необхідним і достатнім для якісного завершення дізнання [35, с. 63-64].

Поруч з цим є питання до законодавчого закріплення процедури продовження строків дізнання. У положеннях КПК України, що передбачають можливість відтермінування закінчення дізнання, містяться певні неузгодженості у формулюванні умов та строку, на який може бути продовжено досудове розслідування проступку. Зокрема, згідно з ч. 2 ст. 294 КПК України у разі, якщо внаслідок складності провадження неможливо закінчити досудове розслідування з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку (дізнання) у строк, зазначений у пунктах 1 і 2 ч. 3 ст. 219 КПК України, такий строк може бути продовжений прокурором у межах строку, встановленого п. 1 ч. 4 ст. 219 Кодексу. Іншими словами такий строк може бути продовжений прокурором до одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку. Водночас, відповідно до ч. 1 ст. 298-5 КПК України у разі необхідності проведення додаткових слідчих і розшукових дій прокурор шляхом винесення відповідної постанови може продовжити строк дізнання до тридцяти днів.

Таким чином, законодавець допустив дублювання тотожних правовідносин у різних статтях КПК України, що ускладнює розуміння та застосування цих норм. Зокрема, порядок продовження строків дізнання дублюється у п. 1 ч. 4 ст. 219 та у ст. 294 КПК і призводить до нерозуміння загального строку дізнання, на яке прокурор має право його продовжити. Законодавець, встановивши обмеження щодо можливості продовження строків дізнання у ст. 219 КПК (строк дізнання можливо продовжити лише по кримінальних проступках, зазначених у пунктах 1 та 2 ч. 4 ст. 219), а у ст. 294 КПК ці обмеження не зазначив, що, вочевидь, призведе до плутанини у застосуванні цієї норми на практиці [129].

Поруч з цим, із аналізу вищенаведених норм вбачається, що строк дізнання може бути продовжений прокурором і лише за умови необхідності проведення додаткових слідчих і розшукових дій. Однак, як справедливо відмічає С. С. Максимовська, строк дізнання може бути продовжений також у випадку вчинення кримінального проступку неповнолітнім, невизнання особою своєї вини, затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298-2 КПК України. При цьому, виходячи із змісту ч. 1 ст. 298-5 КПК України, прокурор у таких випадках не зобов'язаний виносити відповідну постанову про продовження строків дізнання. Окрім цього, існує неузгодженість між п. 1 ч. 4 ст. 219 КПК України, відповідно до якої строк дізнання може бути продовжений до одного місяця, та ч. 1 ст. 298-5 КПК України, згідно з якою такий строк може бути продовжений до тридцяти днів. Вчена, вважаючи, що кримінальне процесуальне законодавство має бути чітке, доступне та однозначне у своєму застосуванні, обґрунтовує необхідність внесення відповідних змін у ч. 1 ст. 298-5 КПК України, узгодивши її із положеннями п. 1 ч. 4 ст. 219 КПК України в частині уніфікації строку, на який може бути продовжено досудове розслідування у формі дізнання [76, с. 185-186].

З метою усунення наведених вище недоліків законодавчого регулювання в тому числі строків дізнання Кабінетом Міністрів України було подано Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу

України в частині удосконалення здійснення досудового розслідування та судового провадження щодо кримінальних проступків» № 6481 від 28 грудня 2021 року [120]. Як зазначається у пояснювальній записці до вказаного законопроекту, встановлені Законом строки досудового розслідування проступків виявилися недостатніми для проведення необхідних процесуальних дій наприклад, сімдесят дві години, об'єктивно недостатньо, особливо якщо затримання особи відбувається в такі дні тижня, як четвер або п'ятницю, оскільки закінчення строку затримання та строку досудового розслідування припадає на вихідний день. З огляду на це пропонується внести зміни до ч. 3, ч. 4 ст. 219 КПК України та встановити один строк для досудового розслідування кримінальних проступків терміном в один місяць, що буде обчислюватись з дня повідомлення особі про підозру, при цьому загальний строк досудового розслідування не повинен перевищувати два місяці.

Розмірковуючи про збалансований строк дізнання, відмітимо, що законодавче регулювання тривалості судочинства може бути ефективним тільки тоді, коли встановлені законом строки відповідають витратам часу, необхідних для виконання слідчих або процесуальних дій та прийняття відповідних процесуальних рішень [79, с. 9]. В цьому контексті варто додати результати проведеного нами опитування, відповідно до яких, на думку 39,1 % респондентів, оптимальним строком дізнання слід вважати протягом одного місяця з моменту повідомлення особі про підозру; 20,9 % – протягом двох місяців з моменту повідомлення особі про підозру.

Певні дискусії існують із тлумаченням ст. 298-2 КПК України (затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок). Так, С. Є. Абламський, Т. Г. Фоміна, аналізуючи правову регламентацію затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, звертають увагу на недоліки нормативного закріплення строку такого затримання. Так у ч. 2 ст. 298-2 КПК України встановлено, що затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, здійснюється не більш як на три години з моменту фактичного затримання». Разом з тим, у ч. 4 цієї ж

норми передбачено, що особу може бути затримано: 1) до 72 годин - за умов, передбачених п.п. 1-3 ч. 1 ст. 298-2 КПК; 2) до 24 годин - за умови, передбаченої п. 4 ч.1 ст. 298-2 КПК. Відтак у ст. 298-2 даного Закону фактично встановлено три строки затримання: 3 години, 24 години, 72 години. Проте, якщо умови для затримання на 24 або 72 години визначено, то умови для затримання на 3 години законодавець не передбачив, у зв'язку з чим це питання залишається відкритим і таким, що потребує вирішення. Окрім того, законодавець фактично строк затримання за вчинення кримінального проступку прирівняв до адміністративного затримання. Однак, звісно що адміністративні правопорушення за ступенем суспільної небезпеки є меншими [1].

Поруч з цим, службовими особами, наділеними правом затримувати підозрюваного у вчиненні кримінального проступку, є згідно з ч. 3 ст. 298-2 КПК «уповноважені особи» та «дізнавач». Проте, яка саме службова особа – «уповноважена особа» чи «дізнавач» – має право затримати особу на 3 години, 72 години та 24 години, а також чи входить строк затримання на 3 години до строків затримання на 24 та на 72 години або є окремим строком затримання – законодавець відповіді не надав, що призводить різного трактування цих строків учасниками кримінального провадження [129].

Досудове розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими КПК України (ч. 2 ст. 298), однак законодавець встановлює і певну специфіку його проведення. Серед іншого ці особливості пов'язані із процесуальними строками (як здійснення дізнання в цілому, так і окремих процесуальних дій зокрема) нормативне визначення яких з огляду на певні законодавчі неузгодженості та наявність певних проблем у правозастосуванні потребують подальшого удосконалення.

2.3. Інші строки у стадії досудового розслідування

Системний аналіз кримінального процесуального законодавства дозволяє виокремити п'ять основних груп строків у стадії досудового розслідування, реалізація яких пов'язана: з проведенням слідчих (розшукових) дій; застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження; початком та завершенням досудового розслідування; поданням та розглядом скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування; прийняттям інших процесуальних рішень (строки повідомлення про підозру; розгляду клопотань в порядку ст. 220 КПК України тощо).

Обсяги нашого дослідження не дозволяють проаналізувати окремо кожен з наведених груп строків, тому ми звернемо увагу на деякі з них.

Досліджуючи строки заходів забезпечення кримінального провадження, відмітимо про існування неоднозначної судової практики щодо строку дії запобіжного заходу у вигляді застави (ст. 182 КПК). Так, у приписах ст. 203 КПК України нормативно закріплено випадки закінчення перебігу строку дії запобіжних заходів, застосованих у межах кримінального провадження. Зокрема, моментом закінчення строку дії запобіжного заходу слід вважати: закінчення строку дії ухвали про обрання запобіжного заходу; ухвалення судом виправдувального вироку; закриття кримінального провадження; винесення ухвали про скасування запобіжного заходу у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного, обвинуваченого для обміну як військовополоненого в порядку, передбаченому ст. 201-1 КПК України.

Усі запобіжні заходи, які визначені законом, обираються на строк, визначений ухвалою, але не більше 60 днів. Зокрема:

у ст. 197 КПК України визначено строк дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою або продовження строку тримання під вартою, який не може перевищувати шістдесят днів;

у ч. 6 ст. 181 КПК України закріплено строк дії ухвали слідчого судді про тримання особи під домашнім арештом, який не може перевищувати двох місяців. У разі необхідності строк тримання особи під домашнім арештом може бути продовжений за клопотанням прокурора в межах строку досудового розслідування. Сукупний строк тримання особи під домашнім арештом під час досудового розслідування не може перевищувати шести місяців. По закінченню цього строку ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту припиняє свою дію і запобіжний захід вважається скасованим.

Враховуючи, що особисте зобов'язання та особиста порука передбачають покладення на підозрюваного (обвинуваченого), поручителя певних обов'язків, то термін дії вказаних запобіжних заходів визначений у ч. 7 ст. 194 КПК України, згідно з положеннями якої строк покладання даних обов'язків становить не більше двох місяців. У разі необхідності цей строк може продовжуватися за клопотанням прокурора в порядку, передбаченому ст. 199 КПК України. Після закінчення строку, в тому числі продовженого, в межах якого на підозрюваного були покладені відповідні обов'язки, ухвала про застосування запобіжного заходу в цій частині припиняє свою дію і обов'язки скасовуються.

Отже, особливу увагу слід звернути на проблематику строку дії такого запобіжного заходу, як застава, з огляду на те, що в положеннях чинного кримінального процесуального законодавства не встановлено граничного строку дії ухвали слідчого судді про обрання запобіжного заходу у вигляді застави. Системний аналіз положень КПК України дозволяє виокремити два види строку дії застави:

перший строк обумовлений строком дії обов'язків, визначених у ст. 194 КПК України, що покладаються на підозрюваного, до якого обрано заставу і який становить не більше двох місяців;

другий строк визначений у ст. 182 КПК України, де у ч. 11 вказано, що застава, що не була звернена в дохід держави, повертається підозрюваному,

обвинуваченому, заставаодавцю після припинення дії цього запобіжного заходу. При цьому застава, внесена підозрюваним, обвинуваченим, може бути повністю або частково звернена судом на виконання вироку в частині майнових стягнень. Застава, внесена заставаодавцем, може бути звернена судом на виконання вироку в частині майнових стягнень тільки за його згодою (ч. 11 ст. 182 КПК). Таким чином, другий строк дії застави законодавець пов'язує із припиненням дії запобіжних заходів відповідно до ст. 203 КПК України.

Відтак, проблематика цього питання пов'язана з тим, що строк перебування внесеної застави на відповідних рахунках бюджету після спливу строку обов'язків не врегульований чинним законодавством. Відповідно, це породжує доволі нелогічну судову практику, відповідно до якої внесена застава наче є безстроковою та продовжує «знаходитись у бюджеті» навіть тоді, коли спливли строки обов'язків, покладених на особу згідно з ухвалою. Відповідно, в подальшому органами досудового розслідування така практика використовується як засіб маніпулювання або навіть засіб психічного тиску на підозрюваного чи обвинуваченого [23].

Такий законодавчий підхід сформував неоднозначну судову практику. В одних випадках суди керуються позицією, викладеною у інформаційному листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 9-3167/0/4-16 від 30 грудня 2016 року, де звертається увага на необмежений строк застосування запобіжного заходу у кримінальному провадженні, такого як застава. За ч. 6 ст. 194 КПК України, обов'язки передбачені ч. 5 цієї статті можуть бути покладені судом на підозрюваного, обвинуваченого на строк не більше двох місяців. Після закінчення строку, в тому числі продовженого, на який на підозрюваного, обвинуваченого були покладені обов'язки, ухвала про застосування запобіжного заходу в цій частині припиняє свою дію і обов'язки скасовуються. У той же час, не продовження обов'язків не тягне за собою припинення чи скасування запобіжного заходу у вигляді застави [161] і не являється підставою або умовою повернення

визначеної в ухвалі про застосування запобіжного заходу і внесеної застави [158].

Отже, виходячи із наведених судових рішень, можна зробити висновок, що строк дії застави не обмежений (за винятком строку дії обов'язків, які покладаються разом с заставою на особу), а питання про її повернення повинне вирішуватись під час розгляду справи по суті під час постановлення вироку.

У той же час існує думка, що зі спливом строку покладених обов'язків застава все ж таки має бути повернута заставодавцю і вона не є безстроковою, з огляду на те, що:

застава забезпечує лише «покладені» відповідні обов'язки, які покладаються лише ухвалою суду;

правова природа загального обов'язку виконання вимог слідчого/прокурора, який згідно з судовою практикою наче б то продовжує забезпечуватись заставою після спливу покладених ухвалою обов'язків, не полягає у «покладенні» на особу цього обов'язку. Правова природа загального обов'язку виконання вимог полягає у «виникненні» обов'язку у зв'язку із набуттям особою певного статусу [23].

Така позиція хоч і у поодиноких випадках, але все ж таки зустрічається у судовій практиці. Так, ухвала слідчого судді Галицького районного суду м. Львова від 25 вересня 2018 року припинила свою дію 26 листопада 2018 року внаслідок закінчення строку виконання обов'язків. Враховуючи відсутність доказів порушення процесуальної дисципліни обвинуваченим під час досудового слідства та під час судового провадження районний суд Львівської області ухвалив рішення від 11 квітня 2019 року про повернення грошових коштів заставодавцю ОСОБА_6, внесених в якості застави [160].

З огляду на викладене, слід констатувати, необхідність закріпити у положеннях КПК України конкретний термін дії запобіжного заходу у вигляді застави. Про таку необхідність свідчать і результати проведеного нами анкетування, згідно з якими 47,8 % опитаних нами респондентів погодились із даним твердженням.

Надалі в межах даного дисертаційного дослідження хочемо звернути увагу на процесуальні строки ознайомлення з матеріалами досудового розслідування. На думку О. О. Торбас в строк досудового розслідування варто включити строк ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, адже це надало б можливість учасникам кримінального провадження заявляти клопотання про проведення, наприклад, додаткових слідчих (розшукових) дій, що допомогло б підвищити повноту досудового розслідування. Більше того, така практика проіснувала понад 50 років (з моменту введення в дію КПК 1960 року), і зарекомендувала вона себе далеко не з негативного боку [153, с. 82]. На противагу позиції науковця законодавець пішов іншим шляхом, встановивши правило, відповідно до якого строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування не включається в строки досудового розслідування (ч. 5 ст. 219 КПК).

Строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження є за своєю суттю правостановлюючим невизначеним кримінальним процесуальним строком-періодом, а тому в КПК України має бути чітко позначено проміжок часу протягом якого сторони кримінального провадження ознайомлюються з матеріалами досудового розслідування, а саме правильно визначені моменти настання обставин, що знаменують початок і закінчення перебігу строку виконання цих процесуальних дій. Таким чином з наведеного вбачається, що законодавцем не вирішено такі питання [36]:

– з якого дня має бути зупинено перебіг строків досудового розслідування (з дня складення повідомлення про завершення досудового розслідування, чи дня його вручення стороні захисту, чи з дня фактичного надання доступу до матеріалів досудового розслідування);

– чи відновлюється перебіг строку досудового розслідування після ознайомлення сторін з матеріалами досудового розслідування і який день вважати днем завершення такого ознайомлення [36];

– чи враховується час ознайомлення сторони обвинувачення з матеріалами, відкритими стороною захисту в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України, у строки досудового розслідування та ін.

До недавнього часу неоднаковим у правозастосовній практиці було питання щодо неврахування часу ознайомлення з матеріалами кримінального провадження в порядку ст. 290 КПК України у строки досудового розслідування. Причиною цього є недосконалість нормативного викладення положень ч. 5 ст. 219 КПК, відповідно до якої строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку, передбаченому ст. 290 цього Кодексу, не включається в строки досудового розслідування. Застосування слова «сторона» у множині іноді тлумачиться таким чином, що у строк досудового розслідування не має включатися як час ознайомлення з матеріалами провадження стороною захисту, так і час ознайомлення стороною обвинувачення з матеріалами, відкритими для неї захистом [167].

Щодо окресленої проблематики Верховний суд у своєму рішенні зробив висновок, що кримінальний процесуальний закон регулює порядок дотримання строків досудового розслідування саме для сторони обвинувачення, у розпорядженні якої перебувають матеріали досудового розслідування. Отже строк ознайомлення сторони обвинувачення з матеріалами, відкритими стороною захисту в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України, не впливає на перебіг строку досудового розслідування і не зупиняє його. Наведену позицію Суд обґрунтовує з огляду на наступне:

1) ч. 5 ст. 219 КПК України містить посилання на суб'єкта, який здійснює таке ознайомлення, а також на предмет такого ознайомлення. Зокрема, предметом такого ознайомлення законодавець визначив матеріали досудового розслідування. Як свідчить системний аналіз положень ст. ст. 3, 290 КПК України, законодавець визначив, що матеріалами досудового розслідування є матеріали, які перебувають у розпорядженні органу досудового розслідування. Відповідно до кримінального процесуального закону, досудове розслідування

здійснюється органом досудового розслідування, а прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Саме на ці органи законодавець покладає обов'язок дотримання строків, визначених у ст. 219 КПК України;

2) у ч. 1 ст. 290 КПК України регламентовано, що, визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний повідомити підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування. Таким чином, у ході виконання вимог ст. 290 КПК України саме сторона обвинувачення надає стороні захисту доступ до матеріалів досудового розслідування. Натомість сторона захисту не наділена повноваженнями збирати матеріали досудового розслідування, а за запитом прокурора зобов'язана надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до житла чи іншого володіння, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем сторони захисту, якщо має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді (ч. 6 ст. 290 КПК України);

3) матеріали, які мають відношення до кримінального провадження і які перебувають у володінні сторони захисту, не є матеріалами досудового розслідування. Кримінальний процесуальний закон передбачає негативні процесуальні наслідки в тому разі, якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів, відповідно до положень ч. 12 ст. 290 КПК України. Таке положення не впливає на розуміння поняття матеріалів досудового розслідування. Одним із завдань ст. 290 КПК України є ознайомлення сторони захисту з усім обсягом доказової бази зібраної органом

досудового розслідування задля обстоювання позиції захисту. Матеріали досудового розслідування становлять собою основу кримінального змагального процесу, яку формує виключно сторона обвинувачення [108]. Відмітимо, що наведену позицію Верховного суду підтримало більшість опитаних нами респондентів (51,3 %).

Поруч з цим важливе значення має правильне встановлення моменту початку та закінчення ознайомлення з матеріалами досудового розслідування.

Процедура відкриття матеріалів складається із трьох етапів: повідомлення про надання доступу до матеріалів; ознайомлення з матеріалами – надання доступу до матеріалів та можливості скопіювати і відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їхні частини, документи або копії з них тощо; письмове підтвердження факту надання доступу до матеріалів із зазначенням найменування таких матеріалів [100].

В цьому контексті варто звернути увагу на постанову Верховного суду, винесену за наслідками розгляду касаційної скарги прокурора, в якій останній, не погоджуючись із висновками судів першої та апеляційної інстанцій про порушення строків досудового розслідування, встановлених статтею 219 КПК України, зазначає, що завершенням досудового розслідування, з моменту якого стороні захисту надається доступ до матеріалів досудового розслідування та починає обчислюватися строк ознайомлення, є внесення прокурором відомостей до ЄРДР про завершення досудового розслідування або складання (оформлення) відповідного письмового повідомлення для сторони захисту. Такі доводи прокурора Суд визнав неспроможними та зауважив, що лише саме собою внесення прокурором (слідчим) зазначених відомостей до ЄРДР та складання (оформлення) письмового повідомлення не призведе до обізнаності підозрюваного та захисника про можливість знайомитися з матеріалами досудового розслідування. Саме тому виконання цих дій, не є початком строку ознайомлення з матеріалами, який відповідно до ч. 5 ст. 219 КПК України не включається до строків досудового розслідування, адже ознайомлення не може розпочатися раніше, ніж підозрюваному та захиснику стане відомо про надання

доступу до матеріалів [106]. З таким висновком Верховного суду погодилось 54,8 % опитаних нами респондентів.

Відтак ознайомлення як таке починається з моменту фактичної реалізації права на доступ до матеріалів, а не з моменту надіслання стороні, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, цивільному позивачу, його представнику та законному представнику, цивільному відповідачу, його представнику повідомлення про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування або отримання нею такого повідомлення (як вважає сторона обвинувачення) [100].

Згідно з ч. 10 ст. 290 КПК України у разі зволікання при ознайомленні з матеріалами, до яких надано доступ, слідчий суддя за клопотанням сторони кримінального провадження з урахуванням обсягу, складності матеріалів та умов доступу до них зобов'язаний встановити строк для ознайомлення з матеріалами, після спливу якого сторона кримінального провадження або потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, вважаються такими, що реалізували своє право на доступ до матеріалів.

Вплив даної норми полягає насамперед у тому, що вона встановлює один додатковий (альтернативний) виняток, яким в одному випадку закріплюється одночасно початковий і кінцевий моменти проведення процесуальної дії – ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, що здійснюється після його завершення та строк якого не включається до процесуального строку досудового розслідування, визначеного ст. 219 КПК України, а в іншому випадку – лише кінцевий момент такого ознайомлення [47].

Висновки до розділу 2

1. Висвітлено проблемні питання законодавчого забезпечення та правозастосовної практики порядку обчислення процесуальних строків в

провадженнях про злочини у разі продовження строків досудового розслідування, скасування постанови про зупинення досудового розслідування, повернення обвинувального акту прокурору в порядку п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України, а також процесуальних наслідків направлення обвинувального акту до суду із порушенням строків кримінального провадження.

2. Запропоновано у положеннях КПК України передбачити включення у строки досудового розслідування (ст. 219 КПК) строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування прокурором. У зв'язку з чим сформульовано пропозиції про внесення відповідних змін до ч. 5 ст. 219 КПК України.

3. Наголошено на важливості правильного розуміння «початку», «завершення» та «закінчення» досудового розслідування при обчисленні строків досудового розслідування. Особливу увагу приділено співвідношенню понять завершення та закінчення. Підтримано правову позицію Верховного суду про те що завершення пов'язується з фактом відкриття матеріалів досудового розслідування, а закінчення є кінцевим моментом строку досудового розслідування та фіксується направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

4. При вивченні питання щодо повернення судом обвинувального акту прокурору в порядку п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України констатовано неврегульованість подальшого перебігу строку досудового розслідування. На підставі аналізу судової практики, її доктринальних та інших оцінок приєднуємось до поглядів науковців (В. Михайлено, О. В. Глиняний) про неможливість поновлення досудового розслідування, а відтак і перебігу його строку. Разом з тим підтримано вчених (О. В. Бабаєва, О. В. Глиняний, Є. О. Говорун, О. Г. Яновська), які обґрунтовують необхідність встановлення у положеннях законодавства конкретного строку усунення прокурором виявлених недоліків обвинувального акту.

5. Обґрунтовано, що досудове розслідування кримінальних проступків за своєю суттю є не спрощеним, а прискореним, з огляду на нормативно визначену скорочену процедуру дізнання, тривалість якого не повинна перевищувати чітко встановлених термінів за конкретними випадками обставин провадження. Відмічено, що метою законодавчого закріплення більш стислих граничних термінів для проведення дізнання є дотримання засади розумних строків, що спрямована забезпечити швидкий, ефективний та якісний розгляд кримінальних проступків та попередити можливе необґрунтоване затягування кримінального провадження.

При дослідженні строків досудового розслідування кримінальних проступків звернено увагу на: 1) строки досудового розслідування проступків, що можуть бути недостатніми для проведення необхідних процесуальних дій та завершення дізнання з моменту оголошення особі підозри у вчиненні кримінального проступку; 2) положення КПК України (ст. 219 та у ст. 294 КПК), що передбачають можливість відтермінування закінчення дізнання, містять певні неузгодженості у формулюванні умов та строку, на який може бути продовжено досудове розслідування проступку; 3) певні недоліки нормативної регламентації строку затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок (ст. 298-2 КПК).

6. На підставі системного аналізу кримінального процесуального законодавства виокремлено п'ять основних груп строків у стадії досудового розслідування, реалізація яких пов'язана: з проведенням слідчих (розшукових) дій; застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження; початком та завершенням досудового розслідування; поданням та розглядом скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування; прийняттям інших процесуальних рішень (строки повідомлення про підозру; розгляду клопотань в порядку ст. 220 КПК України тощо).

7. Окрему увагу звернено на безтерміновість такого запобіжного заходу, як застава. Аналіз положень КПК України та правозастосовчої практики дозволив виокремити види строку дії застави: *перший строк* обумовлений

строком дії обов'язків, визначених у ст. 194 КПК України, що покладаються на підозрюваного, до якого обрано заставу і який становить не більше двох місяців; *другий строк* дії застави законодавець пов'язує із припиненням дії запобіжних заходів відповідно до ст. 203 КПК України.

З'ясовано, що наслідком необмеженого строку дії застави є неоднозначна судова практика, відповідно до якої в одних випадках не продовження покладених на підозрюваного обов'язків не тягне за собою припинення чи скасування запобіжного заходу у вигляді застави. Однак в інших внаслідок закінчення строку виконання обов'язків грошові кошти, внесені в якості застави підлягають поверненню заставодавцю.

8. Акцентовано увагу на правильності визначення проміжку часу протягом якого сторони кримінального провадження ознайомлюються з матеріалами досудового розслідування. Вивчення судової практики дозволило виокремити процесуальні питання, які залишились поза увагою законодавця при обчисленні строку ознайомлення з матеріалами досудового розслідування: момент зупинення перебігу строків досудового розслідування у разі його завершення (з дня складення повідомлення про завершення досудового розслідування, чи дня його вручення стороні захисту, чи з дня фактичного надання доступу до матеріалів досудового розслідування); відновлення перебігу строку досудового розслідування після ознайомлення сторін з матеріалами досудового розслідування та визначення дня завершення такого ознайомлення; включення часу ознайомлення сторони обвинувачення з матеріалами, відкритими стороною захисту в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України, у строки досудового розслідування та ін.

РОЗДІЛ 3

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД, ВІДОМЧИЙ ТА СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ СТРОКАМИ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

3.1. Прокурорський нагляд за процесуальними строками на стадії досудового розслідування

Імплементация конвенційного стандарту щодо розумної тривалості кримінального провадження у національне кримінальне процесуальне законодавство передбачає не лише декларацію даного принципу, але і унормування відповідних процесуальних інструментів його реалізації. Відтак гарантії щодо дотримання строків досудового розслідування визначені у положеннях КПК України. Зокрема статті 28, 303, 308 КПК України зобов'язують прокурора вищого рівня розглядати скарги щодо недотримання розумних строків слідчим, дізнавачем, прокурором під час досудового розслідування та надають право слідчому судді втручатись у правовідносини пов'язані з дотриманням розумних строків під час досудового розслідування.

Таким чином, відповідно до вказаних правових приписів суб'єктами, які забезпечують дотримання процесуальних строків стадії досудового розслідування, є прокурор та слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції) [91, с. 289]. Ще одним суб'єктом, який дотичний до забезпечення належних часових характеристик досудового розслідування є керівник органу досудового розслідування, який в межах своїх повноважень здійснює відомчий контроль. Такий вид контролю хоча прямо не передбачений КПК України, однак його цілком справедливо в теорії кримінального процесу відносять до системи кримінально-процесуальних гарантій.

Вважаємо, що центральне місце у системі гарантій дотримання кримінально-процесуальних строків на стадії досудового розслідування

належить саме прокурорському нагляду з огляду на те, що прокурор є ключовою фігурою досудового розслідування, відповідальною за забезпечення законності та якісного розслідування кожного кримінального провадження [177, с. 51–520] і, як зауважує С. В. Бєседа, жодне з основних рішень дізнавача і слідчого у справі без затвердження його прокурором не набуває юридичної сили [13, с. 66–68].

Прокурорський нагляд за досудовим розслідуванням був неодноразово предметом наукових пошуків багатьох вчених у галузі кримінального процесу та теорії прокурорської діяльності, серед яких: Ю. П. Аленін, І. В. Гловюк, В. О. Гринюк, Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. Г. Клочков, А. В. Лапкін, Л. М. Лобойко, В. Т. Маляренко, І. Є. Марочкін, О. Р. Михайленко, М. А. Погорецький, М. В. Руденко, В. М. Сущенко, О. Г. Шило, О. Г. Яновська та ін.

При цьому науковці у своїх працях висвітлювали різні напрями прокурорської наглядової діяльності під час досудового розслідування. Так, О. С. Осадча, О. О. Юхно аналізували повноваження прокурора під час застосування запобіжних заходів [96]. О. О. Цимбалістенко [172] та В. О. Гринюк [30] досліджували обсяг повноважень прокурора та специфіки їх реалізації на початковому етапі досудового розслідування в тому числі під час прийняття, реєстрації, розгляду й вирішення в органах досудового розслідування заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення. Прокурорський нагляд за проведенням слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні розглядали О. Є. Кравченко [52], А. І. Палюх [98] та ін.

З огляду на викладене, можна стверджувати, що роль прокурора у кримінальному провадженні багатоаспектна і серед іншого полягає у забезпеченні своєчасного проведення досудового розслідування. Так, у Висновку №10 (2015) Консультативної ради європейських прокурорів наголошується, що у державах-членах прокурори повинні прагнути до того, щоб єдиною метою розслідування було встановлення істини та фактичних

обставин у справі, та щоб розслідування проводились у законний спосіб з повагою до прав людини та основних принципів, проголошених, зокрема, у статтях 2, 3, 5, 6 та 8 ЄКПЛ у *встановлені строки*, об'єктивно, неупереджено та професійно [195].

Дослідження повноважень прокурора, спрямованих на забезпечення реалізації розумних строків кримінального провадження як під час досудового розслідування, так і в судовому провадженні здійснювали О. Єні [37] та О. Б. Комарницька [55]. Д. В. Ягунов, у свою чергу розглядав компетенцію прокурора в контексті аналізу проблем захисту прав потерпілого на розумні строки кримінального провадження на стадії досудового розслідування [182]. Натомість О. Г. Яновська розкривала порядок розгляду скарг прокурором вищого рівня на недотримання розумних строків під час слідства [184]. Проблеми нагляду за дотриманням строків розслідування в умовах воєнного стану вивчав Р. М. Білокін [14, с. 658].

Однак незважаючи на вагомий і надзвичайно важливий внесок наукових кіл у розробку даної проблематики питання прокурорського нагляду за своєчасним здійсненням досудового розслідування залишається не вирішеним, а відтак актуальним в контексті пошуку шляхів здійснення слідства у розумні строки.

Про наведене свідчить дослідження Д. В. Ягунова, який, узагальнюючи власну практику представництва потерпілих у кримінальних провадженнях та аналогічну практику колег-адвокатів, дійшов до висновку, що надзвичайно поширеними є випадки, коли через ті чи інші причини (включаючи очевидне небажання слідчих проводити досудове розслідування, а прокурорів – здійснювати належне процесуальне керівництво) слідчі дії не проводяться упродовж багатьох місяців і навіть років. І в цьому випадку постає очевидна проблема оскарження потерпілим недотримання розумних строків у кримінальному провадженні в цілому або при проведенні конкретних слідчих дій [182, с. 333].

Разом з тим масштабність анонсованої проблематики підтверджують статистичні дані відповідно до Інформації про практику здійснення дисциплінарного провадження стосовно прокурорів, згідно зі змістом якої за 2021–2022 роки у близько 80 % дисциплінарних скарг зазначалося про можливе вчинення прокурорами дисциплінарного проступку, передбаченого п. 1 ч. 1 ст. 43 Закону України «Про прокуратуру» (невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків). При цьому притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності здебільшого пов'язано з неналежним здійсненням прокурорами процесуального керівництва досудовим розслідуванням у кримінальному провадженні та порушення його розумних строків [49].

Спроби надати визначення поняттю прокурорського нагляду віднайшли своє відображення у юридичній доктрині, де є декілька підходів до його розуміння. Так, дану категорію розглядають переважно у двох значеннях, зокрема, як:

– самостійний, специфічний вид державної діяльності, який полягає у перевірці уповноваженим суб'єктом конкретного об'єкта, суворого дотримання ним законів для попередження та виявлення порушень чинного законодавства, прав і свобод людини та громадянина, виокремлюючи при цьому державне та соціальне призначення прокурора [71, с. 167–168];

– гарантію дотримання слідчим законів під час формування системи доказів обвинувачення, з огляду на те, що недотримання законів слідчим матиме наслідком неможливість для прокурора підтримувати обвинувачення в суді [72, с. 69].

При цьому, на переконання науковців, прокурорський нагляд за діяльністю слідчого органу досудового розслідування полягає у: 1) проведенні фактичних перевірок за проведенням гласних або негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій, у випадках передбачених КПК України; 2) погодженні або відмові у такому погодженні клопотання слідчого органу досудового розслідування до слідчого судді; 3) наданні вказівок в

порядку ст. 36 КПК України в конкретному кримінальному провадженні, які є обов'язковими до виконання слідчим органом досудового розслідування та відповідними оперативними підрозділами [54].

Водночас не припиняється дискусія процесуалістів щодо співвідношення категорій прокурорський нагляд та процесуальне керівництво досудовим розслідуванням. Не будемо вдаватись до наукової полеміки щодо зазначеного питання, однак, оцінюючи роль прокурора у досудовому провадженні, вважаємо, що найкращим науково обґрунтованим є підхід М. Руденка. На переконання вченого, функція прокурорського нагляду за додержанням законів у досудовому розслідуванні реалізується здебільшого прокурором вищого рівня (керівником органу прокуратури), а функція процесуального керівництва – переважно прокурором, який здійснює повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні (процесуальним керівником). Зі змісту визначення про те, що процесуальне керівництво прокурора – це організація процесу досудового розслідування, визначення напрямів розслідування, координація процесуальних дій, сприяння створенню умов для нормального функціонування слідчих, забезпечення дотримання у процесі розслідування вимог законів, стає зрозуміло, що цій прокурорській діяльності притаманні ознаки адміністрування, розпорядництва, а не нагляду [131, с. 163].

Певною мірою можна погодитись із наведеною науковою позицією в контексті здійснення прокурорського нагляду за кримінальними процесуальними строками, адже законодавець у положеннях кримінального процесуального законодавства (статті 28, 308, 294 КПК) зобов'язує саме прокурора вищого рівня:

– реагувати на скарги підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, іншої особи, права чи законні інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування щодо недотримання розумних строків слідчим, дізнавачем, прокурором під час досудового розслідування;

– продовжувати строки досудового розслідування або погоджувати клопотання про продовження таких строків у передбачених КПК України випадках [89].

Поруч з цим, відповідно до п. 9 наказу офісу Генерального прокурора «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» № 309 від 30 вересня 2021 року саме на керівників прокуратур усіх рівнів, їх перших заступників і заступників відповідно до розподілу обов'язків та у межах повноважень, передбачених КПК України та ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» покладається обов'язок вживати заходів, спрямованих на забезпечення досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень у розумні строки [89].

Відомо, що одним з критеріїв визначення розумності строків під час кримінального провадження є спосіб здійснення слідчим, прокурором своїх повноважень (ч. 3 ст. 28 КПК). Для більш ґрунтовного розуміння змісту зазначеного критерія доцільно звернути увагу на постанову Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» від 17 жовтня 2014 року № 11, де зазначено, що при оцінці способу здійснення слідчим та прокурором своїх повноважень, слід враховувати послідовність та своєчасність здійснення процесуальних дій; наявність періодів бездіяльності (неактивності), причини якої мають з'ясуватись у кожному конкретному провадженні; своєчасність повідомлення особи про підозру; обґрунтованість відкладення та зупинення кримінального провадження; повноту та своєчасність вжиття слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом (суддею) заходів забезпечення кримінального провадження та інших заходів, спрямованих на недопущення недобросовісної поведінки учасників кримінального провадження; характер та ефективність дій, спрямованих на прискорення кримінального провадження тощо [113].

Отже, із урахуванням сучасного розуміння засади розумних строків здійснення кримінального провадження, а також поглядів науковців щодо змісту прокурорського нагляду розглянемо комплексну діяльність прокурора в частині забезпечення проведення досудового розслідування у визначені законодавством терміни. Системний аналіз положень КПК України дозволив виокремити напрями прокурорського нагляду за кримінально-процесуальними строками на стадії досудового розслідування. А саме такий нагляд, на нашу думку, передбачає діяльність прокурора щодо: розгляду скарг на порушення розумних строків (ст. 308 КПК); продовження строків досудового розслідування (статті 294-295 КПК); забезпечення своєчасного збирання доказів у кримінальному провадженні, а також здійснення інших процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень слідчим, дізнавачем (повідомлення особі про підозру; застосування заходів забезпечення кримінального провадження, обґрунтованість зупинення та відновлення досудового розслідування тощо) у встановлені кримінальним процесуальним законом строки [89].

Перший вид прокурорського нагляду забезпечується через визначені у КПК України ініціативні повноваження зацікавлених учасників провадження, реалізація яких здійснюється у порядку передбаченому ст. 308 КПК України. Відповідно до зазначеного положення процедура розгляду скарги, як зауважує Д. В. Ягунов, на перший погляд, є простою і передбачає дві альтернативи у випадку її подання:

1) якщо прокурором вищого рівня встановлено, що скарга на порушення розумних строків є необґрунтованою, прокурор відмовляє у задоволенні скарги, про що сповіщає заявника;

2) якщо прокурором вищого рівня встановлено, що скарга на порушення розумних строків є обґрунтованою, прокурор задовольняє скаргу, про що сповіщає заявника. Водночас прокурор вищого рівня надає відповідному прокурору обов'язкові для виконання вказівки щодо строків вчинення певних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень [182] та має право

вимагати від слідчих органів усунення порушень законодавства, допущених під час досудового розслідування [184, с. 11].

Детально про порядок розгляду скарг прокурором вищого рівня висвітлювала О. Г. Яновська, яка визначає три важливі аспекти діяльності прокурора у цій сфері:

– по-перше, це строк розгляду скарги. Зокрема вищестоящий прокурор зобов'язаний розглянути скаргу протягом трьох днів з моменту її подання, при цьому, як справедливо зазначає вчена, закон не передбачає підстав, за яких цей строк може бути подовжений;

– по-друге, вагоме значення має проведення перевірки, яка передує прийняттю рішення по скарзі. Така перевірка передбачає: ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, матеріалами з розгляду заяв і повідомлень про злочини, опитування скаржника, витребування пояснень від осіб, поведінка яких оскаржується, витребування відповідних документів тощо. У разі потреби прокурор має право викликати до себе скаржника для уточнення відомостей, що наводяться в скарзі, або здобуття додаткових даних. Скаржникові також може бути запропоновано надати документи, що підтверджують викладені в скарзі факти;

– по-третє, прийняття рішення за наслідками розгляду скарги. Зокрема вищестоящий прокурор у разі наявності підстав для задоволення поданої скарги зобов'язаний дати відповідному прокурору обов'язкові для виконання вказівки щодо строків вчинення певних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень. Якщо прокурор визнає скаргу обґрунтованою, він повинен задовольнити вимоги скаржника: скасувати незаконну постанову слідчого; дати вказівку слідчому щодо проведення певних процесуальних дій, спрямованих на усунення порушень прав і законних інтересів скаржника. При виявленні фактів порушення кримінального процесуального законодавства в ході досудового розслідування прокурор має право вимагати усунення допущених порушень, направивши копію постанови про задоволення скарги у відповідний слідчий орган. Керівник органу досудового розслідування має у

зв'язку зі скаргою вжити необхідних заходів для ліквідації несприятливих наслідків дій (бездіяльності) слідчого, включаючи відміну його незаконних і необґрунтованих рішень, надання вказівок щодо кримінального провадження, усунення слідчого від подальшого здійснення розслідування. Прокурор, виявивши в результаті перевірки дані, що вказують на ознаки кримінальних правопорушень в діях посадових осіб, мотивованою постановою направляє матеріали до відповідного слідчого органу, керуючись положеннями ст. 216 КПК, для вирішення питання про здійснення кримінального провадження. Також відповідно до ст. 36 КПК прокурор уповноважений ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених законом, для його відводу або у випадку неефективного досудового розслідування [184].

В той же час критику такого законодавчого підходу знаходимо в доктрині кримінального процесу серед робіт науковців, які вже вивчали це питання. Так, значиться, що можливість оскарження вищому прокурору може бути залишена як необов'язкова альтернатива для забезпечення швидкості вирішення відповідного питання [176, с. 221]. Ч. 3 ст. 308 КПК України говорить лише про те, що службові особи, винні в недотриманні розумних строків, можуть бути притягнуті до відповідальності, встановленої законом. Проте, як свідчить практика, можливість притягнення слідчого або прокурора до відповідальності та надання вказівок абсолютно не надає гарантій про проведення слідства в цілому або конкретних слідчих дій в розумні строки [182].

Думки науковців підтверджуються правовими позиціями ЄСПЛ, який у пунктах 62-63 рішення у справі «Меріт проти України» (заява № 66561/01) від 30 березня 2004 року зауважує, що подання скарг до прокурора вищого рівня на тривале провадження не можуть розглядатися як «ефективні» та «доступні», оскільки статус прокурора за національним законодавством та його участь в кримінальному провадженні не надають достатньої гарантії для незалежного та безстороннього розгляду скарги. Адже, як далі зазначає Суд, звернення до

прокурора, який є стороною кримінального провадження, не надає обґрунтованого сподівання на успіх [142].

Як справедливо зазначає І. В. Гловюк, прокурорський нагляд та процесуальне керівництво не відображають змагальний характер кримінально-процесуальної діяльності, оскільки їх спрямованість пов'язана із забезпеченням ефективного розслідування та кримінального переслідування, тобто на виконання завдань кримінально-процесуальної стадії досудового розслідування [26, с. 72-73].

Водночас ЄСПЛ, розглядаючи скарги заявників на надмірну тривалість провадження, неодноразово повторює у своїх рішеннях, що ст. 13 ЄКПЛ, яка безпосередньо визначає зобов'язання держав щодо захисту прав людини насамперед і здебільшого у межах своїх правових систем, встановлює для особи додаткову гарантію з метою забезпечення ефективної реалізації цих прав. Метою ст. 13, зауважує ЄСПЛ, є забезпечення механізму, завдяки якому особи можуть скористатися засобами судового захисту на національному рівні від порушення конвенційних прав, перед тим як вдатися до міжнародного механізму оскарження в Суді. З цього погляду, право особи на судовий розгляд упродовж розумного строку буде менш ефективним без можливості подати конвенційну скаргу спочатку до національних органів. Таким чином положення ст.13 ЄКПЛ мають розглядатись як такі, що підсилюють положення пункту 1 статті 6, не допускаючи надмірних затримок при розгляді справ [186].

З огляду на викладене, вважаємо, що питання розгляду скарг на прискорення розслідування має розглядатись виключно слідчим суддею, адже саме така процедура має на меті забезпечити змагальність сторін з обґрунтуванням наявності ознак затягування досудового розслідування та необхідності його пришвидшення та встановлення строків для проведення тих чи інших слідчих (розшукових) дій. Крім того саме на цього суб'єкта кримінального провадження покладається функція щодо дотримання прав учасників кримінального провадження під час досудового розслідування. В даному випадку мова йде про дотримання права потерпілого на проведення

досудового розслідування у розумні строки та права підозрюваного (обвинуваченого) на справедливий розгляд його справи упродовж розумного строку, щоб, як зауважує ЄСПЛ [141], не допускати в кримінальних справах надто тривалого перебування обвинувачуваної особи в стані невизначеності щодо своєї долі (п. 116 рішення у справі «Вергельський проти України» від 12 березня 2009 року (Заява N 19312/06)).

Зазначені пропозиції спрямовані на посилення гарантій забезпечення права підозрюваного, потерпілого на розгляд провадження у розумні строки, та будуть тільки сприяти активізації процесуальної діяльності сторони обвинувачення з проведення досудового розслідування або, якщо їй не вдається довести наявність складу кримінального правопорушення у певний строк, ставить їх в умови, коли вони вимушені закрити кримінальне провадження.

Другий напрям прокурорського нагляду за дотриманням процесуальних строків передбачає участь прокурора у їх продовженні.

Оперативність досудового розслідування кримінального провадження ґрунтується на положеннях ч. 1 ст. 219 КПК України, відповідно до якої строк досудового розслідування обчислюється з моменту повідомлення особі про підозру до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про закриття кримінального провадження або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження.

Однак, у разі потреби вчинення тих або інших процесуальних дій, спрямованих на встановлення усіх обставин кримінального правопорушення та необхідних для закінчення досудового розслідування, законом передбачено можливість збільшення його тривалості внаслідок оцінювання в цьому потреби відповідними суб'єктами визначеними у ст. 294 КПК України.

Власне, одним із суб'єктів кримінального процесу, відповідальним за дотримання процесуальної дисципліни під час досудового розслідування виступає прокурор. Так, відповідно до ст. 36 КПК України зазначений учасник

кримінального провадження уповноважений приймати процесуальні рішення щодо продовження строків досудового розслідування за наявності передбачених законом підстав, а також погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про продовження строків досудового розслідування.

У статтях 294, 295, 295-1 КПК України з урахуванням змін, внесених Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури» № 3509-IX, від 08 грудня 2023 року передбачено загальні положення та процесуальний механізм пролонгації строків розслідування. Зокрема, відповідно до згаданих приписів законодавець передбачає дві процедури продовження зазначених строків. Відповідно до першої – термін досудового розслідування продовжує прокурор (у межах строку, встановленого п. 1 ч. 4 ст. 219 КПК), керівник окружної прокуратури, керівник обласної прокуратури або його перший заступник чи заступник, заступник Генерального прокурора (до трьох місяців). У другому випадку строк досудового розслідування (до шести та до дванадцяти місяців) продовжується слідчим суддею за клопотанням слідчого погодженого відповідним прокурором вищого рівня.

Як убачається, законодавцем чітко визначено послідовність та уповноважені суб'єкти для прийняття рішення про продовження строків, а саме спочатку прокурором – до трьох місяців задля забезпечення дотримання розумних строків досудового розслідування. Водночас продовження цього строку із порушенням послідовності до шести місяців, минаючи його продовження до трьох місяців, або одразу вирішення слідчим суддею питання про продовження строків до дванадцяти місяців, без попереднього розгляду питання про продовження такого строку до шести місяців, може призвести до затягування досудового розслідування, що є недопустимим [122].

При цьому, продовження строків до трьох, шести, дванадцяти місяців, може мати місце у разі, якщо таке відтермінування завершення розслідування

виправдано «складністю», «особливою складністю» та «винятковою складністю» провадження відповідно. Отже, законодавець закріпив зазначені категорії для надання більш тривалого строку для вчинення тих чи інших процесуальних дій, необхідних для закінчення досудового розслідування. Це додає важливі запитання, адже законодавець не надає тлумачень щодо розуміння змісту зазначених термінів, а відтак ці категорії є оціночними, тому слідчі судді в даному випадку застосовують приписи ст. 28 КПК України, де сформульовано підходи для визначення розумності строків кримінального провадження.

В юридичній доктрині обставинами, які можуть бути враховані при визначенні ступеня складності провадження може вважатись: багатоепізодність злочинної діяльності чи декілька підозрюваних, матеріали досудового розслідування щодо яких неможливо виділити в окреме провадження; необхідність проведення великої кількості чи особливо складних і тривалих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій (наприклад, експертиз; слідчих експериментів тощо); необхідність провадження процесуальних дій в інших або декількох районах чи областях, отримання міжнародної правової допомоги тощо. Такими обставинами не можуть бути особливості суб'єкта, який здійснює досудове розслідування (наприклад, відпустка, хвороба, відрядження, зайнятість іншими провадженнями тощо) [63, с. 358].

Процесуальний порядок продовження строку досудового розслідування прокурором регламентований у положеннях ст. 295 КПК України, де законодавець визначив певні запевнення у тому, щоб прокурором вищого рівня було прийняте законне та вмотивоване рішення щодо продовження строків розслідування. *По-перше* такі запевнення передбаченні у вимогах до змісту клопотання про продовження строків. Зокрема, даний процесуальний документ серед іншого повинен містити перелік процесуальних дій, проведення або завершення яких потребує додаткового часу; значення їх результатів для судового розгляду; строк, необхідний для проведення або завершення

процесуальних дій; обставини, що перешкождали здійснити ці процесуальні дії раніше. Оцінюючи наведені обставини прокурор вищого рівня зобов'язаний прийняти виважене рішення щодо необхідності пролонгації слідства (ч. 2 ст. 295 КПК).

По-друге, об'єктивному розгляду такого клопотання безперечно сприяє обов'язок для слідчого та прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування, вручити його копію підозрюваному та його захиснику не пізніше ніж за п'ять днів до дня подання клопотання прокурору, уповноваженому на розгляд питання про продовження строку досудового розслідування. При цьому підозрюваний, його захисник мають право до подання клопотання про продовження строку досудового розслідування подати слідчому або прокурору, який ініціює це питання, письмові заперечення, які обов'язково долучаються до клопотання і разом з ним подаються прокурору, уповноваженому на його розгляд (ч. 3 ст. 295 КПК).

По-третє, із змісту аналізованої статті вбачається, що підставою продовження строку досудового розслідування прокурором є наявність переконливих аргументів, що додатковий строк необхідний для отримання доказів, які можуть бути використані під час судового розгляду, або для проведення чи завершення проведення експертизи, за умови що ці дії не могли бути здійснені чи завершені раніше з об'єктивних причин. Поруч з цим прокурор відмовляє у задоволенні клопотання та продовженні строку досудового розслідування у разі, якщо досліджені під час вирішення цього питання обставини свідчать про відсутність достатніх підстав вважати, що сталася подія кримінального правопорушення, яка дала підстави для повідомлення про підозру, та/або підозрюваний причетний до цієї події кримінального правопорушення [88].

В цьому контексті варто звернути увагу на рекомендації, висловлені у вказівці прокурорам всіх рівнів «Про дотримання встановлених законом строків досудового слідства та тримання обвинувачених під вартою» від 27

квітня 2004 року [115]. Так, із змісту документу вбачається, що при прийнятті рішення про продовження строків слідства прокурорами повинна враховуватись наявність окремої довідки про докази; пояснення про причини, внаслідок яких виникла необхідність продовження процесуальних строків; плану розслідування кримінальної справи; копії постанови про створення слідчо-оперативної групи з урахуванням обсягу слідчих дій, які необхідно виконати; протоколу оперативної наради у прокурора, який підтримав клопотання. Разом з тим у даному акті акцентується увага на необхідності прокурору, який здійснює контроль, особисто вивчати хід слідства, у тому числі шляхом ознайомлення зі справою.

Наведені настанови не втратили ані чинності, ані актуальності і на сьогоднішній день, а їх урахування безперечно буде сприяти виваженому вирішенню питання щодо продовження терміну розслідування, встановленню строків, реально необхідних для його завершення, а також уникненню прийняття необґрунтованого рішення.

На підставі аналізу процесуального законодавства можна визнати, що законодавець з метою найскорішого вирішення питання про продовження строків регламентував певні обмеження в часі при розгляді аналізованого клопотання. Так, вивчення положень КПК України дозволяє виокремити такі види строків в такому разі [88]:

– строк, протягом якого уповноважений суб'єкт зобов'язаний звернутися до прокурора, слідчого судді для вирішення відповідного питання. Зокрема, клопотання про продовження строку досудового розслідування подається не пізніше п'яти днів до спливу строку досудового розслідування, встановленого ст. 219 КПК України (ч. 5 ст. ст. 294 КПК). Наслідками недотримання цих строків є відмова у задоволенні такого клопотання;

– строк, протягом якого прокурор зобов'язаний розглянути зазначене клопотання (що сприятиме вчасному його розгляду). Так, відповідно до ч. 4 ст. 295 КПК України прокурор, уповноважений вирішувати питання продовження строку досудового розслідування, зобов'язаний розглянути

клопотання не пізніше трьох днів з дня його отримання, але в будь-якому разі до спливу строку досудового розслідування;

– строк (найкоротший термін), який прокурор зобов'язаний визначити, достатній для потреб досудового розслідування. У разі відмови у продовженні строку досудового розслідування прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування, зобов'язаний протягом п'яти днів здійснити одну з дій, передбачених ч. 2 ст. 283 КПК України (частини 7, 9 ст. 295 КПК).

Характеризуючи правову природу продовження строків розслідування прокурором, з одного боку (з урахуванням викладеного) можна констатувати наявність певних гарантій прийняття небезпідставного та виваженого рішення щодо збільшення тривалості розслідування. Однак з іншого, оцінюючи такий порядок з позиції змагальності та забезпечення права на захист, реалізація цих принципів фактично залишається поза увагою законодавця. Очевидно, що в даному випадку сторона обвинувачення має відповідні процесуальні переваги перед стороною захисту.

Як справедливо акцентує увагу І. В. Гловюк, аналізуючи приписи ст. 295 КПК України, законодавець ані у цій статті, ані у інших прямо не визначає процесуальні санкції за невиконання обов'язку вручити копію клопотання підозрюваному та його захиснику не пізніше ніж за п'ять днів до дня подання клопотання прокурору. Наведене, на переконання вченої, ставить під сумнів дієвість механізму забезпечення права сторони захисту отримати копію такого клопотання, адже продовження строку досудового розслідування є умовою правомірності проведення стороною обвинувачення подальших процесуальних дій, у тому числі слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) щодо доказування причетності підозрюваного до вчинення кримінального правопорушення. Таким чином, заперечення законності та обґрунтованості продовження строку досудового розслідування може розглядатися як прояв заперечення законності та обґрунтованості кримінального переслідування у

контексті встановлення обставин, які входять до предмета доказування, та формування меж доказування [25, с. 34-36].

З метою забезпечення реалізації згаданих засад кримінального провадження, вважаємо, що дане клопотання має розглядати учасник, який не є представником зі сторони обвинувачення та який може гарантувати незалежне оцінювання потреби пролонгації строків розслідування. З огляду на викладене, доцільно уповноважити виключно слідчого суддю на продовження строку досудового розслідування, який, на нашу думку, зможе забезпечити процесуальну рівноправність сторін, що буде сприяти уникненню прийняття необґрунтованого рішення.

І останнє, на що варто з нашої позиції звернути увагу, це відсутність обов'язку для слідчого, прокурора, слідчого судді при вирішенні питання продовження строків розслідування враховувати інтереси потерпілого. В цьому контексті відзначимо прогресивні положення КПК Італії [198], де у ст. 406 встановлено порядок продовження попереднього розслідування, відповідно до якого прокурор до закінчення строку може просити суддю, якщо розслідування є складним, продовжити його строк. Продовження може бути дозволено лише один раз і на період, що не перевищує шести місяців. Згідно з пунктом 3 аналізованої статті, суддя забезпечує інформування не тільки підозрюваного, але і потерпілу сторону про запит на продовження строків розслідування.

Вважаємо, що такий правовий припис якнайкраще регулює порядок продовження строків розслідування, збалансовуючи при цьому інтереси сторін. З одного боку, законодавець Італії надає можливість стороні обвинувачення завершити розслідування, а з іншого нейтралізує спроби затягування розслідування, передбачаючи можливість одноразового продовження за клопотанням прокурора за наявності виняткової підстави, що відображає складність розслідування, і, як наслідок, потребує збільшення строків досудового розслідування.

Таким чином, наявність законодавчих прогалин, що обмежують права й законні інтереси учасників кримінального провадження, зобов'язує до пошуку

легітимних інструментів відновлення таких прав. У зв'язку з цим ч. 3 ст. 295 КПК України «Порядок продовження строку досудового розслідування прокурором» пропонуємо викласти в такій редакції: «3. Копія клопотання вручається слідчим або прокурором, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування, *потерпілому*, підозрюваному та його захиснику не пізніше ніж за п'ять днів до дня подання клопотання прокурору, уповноваженому на розгляд питання про продовження строку досудового розслідування. *Потерпілий*, підозрюваний, його захисник мають право до подання клопотання про продовження строку досудового розслідування подати слідчому або прокурору, який ініціює це питання, письмові заперечення, які обов'язково долучаються до клопотання і разом з ним подаються прокурору, уповноваженому на його розгляд».

Підводячи підсумки щодо аналізованого напряму прокурорської діяльності, зауважимо, що законодавча можливість продовження строків розслідування з одного боку передбачає вирішення питання про додатковий строк необхідний для отримання доказів, які можуть бути використані під час судового розгляду, або для проведення чи завершення проведення експертизи. Однак з іншого – процедура збільшення тривалості розслідування не повинна ігнорувати змагальну модель, в якій обов'язок вирішення питання продовження строків повинен покладатися виключно на слідчого суддю, що буде сприяти самостійному обстоюванню сторонами обвинувачення і захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими кримінальним процесуальним законодавством.

Розгляд скарги на недотримання розумних строків в порядку ст. 308 КПК України, а також клопотання (чи його погодження) в частині продовження термінів розслідування відповідно до статей 294, 295, 295-1 КПК України, не вичерпує зміст прокурорського нагляду за кримінально-процесуальними строками на стадії досудового розслідування. Зауважимо, що виходячи із аналізу положень ст. 36 КПК України, на прокурора покладаються повноваження спрямовані на забезпечення оперативного вжиття заходів для

розкриття злочину на етапі досудового розслідування. В даному випадку мова йде про забезпечення своєчасного збирання доказів у кримінальному провадженні. Адже чим довше триває досудове розслідування тим більше це негативно впливає на можливості отримання доказів про обставини вчиненого кримінального правопорушення.

Відтак *наступний напрям прокурорської діяльності* щодо дотримання кримінальних процесуальних строків у досудовому провадженні передбачає здійснення ним повноважень щодо організації і контролю діяльності слідчого з доказування у кримінальному провадженні.

Про необхідність нагляду прокурора за своєчасним збиранням доказів у кримінальному провадженні свідчить рішення ЄСПЛ «Руй проти Франції», відповідно до змісту якого 5 років і 11 місяців тривало здійснення кримінального провадження, труднощі якого полягали у кількості осіб, яких було потрібно допитати, і технічній складності документів, які потрібно було вивчити у справі про шахрайство з обтяжуючими обставинами, що, однак, не могло виправдати строк проведення слідства у п'ять років і два місяці, а також численні періоди бездіяльності з вини державних органів. Тому стадія судового розгляду виглядає прийнятною, а стадія слідства не може вважатись такою, що провадилась з належною сумлінністю (*Rouille v. France*), § 29) [102, с. 63-64].

В цьому контексті цікавими є дані дослідження А. Палюх щодо діяльності прокурора, спрямованій на забезпечення швидкості та повноти пошуково-пізнавальної діяльності слідчого на початковому етапі розслідування. За результатами аналізу виявлених слідчих помилок науковець дійшов до висновку щодо очевидності значення прокурорського нагляду за процесом збирання доказів, висуненням версій та організацією їх перевірки, плануванням розслідування. Прокурор, зауважує А. Палюх, повинен здійснювати нагляд за своєчасністю і кваліфікованим провадженням невідкладних слідчих (розшукових) дій, з'ясовувати, чи використано слідчим усі можливості для виявлення і закріплення доказів. Вирішення цих завдань досягається завдяки використанню прокурором таких форм діяльності, як:

участь у провадженні невідкладних слідчих (розшукових) дій; ознайомлення з протоколами відповідних слідчих (розшукових) дій; витребування та вивчення матеріалів кримінального провадження. Лише за результатами цієї діяльності можливе забезпечення належного напрямку розслідування. При цьому прокурором використовуються такі повноваження: дача письмових вказівок органам розслідування з питань висунення слідчих версій, планування розслідування, про провадження окремих слідчих (розшукових) дій та розшук осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; доручення оперативним підрозділам виконання постанов про затримання, привід, обшук, розшук осіб, які вчинили кримінальне правопорушення [98, с. 54-55].

Зрештою прокурор також може здійснювати діяльність з розслідування кримінальних правопорушень (аспект, який на практиці зустрічається досить нечасто і лише в окремих прокурорів) та особисто проводити будь-які процесуальні дії, направлені на збирання, оцінку та перевірку доказів тим самими сприяючи ефективному дотриманню тривалості досудового розслідування (пункти 4, 10 ч. 2 ст.36 КПК).

Саме на цьому наголошується і у Наказі Генерального прокурора від 26 січня 2022 року № 10, яким затверджено Стандарти діяльності прокурорів у сфері захисту інвестицій під час досудового розслідування. Власне одним із стандартів закріплено особисте проведення прокурором слідчих (розшукових) та процесуальних дій, відповідно до якого процесуальній діяльності прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, у необхідних випадках особисто проводить слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК України. Повноваження прокурора щодо проведення особисто слідчих розшукових дій використовуються «у необхідних випадках», враховуючи, що до функцій органів прокуратури не належить здійснення досудового розслідування, а також недопустимість підміни та дублювання функцій органів досудового розслідування. При встановленні підстави «у необхідних випадках», береться до уваги сукупність чинників,

зокрема неналежне виконання слідчим/або дізнавачем обов'язків, передбачених чинним кримінальним процесуальним законодавством, що впливає на швидке, повне і неупереджене досудове розслідування [138].

На практиці органи прокуратури, на які покладено законом обов'язок забезпечувати проведення слідства у розумні строки, самі неодноразово допускають порушення вимог процесуального законодавства щодо своєчасного завершення досудового розслідування. Передусім мова йде про направлення до суду обвинувального акта поза межами строків досудового розслідування, внаслідок чого не забезпечується виконання завдань кримінального провадження. Як наслідок обвинувачених не притягнуто до відповідальності в міру своєї вини за вчинення кримінального правопорушення.

Як вже було зазначено раніше переважна більшість скарг, що подаються стосовно прокурорів до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів пов'язано з неналежним здійсненням прокурорами процесуального керівництва досудовим розслідуванням у кримінальному провадженні та порушення його розумних строків. Серед порушень – направлення до суду обвинувальних актів поза межами строку досудового розслідування, визначеного у ст. 219 КПК України, наслідком чого в подальшому є закриття кримінальних проваджень на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України і уникнення від відповідальності особами, яким повідомлено про підозру [49].

Як свідчать численні рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів аналізовані порушення допускають досвідчені прокурори. Так, зі змісту одного із таких рішень вбачається: «прокурор Ш., будучи старшим групи прокурорів у кримінальному провадженні, відповідальним за забезпечення завдань кримінального провадження, маючи значний досвід роботи в органах прокуратури, знаючи, що строки закінчуються лише доставленням обвинувального акта до суду, усвідомлюючи, що строк досудового розслідування у кримінальному провадженні завершується, передав його для відправлення працівникам відділу діловодства, не перевібив та не отримав

відомостей від працівників відділу діловодства про фактичну дату доставлення обвинувального акта до суду» [125].

Формування такої практики є досить небезпечним явищем, адже, як слушно зазначається у науковій літературі, вся попередня кримінально-процесуальна діяльність, що була спрямована на дослідження обставин вчинення кримінального правопорушення, встановлення осіб причетних до його вчинення нівелюється з огляду на те, що подальший рух провадження виключається у зв'язку з направленням підсумкового рішення досудового розслідування поза межами строків досудового розслідування [65]. Анонсована проблематика знайшла своє відображення у працях науковців [84; 152; 192], звідки вбачаються пропозиції різних варіантів її вирішення, серед яких скасування такої підстави закриття провадження, що передбачена у п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України, вдосконалення механізму забезпечення дотримання розумних строків при закритті кримінального провадження, а саме через удосконалення інституту відповідальності прокурорів у цьому аспекті. Ми підтримуємо позицію щодо виключення із положень ст. 284 КПК України зазначеної підстави. Тим більше, із такою необхідністю погодилось 53,9 % опитаних практичних працівників.

Про те, що органи прокуратури, на які покладено законом обов'язок забезпечувати дотримання строків досудового розслідування, у непоодиноких випадках допускають бездіяльність, вказує і наступне рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, яким старшого групи прокурорів притягнуто до дисциплінарної відповідальності за неналежне виконання службових обов'язків, що зумовило порушення розумних строків досудового розслідування, передбачених статтею 28 КПК України, та не забезпечення досягнення завдань кримінального провадження, передбачених статтею 2 КПК України. Так, виконувачем обов'язків Генерального прокурора на підставі листа Національного агентства з питань запобігання корупції щодо виявлення в діях народного депутата України ознак кримінального правопорушення, передбаченого частиною першою статті 366-2 КК України, внесено до ЄРДР

відповідні відомості. Після чого, постановою Генерального прокурора у кримінальному провадженні визначено групу прокурорів, а проведення досудового розслідування у кримінальному провадженні доручено Головному підрозділу детективів НАБ України. Після скерування матеріалів кримінального провадження до вказаного органу досудового розслідування групу детективів та старшого групи визначено лише через сім місяців. Тобто більше ніж півроку досудове розслідування не здійснювалось та жодної слідчої дії у кримінальному провадженні проведено не було [123].

За даних обставин, особа, щодо якої було відкрито кримінальне провадження півроку знаходилась у невизначеному стані. Адже відповідно до практики ЄСПЛ відлік тривалості строків, в контексті з'ясування їх відповідності критерію «розумності», обчислюється з часу, коли особі повідомлено про підозру, з моменту затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення; а у випадках істотного впливу на становище підозрюваного – з більш ранніх етапів кримінального провадження в тому числі з початку досудового розслідування [91, с. 291].

А. А. Колода вказує ще на одну проблему в частині безініціативності процесуального керівника. Зокрема в правозастосовній практиці наявні випадки, коли слідчий вносить відомості про кримінальне правопорушення до ЄРДР, однак навіть через місяць після вищевказаного внесення відомостей група прокурорів, а виходячи з цього, і старший групи прокурорів в конкретному кримінальному провадженні, не призначаються, що фактично тягне за собою процесуальний параліч роботи слідчого органу досудового розслідування [54, с. 104].

На думку вченого для недопущення з різних причин затягування проведення досудового розслідування з причин не призначення старшого групи прокурорів необхідно внести доповнення до ч. 1 ст. 37 КПК України під наступною редакцією: «прокурор, який здійснюватиме повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні, визначається керівником відповідного органу прокуратури протягом п'яти календарних днів

після внесення відомостей до ЄРДР. У разі необхідності керівник органу прокуратури може визначити групу прокурорів, які здійснюватимуть повноваження прокурорів у конкретному кримінальному провадженні, а також старшого прокурора такої групи, який керуватиме діями інших прокурорів». Встановлення граничного строку призначення прокурора, який виконуватиме повноваження прокурора у кримінальному провадженні є запорукою проведення належного, якісного, об'єктивного та усестороннього досудового розслідування, що призведе до дотримання положень КПК України, Закону України «Про прокуратуру» і належного рівня реалізації правового механізму прокурорського нагляду [54, с. 104]. Запропонований спосіб врегулювати механізми прискорення процедури, безсумнівно, є прийнятним, але не передбачає вирішення всього комплексу проблем порушення вимог процесуального законодавства прокурорами щодо своєчасного завершення та закінчення досудового розслідування.

Системний аналіз норм діючого КПК України дає чітке розуміння того, що у кримінальному провадженні нагляд прокурора за кримінальними процесуальними строками на стадії досудового розслідування передбачає комплексну та багатоаспектну діяльність, яка охоплює забезпечення дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження (потерпілого, підозрюваного) та забезпечення своєчасного збирання доказів у кримінальному провадженні, а також здійснення інших процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень слідчим, дізнавачем (повідомлення особі про підозру; застосування заходів забезпечення кримінального провадження, обґрунтованість зупинення та відновлення досудового розслідування тощо) у встановлені кримінальним процесуальним законом строки.

Поруч з цим ми схильні вважати за доцільне вдосконалення окремих норм кримінального процесуального законодавства України керуючись позитивним досвідом інших країн, встановлюючи процедуру, відповідно до якої розгляд питань щодо дотримання строків досудового розслідування та їх

продовження має виключно слідчий суддя. При цьому мають бути враховані не тільки інтереси сторони захисту, але і потерпілої сторони.

3.2. Відомчий контроль за процесуальними строками на стадії досудового розслідування

Забезпечення дотримання проведення досудового розслідування у розумні строки законом покладено на прокурора, слідчого суддю. Поруч з цим ще однією важливою гарантією своєчасного здійснення досудового розслідування є відомчий контроль, який у наукових джерелах тлумачать як додаткову, внутрішню функцію конкретного органу досудового розслідування, що виконується уповноваженими ним посадовими особами – керівниками слідчих органів відповідного рівня на професійній основі, які в умовах значного обсягу слідчої діяльності та ускладнення її новими видами кримінальних правопорушень та новими способами їх вчинення шляхом реалізації всього арсеналу наданих їм організаційно-управлінських і організаційно-процесуальних повноважень, забезпечують максимальну мобілізацію зусиль підпорядкованого персоналу слідчих на підвищення інтенсифікації, результативності та якості слідчої роботи [53, с. 75].

А. Б. Степанов відомчий контроль диференціює на два види: 1) відомчий організаційний контроль; 2) відомчий процесуальний контроль. На переконання науковця, суто процесуальними слід визнавати ті повноваження, які пов'язані із безпосереднім впливом на хід досудового розслідування у конкретному кримінальному провадженні. Ті ж з повноважень, що передбачені у ч. 2 ст. 39 КПК України, здійснення яких спрямоване на забезпечення належного рівня роботи слідчого, є суто організаційними [146, с. 85].

Враховуючи наведений науковий підхід надалі вважаємо за доцільне розкривати зміст відомчого контролю за кримінальними процесуальними строками у двох площинах: процесуальній та організаційній.

Процесуальний відомчий контроль. Слід відмітити, що у літературі висловлено позицію, що на процесуальному рівні сутність відомчого контролю полягає у вжитті процесуальних заходів впливу на діяльність слідчого для забезпечення законного, неупередженого, оперативного та ефективного розслідування кримінальних правопорушень органами досудового розслідування [26, с. 366].

Очевидно, що функцію відомчого процесуального керівництва досудовим розслідуванням реалізує керівник органу досудового розслідування, правовий статус якого регламентований у положеннях ст. 39 КПК України. Так, компетенція аналізованого суб'єкта контролю охоплює повноваження щодо:

- визначення слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою – визначати старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих;

- відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування вмотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з наступним повідомленням прокурора;

- призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених КПК України, для його відводу або у разі неефективного досудового розслідування;

- ознайомлення з матеріалами досудового розслідування та надання слідчому письмових вказівок, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора;

- вжиття заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчим;

- погодження проведення слідчих (розшукових) дій та продовження строку їх проведення тощо.

Аналогічні повноваження передбачені для керівника дізнання (ст. 39-1 КПК) [62].

Аналіз доктринальних джерел з питань відомчого контролю свідчить про те, що більшість дослідників цієї проблеми вважають повноваження керівника органу досудового розслідування з контролю за діяльністю слідчого обмеженими, адже відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування керівник органу досудового розслідування може лише за вмотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з подальшим повідомленням прокурора та призначати іншого слідчого за наявності підстав, передбачених КПК України, для його відводу або в разі неефективного досудового розслідування [132, с. 188]. Д. Ю. Фурсов у свою чергу характеризує у процесуальному плані керівника слідчого підрозділу здебільшого як «дублера» прокурора (надання слідчому вказівок, ужиття заходів щодо усунення порушень вимог законодавства тощо), повторює його функції та процесуально «залежний» від прокурора (ч. 3 ст. 39 КПК України), і наголошує тільки на «організаційній незалежності» керівника органу досудового розслідування [170, с. 143].

На переконання О. А. Вакулік, кримінальне процесуальне законодавство, покладаючи на керівника органу досудового розслідування контрольні повноваження, не надає цьому суб'єкту кримінальної процесуальної діяльності реальних можливостей щодо керівництва діяльністю слідчого [16, с. 135]. Вивчаючи процесуальний статус керівника органу досудового розслідування деякі дослідники переконують у необхідності розширення та конкретизації меж й засобів здійснення процесуального контролю, зокрема шляхом процесуальної регламентації окремих організаційних важелів такої роботи [132].

В даному випадку звернемось до зарубіжного досвіду врегулювання процесуального статусу зазначеного учасника кримінального провадження. Відмітимо, що законодавство більшості країн Європейського співтовариства такого суб'єкта не передбачає. Так, у ст. 311 КПК Польщі [191] тільки зазначено, що слідство веде прокурор, який може доручити поліції проведення розслідування в повному обсязі або в певному обсязі, або проведення окремих дій у розслідуванні. При цьому доручення не може включати діяльність,

пов'язану з пред'явленням обвинувачення, зміною чи доповненням рішення про пред'явлення обвинувачення чи закриттям розслідування. КПК Естонії декларує лише, що орган слідства входить до переліку учасників, що здійснюють провадження (§ 16. КПК Естонії), та розмежовує слідчі установи (§ 31. КПК Естонії), що вчиняють процесуальні дії, передбачені цим Кодексом, самостійно, якщо для вчинення процесуальної дії не потрібен дозвіл суду або дозвіл чи розпорядження прокуратури (§ 32. КПК Естонії) [189].

Натомість КПК Латвії у ст.31 [193] більш докладніше визначає статус прямого керівника слідчого, який є керівником слідчої установи або його структурного підрозділу або його заступником, якому згідно розподілу обов'язків чи індивідуальному розпорядженню доручено контролювати ведення конкретного кримінального процесу під час слідства. У зазначеному положенні законодавець Латвії визначає як права так і обов'язки вказаного учасника провадження, що мають контрольний характер та передбачають:

- забезпечення своєчасного початку кримінального провадження;
- організацію роботи виконавців процесуальних доручень;
- забезпечення цілеспрямованого ведення кримінального провадження і без невинуватого тяганини;
- надання вказівок про проведення слідчих дій тощо.

Схожа регламентація правового статусу досліджуваного учасника міститься у положеннях ст. 56 КПК Молдови [188], де у ч. 2 визначено, що керівник органу кримінального переслідування здійснює контроль за своєчасним проведенням заходів щодо розкриття та попередження злочинів, вживає заходів для всебічного, повного та об'єктивного здійснення кримінального переслідування та забезпечує реєстрацію в установленому порядку повідомлень про скоєні злочини.

Отже щодо процесуального статусу керівника досудового розслідування не має єдності ні у законодавстві зарубіжних країн ні у доктрині. Це обумовлено, в першу чергу, різними підходами до розуміння функціональної спрямованості аналізованого учасника кримінального провадження. Так,

видаються показовими результати опитування, що наведені І. В. Гловюк [26]. На питання, яку функцію (функції) здійснює керівник органу досудового розслідування, відповіді розподілилися так: кримінального переслідування – 9%, обвинувачення – 6%, розслідування – 16%, відомчого контролю – 32%, відомчого процесуального керівництва – 35%.

На нашу думку, законодавець декларує такого учасника кримінального провадження як керівник органу досудового розслідування, визначаючи виключно його організаційну роль у здійсненні повного, швидкого та неупередженого досудового розслідування.

Водночас є ряд запитань щодо формулювання повноважень керівника органу досудового розслідування у положеннях національного законодавства. Так, відповідно до ч. 5 ст. 38 КПК України орган досудового розслідування зобов'язаний застосовувати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування. У той же час керівник уповноважений призначити іншого слідчого у разі неефективного досудового розслідування. Водночас критерії неефективності законодавець не уточнює.

У науковій літературі ефективність розслідування пов'язують із поточними результатами доказової діяльності слідчого, перспективами викриття осіб, що причетні до вчинення кримінального правопорушення та притягнення їх до кримінальної відповідальності, відшкодування шкоди потерпілим. На оцінку ефективності розслідування повинна впливати також складність встановлення обставин провадження, поведінка його учасників, процесуальні строки здійснення розслідування [59, с. 131].

Власне відповідно до практики ЄСПЛ ефективність розслідування з-поміж іншого включає вимоги щодо оперативності та розумної швидкості (ст. 65 рішення ЄСПЛ у справі «Космат проти України»). Навіть якщо існують перешкоди або труднощі, які перешкоджають прогресу розслідування у конкретній ситуації, оперативне реагування національних органів влади є надзвичайно важливим для підтримання громадської віри в їхню відданість принципам верховенства права та їхню здатність запобігати проявам сприяння

незаконним діям або терпимості до них. Крім того, з перебігом часу перспектива проведення будь-якого ефективного розслідування зменшується [143]. Отже на оцінку керівником ефективності розслідування повинен впливати серед іншого рівень оперативності та розумної швидкості, а також здійснення його в межах встановлених законодавством строків [93].

На переконання О. В. Бауліна та Н. С. Карпова затримки у розслідуванні необхідно вважати підставою для відводу слідчого. Науковці, досліджуючи забезпечення процесуальної самостійності та незалежності слідчого за КПК України 1960 року, висловили думку, що законодавець повинен чітко вказати, які порушення можуть потягнути усунення слідчого від проведення досудового слідства. Такими повинні бути грубі порушення правил проведення слідчих дій; застосування незаконних методів впливу на осіб; невиправдане зволікання з прийняттям процесуальних рішень і порушення процесуальних строків; створення завад у реалізації прав учасників процесу [10, с. 152].

З огляду на викладене можна зробити висновок, що недотримання процесуальних строків та невиправдана тяганина є підставою для призначення іншого слідчого у провадженні для здійснення досудового розслідування, що, на нашу думку, потребує відповідного уточнення у положеннях ст. 39 (39-1) КПК України. У цьому контексті звернемо увагу на деякі аспекти регламентації правового статусу керівника органу розслідування у КПК Молдови, де у ч. 3 ст. 56 [188] зазначено, що розподілені офіцеру з кримінального переслідування матеріали та кримінальні справи можуть бути передані іншому офіцеру з кримінального переслідування у разі:

1) його переведення, направлення, відрядження, усунення або звільнення з посади відповідно до закону;

2) його відсутності за наявності об'єктивних причин, що обґрунтовують терміновість справи та неможливість повернення офіцера;

3) необґрунтованого нездійснення ним кримінального переслідування протягом понад 30 днів;

4) встановлення щодо нього через повноваження або на підставі скарги на суттєве порушення прав учасників кримінального процесу або допущення непоправних помилок у процесі збирання доказів.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо за необхідне уточнити положення ст. 39 КПК України та чітко визначити підстави визначення іншого слідчого для здійснення розслідування. Однією з таких підстав має бути нездійснення процесуальних дій, направлених на встановлення обставин кримінального правопорушення протягом тривалого часу. У зв'язку з наведеним запропоновано доповнити ч. 2 ст. 39 КПК України абзацом наступного змісту: «Керівник органу досудового розслідування уповноважений відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування у разі: 1) його переведення, відрядження, усунення або звільнення з посади відповідно до закону; 2) його відсутності за наявності об'єктивних причин, що обґрунтовують терміновість досудового розслідування; 3) невиправданої затримки у здійсненні ним досудового розслідування протягом понад один місяць.»

Організаційний відомчий контроль. На усунення неповноти регламентації чинного законодавства певною мірою спрямовані положення відомчих нормативно-правових актів Національної поліції України та МВС України [162, с. 83]. Отже на організаційному рівні відомчий контроль забезпечується відомчими нормативно-правовими актами. Так, зокрема діяльність керівників органів досудового розслідування Національної поліції України регламентується наказом Міністерства внутрішніх справ України «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» № 570 від 6 липня 2017 року [119], яким затверджено Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України та Інструкцію з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України.

Так, відповідно до ст. 4 розділу V (Повноваження керівників слідчих підрозділів органів Національної поліції) зазначеного вище Положення начальник слідчого відділу територіального (відокремленого) підрозділу Національної поліції України, крім повноважень, передбачених КПК України

серед іншого керує діяльністю слідчого відділу та є відповідальним за виконання покладених на нього завдань, дотримання підпорядкованими слідчими вимог законодавства України. Однією з основних вимог законодавства є дотримання процесуальних строків, яка визначена у положеннях статей:

– ст. 28 КПК України – під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки. Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Розумні строки не можуть перевищувати передбачені Кодексом строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень;

– ст. 113 КПК України – будь-яка процесуальна дія або сукупність дій під час кримінального провадження мають бути виконані без невиправданої затримки і в будь-якому разі не пізніше граничного строку, визначеного відповідним положення Кодексу;

– ч.1 ст. 40 КПК покладає на слідчого обов'язок проведення розслідування законно та своєчасно.

Поруч з цим, аналіз положень наказу дозволяє припустити, що відомчий контроль за дотриманням процесуальних строків на стадії досудового розслідування окрім керівника органу досудового розслідування здійснюють і інші посадові особи. Зокрема на окрему увагу стосовно відомчого контролю за дотриманням кримінальних процесуальних строків заслуговує такий суб'єкт як слідчий-методист, до обов'язків якого серед іншого входить: аналіз дотримання строків кримінального провадження; витребування не рідше одного разу на місяць в підрозділах інформаційного забезпечення Національної поліції, ГУНП списки кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, які розслідуються понад установлені КПК України строки, виявлення причин недотримання строків досудового розслідування, внесення керівникові слідчого підрозділу пропозицій щодо вжиття заходів для їх усунення; забезпечення

своєчасної підготовки матеріалів для продовження процесуальних строків у кримінальних провадженнях; організація заслуховування результатів розслідування у цих кримінальних провадженнях у керівника слідчого підрозділу (ст. 3 розділ VII. Слідчий – працівник організаційно-методичного підрозділу).

Таким чином, спектр посадових осіб, які здійснюють відомчий організаційний контроль (в тому числі щодо забезпечення дотримання процесуальних строків) є значно ширший та охоплює окрім керівника органу розслідування його заступників та слідчих слідчих управлінь, які на це уповноважені посадовими інструкціями (слідчий-методист).

Деякі аспекти діяльності керівників інших органів досудового розслідування, визначених у ст. 38 КПК України, передбачено: наказом Бюро економічної безпеки «Про затвердження Інструкції про порядок приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені законом до підслідності Бюро економічної безпеки України» № 472/37808 від 29 квітня 2022 року [117]; наказ Державного бюро розслідувань «Про затвердження Інструкції з організації обліку, руху та зберігання кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Державного бюро розслідувань» № 56 від 05 лютого 2024 року [116] та ін. Зазначені нормативно-правові акти регламентують окремі питання відомчого контролю за станом організації досудового розслідування, що певною мірою впливає на дотримання слідчими строків розслідування.

Відтак, керівник органу досудового розслідування, здійснюючи відомчий контроль за кримінальними процесуальними строками на стадії досудового розслідування, зобов'язаний у разі необхідності здійснювати контроль щодо суворого дотримання слідчими вимог КПК України у своєчасному проведенні розслідування загалом, так і здійснення окремих процесуальних дій та прийняття окремих процесуальних рішень у визначені законодавством терміни.

Так, на погляд В. І. Фаринника, однією з основних функцій керівника органу досудового розслідування є контроль за дотриманням строків під час

застосування заходів забезпечення кримінального провадження до суду. Нерідко слідчі не дотримуються часу звернення з клопотанням до суду (наприклад, щодо звернення до суду з клопотаннями про арешт тимчасово вилученого майна) і терміну, на який планується застосувати заходи забезпечення кримінального провадження (зокрема, тимчасовий доступ до речей і документів, привід). Окремо слід виділити випадки повторного звернення слідчих із клопотаннями (насамперед, про тимчасовий доступ до речей і документів), коли ухвала слідчого судді у визначений у ній строк не була виконана як з об'єктивних причин, так і безпідставно.

Покладаючи на керівника органу досудового розслідування повноваження щодо організації досудового розслідування (по суті, контрольні повноваження), кримінальне процесуальне законодавство не надає йому реальних можливостей щодо керівництва діяльністю слідчого й усунення порушень закону, допущених слідчими. Зважаючи на те, що однією з функцій керівника органу досудового розслідування є контроль за дотриманням слідчими процесуальних строків під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження (строків подання клопотання, строків дії ухвали слідчого судді, строків повернення майна), обґрунтовано необхідність створення на базі ЄРДР відповідного електронного реєстру, у якому б здійснювався облік заходів забезпечення кримінального провадження, результатів і строків їх застосування. Реєстр надасть можливість оперативно здійснювати контроль під час застосування слідчими заходів забезпечення кримінального провадження, виконання ухвал слідчих суддів і недопущення випадків повторного звернення до суду з тих самих питань. [162, с. 84].

Наведена пропозиція безперечно заслуговує на увагу, а її реалізація в практичній площині сприятиме дотриманню встановлених термінів застосування заходів процесуального примусу. Разом з тим, важливо відмітити ще одну проблему недотримання слідчим процесуальних строків. В даному випадку мова йде про порушення слідчим процедури продовження строків досудового розслідування. Як свідчить аналіз рішень слідчих суддів, що

відображені в ЄДРСР, останні в непоодиноких випадках відмовляють стороні обвинувачення у задоволенні клопотання про продовження строків досудового розслідування з огляду на те, згідно з ч. 5 ст. 294 КПК України клопотання про продовження строку досудового розслідування подається не пізніше п'яти днів до спливу строку досудового розслідування, встановленого ст. 219 КПК України. Однак такі звернення надходять до суду після закінчення строку досудового розслідування, тобто слідчі звертаються до слідчого судді з клопотанням вже після спливу строку досудового розслідування, а слідчий суддя взагалі позбавлений можливості вирішувати поставлені слідчим питання поза межами строку досудового розслідування (ухвала слідчого судді Вінницького міського суду від 17 серпня 2023 року у справі № 127/24730/23; ухвала слідчого судді Самбірського міськрайонного суду Львівської області від 29 грудня 2023 року у справі № 452/433/21). Така практика є досить небезпечною, часто наслідком прийняття такого рішення є закриття кримінального провадження.

Тому вважаємо, що у нормативно-правових актах відомчого характеру слід конкретизувати повноваження керівника органу досудового розслідування організаційного характеру, що будуть спрямовані на дотримання слідчим строків під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження до суду, проведення слідчих (розшукових) дій, продовження строків досудового розслідування тощо.

3.3. Судовий контроль за процесуальними строками на стадії досудового розслідування

В теорії кримінального процесу судовий контроль розглядають і як вагомий засіб правового захисту та охорони прав учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування, і як один з правових елементів суворого й неухильного виконання законів, і як гарантію

забезпечення дотримання процесуальної дисципліни органами досудового розслідування, прокурором та іншими учасниками кримінального провадження. Отже, зміст судового контролю під час досудового розслідування за правовою природою є різнобічним, про що свідчать наявність різних, іноді протилежних точок зору щодо визначення його функціонального спрямування [90, с. 461]. Теоретичне підґрунтя у визначенні сутності та змістовного наповнення судового контролю у кримінальному провадженні України заклали наукові роботи Ю. П. Аленіна, І. В. Гловюк, Ю. М. Грошевого, Т. Г. Ільєвої, О. В. Капліної, О. П. Кучинської, М. А. Макарова, В. Т. Малярєнка, В. Я. Марчака, М. А. Погорецького, В. О. Попелюшка, Н. З. Рогатинської, Н. П. Сизої, М. І. Сірого, Б. А. Скибіцького, Ю. В. Скрипіної, А. Р. Туманянець, С. Л. Шаренко, О. Г. Шило, О. Г. Яновської та багатьох інших.

У наукових джерелах з кримінального процесуального права під судовим контролем на досудовому розслідуванні розуміють окремий напрям діяльності суду, який:

– здійснюється під час досудового розслідування слідчим суддею, сутність якого полягає у контролі за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб при проведенні слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження, проведенні інших процесуальних дій та прийнятті процесуальних рішень [148, с. 3];

– зніціюється стороною обвинувачення чи захисту або за власною ініціативою слідчого судді з метою перевірки законності та обґрунтованості обмеження конституційних прав і свобод осіб у кримінальному провадженні [154, с. 5];

– здійснюється за наявності процесуальної підстави у визначених межах спеціальним суб'єктом – слідчим суддею з метою перевірки дотримання прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні [163, с. 452].

Формулюючи власне бачення розуміння судового контролю за кримінально-процесуальними строками в стадії досудового розслідування у кримінальному провадженні, зауважимо, що визначення його сутності

залишається найбільш складним та суперечливим у науковій юридичній літературі. Так, одна група дослідників розглядають дану категорію досить вузько, розуміючи під судовим контролем у досудовому провадженні [58**Ошибка! Источник ссылки не найден.**] функцію судової влади, яка полягає у реалізації слідчим суддею повноважень щодо перевірки рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування за скаргами учасників кримінального провадження (В. В. Косов). До судового контролю науковець не відносить іншу діяльність слідчого судді у кримінальному провадженні, проте зазначає, що зважаючи на неоднорідність напрямків діяльності суду у досудовому провадженні, їх не можна характеризувати лише в рамках розгляду і вирішення скарг учасників процесу, а слід охоплювати ширшим за змістом поняття «судово-контрольна діяльність у досудових стадіях кримінального процесу». І. В. Гловюк виокремлює судовий контроль серед інших напрямів судової діяльності у досудовому провадженні, який проявляється у повноваженнях із вирішення скарг учасників кримінального провадження відповідно до положень статей 303-307 КПК України [26, с. 116-118]. Водночас в теорії кримінального процесу (Ю. М. Грошевий, А. Р. Туманянц) наголошують, що така кримінально-процесуальна діяльність спеціально уповноваженого суб'єкта – слідчого судді має як превентивний, так і правовідновлюючий характер [63, с.115].

Інша група правників обґрунтовують, що судовий контроль не обмежується діяльністю слідчого судді щодо перевірки рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування за скаргами учасників кримінального провадження. Так, В. О. Попелюшко визначає судовий контроль за досудовим розслідуванням як одну із судових функцій, один із напрямків, видів юрисдикційної діяльності суду (судді), який має два підвиди: подальший судовий контроль, що передбачає розгляд та вирішення судом скарг на дії та рішення органу дізнання, слідчого і прокурора у визначених кримінально-процесуальним законом випадках, та попередній судовий контроль щодо застосування на досудовому слідстві чітко визначених видів (заходів)

процесуального примусу, зокрема і слідчих дій та оперативно-розшукових заходів. В обох випадках судовий контроль направлений саме на забезпечення та захист основних прав та свобод громадян при здійсненні щодо них тих чи інших дій, чи прийняття тих чи інших процесуальних рішень в ході досудового слідства [114, с. 111]. Наведена позиція була підтримана та набула подальшого розвитку у працях чималої кількості науковців, зокрема таких як: Д. В. Борзих [15], С. Г. Герасименко [21], В. В. Ринда [121], В. І. Чорнобук [174], В. І. Фаринник [164] та ін.

Вивчення наукових позицій щодо змісту судового контролю дозволяє зробити висновок, що одні вчені вважають діяльність слідчого судді монофункціональною, з огляду на те, що він здійснює лише одну функцію – судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а її реалізація знаходить свій прояв у різних напрямках, що обумовлено обсягом наданих слідчому судді повноважень. Інші – вважають діяльність слідчого судді багатфункціональною, одним із напрямів якої є розгляд скарг в порядку, передбаченому статтями 303-307 КПК України з метою перевірки законності та обґрунтованості обмеження конституційних прав та свобод громадян або наявних підстав доцільності такого обмеження.

Досліджуючи значення судового контролю підтримуємо погляд В. Я. Марчака, який підкреслює, що вагомість та ефективність судового контролю за дотриманням прав людини полягає в тому, що, навіть, сам факт його існування справляє позитивний вплив на роботу правоохоронних органів. Нагромаджений досвід у цій сфері демонструє двоякий ефект цього інституту. По-перше, суд, визнавши, що є порушення прав людини, забезпечує їх відновлення. По-друге, підвищується рівень якості роботи правоохоронних органів у кримінальних провадженнях, що підлягають судовому контролю. Значення судового контролю полягає насамперед в цьому непрямому впливі, оскільки основна мета судового контролю, на думку науковця, полягає в тому, щоб досудове розслідування у кримінальних провадженнях проводились із

додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями [77, с. 145-146].

У юридичній літературі також систематизовані повноваження слідчого судді. Так, науковці переважно класифікують повноважень слідчого судді на досудовому провадженні відповідно до особливостей предмету його діяльності. Так, наприклад Ю. В. Скрипіна, запропонувала наступні види повноважень: 1) вирішення питання про застосування заходів кримінально-процесуального примусу; 2) розгляд скарг на дії (бездіяльність) й рішення особи, яка провадить дізнання, слідчого та прокурора; 3) розгляд подання органу дізнання, слідчого чи прокурора про проведення слідчих дій, що обмежують конституційні права людини і громадянина; 4) інші процесуальні повноваження (зокрема, спрямовані на забезпечення процесуальних прав учасників кримінального провадження) [137].

І. В. Гловюк диференціює повноваження слідчого судді за на: 1) дозвільні повноваження (пов'язані із вирішенням питань про проведення слідчих (розшукових) дій, які обмежують конституційні права особи); 2) повноваження із забезпечення законності та обґрунтованості застосування заходів кримінально-процесуального примусу; 3) повноваження із здійснення судового контролю; 4) повноваження із забезпечення доказів у кримінальному провадженні; 5) допоміжні повноваження; 6) повноваження, пов'язані із міжнародним співробітництвом [27, с. 104].

В. О. Попелюшко, пропонуючи найбільш розгорнуту класифікацію за критерієм предмета правового регулювання та відповідно до структурної побудови КПК України, виокремлює наступні повноваження: 1) у сфері процесуальних відносин, пов'язаних із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження; 2) пов'язані з розглядом і вирішенням питань щодо дачі дозволу на проведення визначених у законі слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на збирання доказів; 3) щодо розгляду та вирішення скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора; 4) щодо збирання доказів у разі відмови

слідчим, прокурором сторони захисту в задоволенні клопотання; 5) пов'язані з встановленням процесуальних строків; 5) з розгляду та вирішення питань про відводи під час досудового розслідування прокурора, слідчого, захисника, представника, спеціаліста, перекладача, експерта, секретаря судового засідання; 6) щодо вирішення на стадії досудового розслідування долі речових доказів; 7) щодо вирішення питання про використання інформації, отриманої в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії, про ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується в цьому кримінальному провадженні; 8) щодо захисту прав людини, закріплених у ст. 206 КПК України [101 **Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 10–16].

Не зважаючи на полярні точки зору науковців щодо розуміння сутності судового контролю у стадії досудового розслідування, більшість вчених об'єднує спільна позиція щодо уніфікації повноважень слідчого судді у положеннях КПК України. Так, на погляд М. А. Макарова, чинний КПК слід доповнити главою, яка б визначала усі повноваження слідчого судді зі здійснення судового контролю у кримінальному провадженні. Такі глави, справедливо зауважує вчений, передбачені у кримінальному процесуальному законодавстві деяких країн [75, с. 34]. При цьому тільки деякі з дослідників вважають, що до переліку повноважень слідчого судді слід віднести повноваження, пов'язані із встановленням процесуальних строків у кримінальному провадженні [39, с. 237]. При цьому окремі аспекти здійснення судового контролю за кримінально-процесуальними строками досудового розслідування висвітлювали І. В. Гловюк, В. Г. Дрозд, П. В. Жовтан, А. А. Капіца, Д. В. Ягунов.

Про існування окремого напрямку діяльності слідчого судді, що передбачає судовий контроль за дотриманням розумності строків під час досудового розслідування, свідчить і офіційна статистика судової влади України, відповідно до якої:

– у 2021 році слідчими суддями було розглянуто 10384 клопотання про встановлення процесуальних строків, з яких 8790 – задоволено, 959 – відмовлено, 402 – повернуто [44];

– у 2022 році слідчими суддями було розглянуто 832 клопотання, з яких 584 – задоволено, 163 – відмовлено, 35 – повернуто [45];

– у 2023 році у провадженні слідчих суддів знаходилось 441 клопотання, а за наслідками розгляду 419 клопотань 186 – було задоволено, 147 – відмовлено, 26 повернуто [46].

На нашу думку наведена статистика не відображає повного комплексу повноважень слідчого судді, що забезпечують здійснення судового контролю за кримінально-процесуальними строками в стадії досудового розслідування. Власне, аналіз правових приписів кримінального процесуального законодавства дозволяє нам диференціювати повноваження слідчого судді, що спрямовані на забезпечення оптимізації процедур кримінального провадження під час досудового розслідування та підвищення оперативності кримінального судочинства. Відтак, сутність таких повноважень, на наше переконання, передбачає:

1) діяльність слідчого судді, що націлена на охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження та пов'язана із розглядом скарг на бездіяльність уповноважених осіб прокуратури щодо не розгляду скарги на недотримання розумних строків під час досудового розслідування відповідно до ч. 2 ст. 308 КПК України (п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК); скарг в порядку п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України);

2) діяльність слідчого судді, що спрямована на забезпечення швидкого (вирішення питання про встановлення строку в порядку ч. 6 ст. 28 та ч. 10 ст. 290 КПК України; застосування приводів підозрюваних та свідків, накладення грошових стягнень та вжиття інших заходів) і водночас повного досудового розслідування (розгляд клопотань про продовження строків досудового розслідування);

3) діяльність, що орієнтована на сприяння руху кримінального провадження (пов'язані із розглядом скарг на бездіяльність органів досудового розслідування, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, на рішення про зупинення досудового розслідування, рішення про закриття кримінального провадження) [90].

Одна з форм судового контролю за строками досудового розслідування визначена у положеннях ч. 6 ст. 28 та ст. 114 КПК України і передбачає встановлення процесуальних строків для забезпечення виконання стороною обвинувачення вимог розумного строку. Як зауважує Верховний суд, передбачений ч. 2 ст. 28 КПК України обов'язок слідчого судді стежити за дотриманням розумного строку при розгляді питань, віднесених до його компетенції, не виключає можливості розгляду ним клопотань, поданих на підставі ч. 6 ст. 28 КПК України, та встановлення для сторін кримінального провадження процесуальних строків, відповідно до положень вказаної статті [103].

Звертаючись до змісту зазначених правових приписів КПК України, можна визначити кілька основних тез, які становлять зміст аналізованої форми судового контролю:

1) формою документу, з яким підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, інші особи, права чи інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування мають право звернутись до слідчого судді щодо встановлення процесуальних строків, виступає клопотання, у якому викладаються обставини, що обумовлюють необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені процесуальним законом. Однак інших вимог, яким повинен відповідати даний процесуальний акт у положеннях статті 28, 114 не міститься. Ба більше, законодавець не визначив і порядок розгляду такого клопотання.

2) предметом судового контролю в питанні встановлення процесуальних строків, виходячи із аналізу ст. 28 КПК України, можуть виступати тільки ті процесуальні дії, необхідність вчинення яких у певний строк прямо впливає із

норм кримінального процесуального закону або рішення стосовно проведення яких раніше було прийняте стороною обвинувачення. Отже такий механізм може мати місце у разі заінтересованості підозрюваного, потерпілого, іншої особи, права та інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, у прискоренні процесуальних дій чи рішень.

3) будь-які строки, що встановлюються слідчим суддею за наслідками розгляду такого звернення, не можуть перевищувати встановлених законом меж граничного строку, та мають бути такими, що дають достатньо часу для вчинення відповідних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень [90].

Безперечно судовий контроль в порядку ч. 6 ст. 28 КПК України є ефективним засобом пришвидшення здійснення як кримінального провадження загалом так і окремих процесуальних дій зокрема. Незважаючи на правозахисний вектор такої форми судового контролю за кримінально-процесуальним строками досудового розслідування, слід констатувати і певні недоліки її правової регламентації. Насамперед це стосується предмета звернення, який сформульовано законодавцем дещо розмито, адже не зовсім зрозуміло про які саме окремі процесуальні дії може йти мова у клопотанні. Наведене впливає на формування неоднозначної практики застосування аналізованого положення. Як ілюструє аналіз ухвал слідчих суддів, відображених в ЄДРСР, в порядку ч. 6 ст. 28 КПК України відповідні учасники кримінального провадження звертаються з різноманітними клопотаннями, серед яких: про встановлення процесуальних строків для проведення процесуальних дій, необхідних та достатніх для того, щоб повернути володільцю майно на яке накладено арешт; про визначення строку для повідомлення про підозру; про встановлення строку на проведення всіх слідчих та процесуальних дій, необхідних та достатніх для закінчення досудового розслідування, в тому числі строку для закриття кримінального провадження у відповідності до вимог ч. 2 ст. 283 КПК України тощо [90].

В одних випадках слідчий суддя вважає за необхідне встановлювати строк закінчення досудового розслідування. Для наочності наведемо приклад судового рішення, яким відповідно до положень статей 28, 114 КПК України, слідча суддя здійснюючи судовий контроль за дотриманням прав учасників кримінального провадження, дійшла висновку, що з початку досудового розслідування слідчим управлінням неефективно проводяться слідчі дії, інші процесуальні дії, а тому необхідно встановити «розумні строки» для проведення досудового розслідування у даному кримінальному провадженні, при цьому відповідне встановлення «розумних строків» досудового розслідування у повній мірі відповідатиме балансу легітимного інтересу у розслідуванні відповідного кримінального правопорушення із цінностями та інтересами суспільства і держави. В даному випадку слідча суддя встановила уповноваженому слідчому, який здійснює досудове розслідування у кримінальному провадженні та уповноваженому прокурору, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням у кримінальному провадженні процесуальний строк в три місяці, з дня проголошення ухвали слідчої судді для закінчення досудового розслідування у кримінальному провадженні [157].

Зустрічаються випадки прийняття діаметрально протилежних рішень, відповідно до яких слідчий суддя відмовляється встановлювати такий строк, посилаючись на висновок Касаційного кримінального суду у складі Верховного суду в постанові від 16 травня 2019 року № 761/20985/18, де зазначено, що жодною з норм кримінального процесуального закону, не передбачене повноваження слідчого судді про встановлення слідчому процесуального строку для закінчення досудового розслідування. Беззаперечно, ухвалюючи таке рішення слідчий суддя виходить за межі КПК України, адже таке рішення кримінальним процесуальним законом не передбачено [159].

Поруч з цим в положеннях КПК України немає ніякого переліку питань, з яких слідчий суддя може встановлювати необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі

строки, ніж ті, що передбачені КПК, що у цілому формально не обмежує повноваження слідчого судді у цій сфері, адже положення, що слідчий суддя забезпечує проведення досудового розслідування у розумні строки в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції, стосується дотримання розумності строків при вирішенні питань слідчим суддею, які віднесені до його компетенції, а не встановлення формалізованих, більш коротких строків у стадії досудового розслідування. Разом з тим є ряд випадків відмов у встановленні строку досудового розслідування у ситуаціях, коли цей строк не почався у силу відсутності повідомлення про підозру, відмов у встановленні строку повідомлення про підозру (адже такого строку КПК не передбачає), відмов, мотивованих тим, що дискреційні повноваження слідчого судді з цього приводу розповсюджуються тільки на визначення строків застосування запобіжних заходів, вчинення слідчих дій, дозвіл на проведення яких надається слідчим суддею, тощо [24]. Відтак, очевидно, що законодавець мав би системно підійти до врегулювання цієї процедури та деталізувати положення ч. 6 ст. 28 КПК у частині визначення вимог до клопотання; предмету звернення, строків звернення із клопотанням та його розгляду слідчим суддею, процесуального порядку розгляду звернення та ін.

Водночас, повноваження слідчого судді щодо встановлення процесуальних строків (що передбачені статтями ч. 6 ст. 28, 114 КПК України) слід відрізнити від наявних у системі процесуальної компетенції слідчого судді групи повноважень, визначених у ст. 303 КПК України. З огляду на це виникає питання вибору правильної форми захисту даного права, а також єдиного розуміння слідчими суддями змісту відповідних норм КПК України під час розгляду та вирішення питань про встановлення процесуальних строків. Адже у практиці слідчих суддів мають місце рішення про відмову у відкритті провадження за клопотанням згідно ч. 6 ст. 28 КПК України з посиланням на те, що таке звернення повинно відповідати положенням статей 303, 308 КПК України (ухвала слідчого судді Овруцького районного суду Житомирської області від 20 жовтня 2020 року у справі № 286/3123/20).

На відміну від попередньої форми захисту особами, що залучаються у кримінальні процесуальні відносини права на здійснення щодо них кримінального провадження у розумні строки, положення статей 304-308 КПК України встановлюють відносно зрозумілу процедуру здійснення судового контролю у тому числі в частині недотримання розумних строків досудового розслідування. Так, в аналізованих правових приписах передбачено форму звернення (скарга) та основні вимоги до неї; строк подання та підстави повернення; правові наслідки подання скарги та порядок її розгляду слідчим суддею, охоплюючи його рішення за результатами розгляду скарги тощо [90].

Поруч з цим, на противагу від судового контролю щодо забезпечення проведення розслідування у розумний термін відповідно до ч. 6 ст. 28 КПК України, в даному випадку більш зрозумілим виступає предмет звернення, що полягає у: бездіяльності прокурора вищого рівня щодо розгляду скарги на недотримання слідчим, дізнавачем, прокурором розумних строків (п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК); прийнятті прокурором рішення про відмову в задоволенні скарги на недотримання розумних строків слідчим, дізнавачем, прокурором під час досудового розслідування (п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК). Отже, застосуванню цього механізму обов'язково передуює процесуальне звернення до прокурора вищого рівня в частині недотримання розумних строків слідчим, дізнавачем, прокурором під час досудового розслідування [90].

Про недотримання розумного строку в цілях його оскарження можна говорити, наприклад, коли [82]:

– кримінальне провадження здійснюється тривалий строк без пред'явлення підозри, однак комплекс проведених процесуальних дій спрямовує досудове розслідування в сторону підозри конкретній особі. Тут мова йде про оскарження недотримання розумних строків особою, права та інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування;

– після пред'явлення особі про підозру тривалий час не проводяться жодні процесуальні дії;

– досудове розслідування зупинене у зв'язку з розшуком підозрюваного, однак наявні відомості про те, що органу досудового розслідування відоме місце його перебування;

– неодноразове продовження строку досудового розслідування з одних і тих же підстав або за відсутності реально проведених процесуальних дій;

– тривале утримання майна, арештованого з метою збереження речових доказів тощо.

При цьому висновку про недотримання розумного строку має передувати оцінка правової і фактичної складності кримінального провадження. При цьому значення мають обставини, які ускладнюють розслідування, необхідність проведення експертиз та їх складність, отримання відомостей у рамках міжнародної правової допомоги, необхідність допиту значної кількості осіб, чисельність епізодів, об'єднаних у єдиний предмет досудового розслідування, обсяг пред'явленої підозри, кількість підозрюваних, потерпілих тощо. Адже, закріпивши розумний строк кримінального провадження в засадах кримінального провадження, законодавець зробив вектор не на встановлення конкретних часових проміжків, а на підходах, які мають застосовуватися для визначення ефективності досудового розслідування [82].

Найбільш дискусійним питанням під час реалізації зазначеного механізму є встановлення конкретного строку для закінчення досудового розслідування. В одних випадках, не враховуючи, що скаржник пропонує встановити реальним термін, слідчий суддя уникає конкретики та обмежується зобов'язанням слідчого та прокурора, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, здійснювати досудове слідство і окремі процесуальні та слідчі дії у розумні строки (ухвала слідчого судді Приморського районного суду м. Одеси у справі № 522/11971/18 від 10 серпня 2018 року). В інших – слідчий суддя встановлює певні проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії, та які є об'єктивно необхідним для провадження цих дій та прийняття рішень. Так у своїй ухвалі за наслідками розгляду скарги слідчий

суддя зобов'язав слідчого та прокурора здійснювати досудове слідство і окремі процесуальні та слідчі дії у розумні строки, які не повинні бути більше трьох місяців (ухвала слідчого судді Малиновського районного суду м. Одеси у справі № 521/7400/20 від 18 червня 2020 року).

Отже, з одного боку встановлення граничного строку ухвалою слідчого судді буде найкращим результатом, з огляду на те, що таке судове рішення не підлягає апеляційному оскарженню, що унеможлиблює подальше затягування із проведенням досудового розслідування. Однак з іншого – як бути, якщо встановленого слідчим суддею строку об'єктивно недостатньо для здійснення комплексу слідчих та інших процесуальних дій, необхідних для завершення розслідування. Тому дане питання потребує подальшої наукової дискусії та пошуку оптимальних збалансованих шляхів його вирішення [90].

Уявляється, що таким чином інститут слідчого судді поруч із наведеним вище напрямками його діяльності був запроваджений з метою судового контролю за початком досудового розслідування, його рухом, що полягає у своєчасному вчиненні й окремих слідчих дій, і повного комплексу необхідних процесуальних дій, необхідних та достатніх для закінчення досудового розслідування, а відтак і своєчасним його завершенням.

Висновки до розділу 3

1. В контексті здійснення прокурорського нагляду за кримінальними процесуальними строками підтримано науковий підхід М. Руденка в частині того, що функція прокурорського нагляду за додержанням законів у досудовому розслідуванні реалізується здебільшого прокурором вищого рівня, адже законодавець у положеннях кримінального процесуального законодавства (статті 28, 308, 294 КПК) зобов'язує саме вищестоящего прокурора: реагувати на скарги підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, іншої особи, права чи законні інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування, щодо недотримання розумних строків слідчим, дізнавачем, прокурором під час

досудового розслідування; продовжувати строки досудового розслідування або погоджувати клопотання про продовження таких строків у передбачених КПК України випадках.

2. Виокремлено напрями прокурорського нагляду за кримінально-процесуальними строками на стадії досудового розслідування, зокрема: діяльність прокурора щодо розгляду скарг на порушення розумних строків (ст. 308 КПК); діяльність прокурора щодо продовження строків досудового розслідування (статті 294-295 КПК); діяльність прокурора щодо забезпечення своєчасного збирання доказів у кримінальному провадженні, а також здійснення інших процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень слідчим, дізнавачем (повідомлення особі про підозру, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зупинення та відновлення досудового розслідування тощо) у встановлені кримінальним процесуальним законом строки.

3. З урахуванням практики ЄСПЛ («Меріт проти України») та поглядів науковців (І. Гловюк) обґрунтовано, що подання скарг до прокурора вищого рівня на тривале провадження не можуть розглядатися як ефективний засіб прискорення досудового розслідування, а сам прокурорський нагляд не відображає змагальний характер кримінально-процесуальної діяльності під час розгляду скарги на порушення розумних строків кримінального провадження. У зв'язку з цим обґрунтовано доцільність уповноважити виключно слідчого суддю на розгляд скарг щодо прискорення розслідування, адже саме така процедура має на меті забезпечити змагальність сторін з обґрунтування наявності ознак затягування досудового розслідування та необхідності його пришвидшення та встановлення строків для проведення тих чи інших слідчих (розшукових) дій.

Звернено увагу на те, що процедура розгляду прокурором скарги на недотримання розумних строків передбачає дві альтернативи у випадку її подання: 1) відмова у задоволенні скарги у разі її необґрунтованості; 2) задоволення скарги з одночасним наданням відповідному прокурору

обов'язкових для виконання вказівок щодо строків вчинення певних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень та вимогою від слідчих органів усунення порушень законодавства, допущених під час досудового розслідування.

4. З'ясовано, що у статтях 294, 295, 295-1 КПК України передбачено дві процедури продовження зазначених строків. Відповідно до першої – термін досудового розслідування продовжує прокурор, керівник окружної прокуратури, керівник обласної прокуратури або його перший заступник чи заступник, заступник Генерального прокурора (до трьох місяців). У другому випадку строк досудового розслідування (до шести та до дванадцяти місяців) продовжується слідчим суддею за клопотанням слідчого погодженого відповідним прокурором вищого рівня.

На основі аналізу правових приписів КПК України визначено, що гарантіями прийняття прокурором вищого рівня вмотивованого та законного рішення щодо продовження строків розслідування є: 1) наявність закріплених вимог до змісту клопотання про продовження строків, в якому повинно бути відображено перелік процесуальних дій, проведення або завершення яких потребує додаткового часу; значення їх результатів для судового розгляду; строк, необхідний для проведення або завершення процесуальних дій; обставини, що перешкождали здійснити ці процесуальні дії раніше (ч. 2 ст. 295 КПК); 2) обов'язок для слідчого та прокурор вручити його копію підозрюваному та його захиснику (не пізніше ніж за п'ять днів до дня подання клопотання), які мають право подати письмові заперечення (ч. 3 ст. 295 КПК); 3) підстава продовження строку досудового розслідування прокурором – наявність переконливих аргументів, що додатковий строк необхідний для отримання доказів, які можуть бути використані під час судового розгляду, або для проведення чи завершення проведення експертизи, за умови що ці дії не могли бути здійснені чи завершені раніше з об'єктивних причин.

Виокремлено три види строків при вирішенні питання прокурором про збільшення тривалості досудового розслідування: строк, протягом якого

уповноважений суб'єкт зобов'язаний звернутися до прокурора для вирішення відповідного питання; строк, протягом якого прокурор зобов'язаний розглянути зазначене клопотання; строк, який прокурор зобов'язаний визначити, достатній для потреб досудового розслідування. Проаналізовано процедуру пролонгації строків досудового розслідування прокурором з позиції змагальності та забезпечення права на захист. Констатовано необхідність законодавчо забезпечити інформування не тільки підозрюваного, але і потерпілу сторону у разі ініціювання питання про продовження строків розслідування.

5. З'ясовано, що спектр посадових осіб, які здійснюють відомчий організаційний контроль (в тому числі щодо забезпечення дотримання процесуальних строків) є значно ширший та охоплює окрім керівника органу розслідування його заступників та слідчих слідчих управлінь, які на це уповноважені посадовими інструкціями (слідчий-методист).

Зроблено висновок, що недотримання процесуальних строків та не виправдана тяганина є підставою для призначення іншого слідчого у провадженні для здійснення досудового розслідування, що, на нашу думку, потребує відповідного уточнення у положеннях ст. 39 (39-1) КПК України. У цьому контексті доведено необхідність уповноважити керівника органу досудового розслідування відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування у разі: 1) його переведення, відрядження, усунення або звільнення з посади відповідно до закону; 2) його відсутності за наявності об'єктивних причин, що обґрунтовують терміновість досудового розслідування; 3) не виправданої затримки у здійсненні ним досудового розслідування протягом понад один місяць.

Вважаємо, що у нормативно-правових актах відомчого характеру слід конкретизувати повноваження керівника органу досудового розслідування організаційного характеру, що будуть спрямовані на дотримання слідчим строків під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій, продовження строків досудового розслідування тощо.

6. Диференційовано повноваження слідчого судді, що спрямовані на забезпечення оптимізації процедур кримінального провадження під час досудового розслідування та підвищення оперативності кримінального судочинства. Зміст таких повноважень передбачає: діяльність слідчого судді, що націлена на охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; діяльність слідчого судді, що спрямована на забезпечення швидкого і водночас повного досудового розслідування; діяльність, що орієнтована на сприяння руху кримінального провадження.

З'ясовано, що одна з форм судового контролю у забезпеченні проведення досудового розслідування у розумний термін визначена у положеннях ч. 6 ст. 28 та ст. 114 КПК України, механізм реалізації якої передбачає: 1) форму документу (клопотання), з яким підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, інші особи, права чи інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування мають право звернутись до слідчого судді щодо встановлення процесуальних строків; 2) предмет судового контролю в питанні встановлення процесуальних строків; 3) можливість встановлення строків слідчим суддею за наслідками розгляду такого звернення, які не можуть перевищувати визначених законом меж граничного строку, та мають бути такими, що дають достатньо часу для вчинення відповідних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень.

ВИСНОВКИ

У результаті дисертаційного дослідження процесуальних строків на стадії досудового розслідування сформульовано наукові положення, рекомендації та пропозиції, що мають значення для науки й практики кримінального процесу, зокрема:

1. Дослідження наукових поглядів щодо розуміння змісту кримінально-процесуальних строків (О. В. Андрійчук, П. В. Берназ, С. О. Заїка, В. М. Тертишник) засвідчило такі їх особливості: по-перше, одиницею виміру строків є час (проміжки часу); по-друге, вони встановлюються для вчинення чи утримання від вчинення учасниками кримінальних процесуальних правовідносин певних процесуальних дій або прийняття й оформлення процесуальних рішень; по-третє, встановлюються не тільки Конституцією України та КПК України, а й іншими нормативно-правовими актами (в тому числі міжнародними) або рішенням уповноваженої на те посадової особи; по-четверте, з їх настанням завершується провадження в конкретній стадії кримінального процесу, виникають, змінюються або припиняються права і обов'язки та настає юридична відповідальність. Запропоновано систему кримінально-процесуальних строків у досудовому провадженні розглядати як таку, що охоплює: процесуальні строки як гарантії прав, свобод учасників кримінального провадження та виконання ними своїх обов'язків; процесуальні строки як гарантії забезпечення швидкого, своєчасного, оперативного і водночас повного та об'єктивного досудового розслідування.

З'ясовано, що гарантіями забезпечення прав особи у досудовому провадженні є встановлення законодавцем строків, пов'язаних із реалізацією права на заявлення клопотання (ст. 220 КПК); права на свободу та особисту недоторканність (ч. 2 ст. 12 КПК); права одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення (ч.4 ст. 152, ч. 4 ст. 157, ч. 2 ст. 184, ч.3 ст.295, ч. 5 ст. 196 КПК тощо); права особи на керування транспортним засобом, або судном, право на полювання, права на здійснення

підприємницької діяльності, права на володіння та носіння зброї (ч. 1 ст. 150 КПК); права власності (ч. 5 ст. 171, ч. 6 ст. 173 КПК); права ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування (ст. 290 КПК); права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності слідчого судді, прокурора, слідчого (ч. 1 ст. 304, ч. 1 ст. 312, ч. 2 ст. 395 КПК) тощо.

Відмічено, що під час досудового розслідування швидкість досягається шляхом вчасного початку досудового розслідування (ч. 1 ст. 214 КПК), правилами обчислення строків у провадженні, в якому об'єднані матеріали кількох досудових розслідувань (ч. 7 ст. 217 КПК), встановленими строками досудового розслідування (дізнання та досудового слідства, ст. 219 КПК); можливістю закінчення розслідування і в більш стислі терміни. Натомість повнота розслідування забезпечується серед іншого законодавчою можливістю продовження таких строків за наявності об'єктивних причин у порядку, передбаченому статтями 294-295-1 КПК України.

Визначено, що в інтересах швидкості здійснення кримінального провадження КПК України встановлює так звані невідкладні строки, які характеризуються своєю нетривалістю та виступають процесуальними гарантіями своєчасного прийняття процесуальних рішень і проведення слідчих (розшукових) дій, дотримання прав та законних інтересів учасників кримінального провадження та безумовно сприяє повноті досудового розслідування. З'ясовано, що наявність вимог здійснення процесуальних дій чи прийняття процесуальних рішень «невідкладно», «негайно», «першочергово», «у найкоротший строк», «якнайшвидше» міститься переважно у положеннях КПК України, пов'язаних із здійсненням досудового розслідування.

2. З'ясовано, що правові приписи КПК України 1960 року досить обережно регламентували тривалість кримінального провадження без зайвої ультимативності (тобто вимог пов'язаних з обмеженням часу проведення як досудового розслідування загалом, так і окремих процесуальних дій зокрема); не передбачали ефективний процесуальний механізм, здатний прискорити досудове розслідування у разі необґрунтованих зволікань з його проведенням;

не були переобтяженні встановленням процесуальних строків, пов'язаних із забезпеченням прав особи за винятком поодиноких положень законодавства (статті 98-2, 99-1, 148).

Беручи за основу періодизацію, наведену М. В. Членовим, виділено шість етапів розвитку правового регулювання строків досудового розслідування за чинним кримінальним процесуальним законодавством з моменту прийняття діючого КПК України по теперішній час: період перший (20 листопада 2012 р. – 13 квітня 2017 р.); період другий (14 квітня 2017 р. – 15 березня 2018 р.); період третій (з 16 березня 2018 р. – 30 червня 2020 р.); період четвертий (01 липня 2020 р. – 30 квітня 2022 р.); п'ятий період (1 травня 2022 р. – 31 грудня 2023 р.); шостий період (1 січня 2024 р. по т.ч.).

3. У порядку компаративного аналізу законодавчої практики європейських країн, а також країн Середнього та Дальнього Сходу, виокремлено три основних підходи до розуміння процесуальних строків досудового провадження, зокрема: встановлені законом граничні строки здійснення досудового розслідування (Азербайджан, Італія, КНР, Латвія, Польща, Хорватія, Чехія тощо); строки досудового розслідування, що встановлюються прокурором (Франція, Болгарія); розумні строки здійснення досудового розслідування з урахуванням відповідних критеріїв (Грузія, Естонія, Молдова, Норвегія).

4. Висвітлено проблемні питання законодавчого забезпечення та правозастосовної практики порядку обчислення кримінальних процесуальних строків під час досудового розслідування у разі продовження строків досудового розслідування; скасування постанови слідчого про зупинення досудового розслідування; повернення обвинувального акту прокурору в порядку п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України.

Звертається увага на те, що постанова слідчого про зупинення досудового розслідування може бути скасована не тільки слідчим суддею, але й прокурором. Однак строк із дня винесення такої постанови до дня її скасування прокурором не включається у строки досудового розслідування, що визначені у

ст. 219 КПК України, внаслідок чого мають місце зловживання з боку сторони обвинувачення в частині недотримання належної процедури зупинення досудового розслідування. Тому, вважаємо, що у положеннях КПК України повинно бути відображено, що строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування не тільки слідчим суддею, але і прокурором включається у строки, передбачені ст. 219 КПК України. У зв'язку з чим сформульовано пропозиції про внесення відповідних змін до ч. 5 ст. 219 КПК України.

Зроблено акцент на важливості правильного розуміння «початку», «завершення» та «закінчення» досудового розслідування при обчисленні строків досудового розслідування. Особливу увагу приділено співвідношенню понять завершення та закінчення. Підтримано правову позицію Верховного суду про те, що завершення пов'язується з фактом відкриття матеріалів досудового розслідування, а закінчення є кінцевим моментом строку досудового розслідування та фіксується направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Констатовано неврегульованість подальшого перебігу строку досудового розслідування у разі повернення судом обвинувального акту прокурору в порядку п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України. На підставі аналізу судової практики, її доктринальних та інших оцінок підтримано погляди науковців: 1) В. В. Михайлено, О. В. Глиняного про неможливість поновлення досудового розслідування, а відтак і строку його перебігу; О. В. Бабаєвої, О. В. Глиняного, Є. О. Говорун, О. Г. Яновської про необхідність встановлення у положеннях законодавства конкретного строку усунення прокурором виявлених недоліків.

5. З'ясовано, що досудове розслідування кримінальних проступків за своєю суттю є не спрощеним, а прискореним, з огляду на нормативно визначену скорочену процедуру дізнання, тривалість якого не повинна перевищувати чітко встановлених термінів за конкретними випадками обставин провадження. Відмічено, що метою законодавчого закріплення більш стислих

граничних термінів для проведення дізнання виступає важливою гарантією дотримання засади розумних строків, що спрямована забезпечити швидкий, ефективний та якісний розгляд кримінальних проступків та попередити можливе необґрунтоване затягування кримінального провадження.

При дослідженні строків досудового розслідування кримінальних проступків звернено увагу на: 1) нормативне закріплення доволі коротких строків, що є недостатніми для проведення необхідних процесуальних дій та завершення дізнання з моменту оголошення особі підозри у вчиненні кримінального проступку; 2) неузгодженості у формулюванні умов та строку, на який може бути продовжено досудове розслідування проступку, у положеннях КПК України (ст. 219 та у ст. 294 КПК), що передбачають можливість відтермінування закінчення дізнання; 3) певні недоліки нормативної регламентації строку затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок (ст. 298-2 КПК).

6. На підставі системного аналізу кримінального процесуального законодавства виокремлено п'ять основних груп строків у стадії досудового розслідування, реалізація яких пов'язана: з проведенням слідчих (розшукових) дій; застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження; початком та завершенням досудового розслідування; поданням та розглядом скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування; прийняттям інших процесуальних рішень (строки повідомлення про підозру; розгляду клопотань в порядку ст. 220 КПК України).

Констатовано безтерміновість такого запобіжного заходу, як застава. Визначено два види строків при застосуванні запобіжного заходу у вигляді застави: перший строк обумовлений терміном дії обов'язків, визначених у ст. 194 КПК України, що покладаються на підозрюваного, відносно якого обрано заставу, і який становить не більше двох місяців; другий строк дії застави законодавець пов'язує із припиненням дії запобіжних заходів відповідно до ст. 203 КПК України. З'ясовано, що наслідком необмеженого строку дії застави є неоднозначна судова практика, відповідно до якої в одних випадках у разі не

продовження покладених на підозрюваного обов'язків не тягне за собою припинення чи скасування запобіжного заходу. Однак в інших – внаслідок закінчення строку виконання обов'язків грошові кошти, внесені в якості застави, підлягають поверненню заставодавцю.

Акцентовано увагу на правильності визначення проміжку часу, протягом якого сторони кримінального провадження ознайомлюються з матеріалами досудового розслідування. Визначено процесуальні питання, які залишились поза увагою законодавця при обчисленні строку ознайомлення з матеріалами досудового розслідування: момент зупинення перебігу строків досудового розслідування у разі його завершення; відновлення перебігу строку після ознайомлення сторін з матеріалами досудового розслідування та визначення дня завершення такого ознайомлення; включення часу ознайомлення сторони обвинувачення з матеріалами, відкритими стороною захисту в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України, у строки досудового розслідування та ін.

7. Виокремлено напрями прокурорського нагляду за кримінально-процесуальними строками на стадії досудового розслідування, зокрема: діяльність прокурора щодо розгляду скарг на порушення розумних строків (ст. 308 КПК); діяльність прокурора щодо продовження строків досудового розслідування (статті 294-295 КПК); діяльність прокурора щодо забезпечення своєчасного збирання доказів у кримінальному провадженні, а також здійснення інших процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень слідчим, дізнавачем (повідомлення особі про підозру, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зупинення та відновлення досудового розслідування тощо) у встановлені кримінальним процесуальним законом строки.

З урахуванням практики ЄСПЛ («Меріт проти України») та поглядів науковців (І. Гловюк) обґрунтовано, що подання скарг до прокурора вищого рівня на тривале провадження не можуть розглядатися як ефективний засіб прискорення досудового розслідування, а сам прокурорський нагляд не відображає змагальний характер кримінально-процесуальної діяльності під час

розгляду скарги на порушення розумних строків кримінального провадження. У зв'язку з цим обґрунтовано доцільність уповноважити виключно слідчого суддю на розгляд скарг щодо прискорення розслідування, адже саме така процедура має на меті забезпечити змагальність сторін з обґрунтуванням наявності ознак затягування досудового розслідування та необхідності його пришвидшення та встановлення строків для проведення тих чи інших слідчих (розшукових) дій.

З'ясовано, що у статтях 294, 295, 295-1 КПК України передбачено дві процедури продовження зазначених строків. Відповідно до першої – термін досудового розслідування продовжує прокурор, керівник окружної прокуратури, керівник обласної прокуратури або його перший заступник чи заступник, заступник Генерального прокурора (до трьох місяців). У другому випадку строк досудового розслідування (до шести та до дванадцяти місяців) продовжується слідчим суддею за клопотанням слідчого погодженого відповідним прокурором вищого рівня.

Визначено, що гарантіями прийняття прокурором вищого рівня вмотивованого та законного рішення щодо продовження строків розслідування є: 1) наявність закріплених вимог до змісту клопотання про продовження строків, в якому повинно бути відображено перелік процесуальних дій, проведення або завершення яких потребує додаткового часу; значення їх результатів для судового розгляду; строк, необхідний для проведення або завершення процесуальних дій; обставини, що перешкоджали здійснити ці процесуальні дії раніше (ч. 2 ст. 295 КПК); 2) обов'язок для слідчого та прокурора вручити його копію підозрюваному та його захиснику (не пізніше ніж за п'ять днів до дня подання клопотання), які мають право подати письмові заперечення (ч. 3 ст. 295 КПК); 3) підстава продовження строку досудового розслідування прокурором – наявність переконливих аргументів, що додатковий строк необхідний для отримання доказів, які можуть бути використані під час судового розгляду, або для проведення чи завершення

проведення експертизи, за умови що ці дії не могли бути здійснені чи завершені раніше з об'єктивних причин.

Виокремлено три види строків при вирішенні питання прокурором про збільшення тривалості досудового розслідування: строк, протягом якого уповноважений суб'єкт зобов'язаний звернутися до прокурора для вирішення відповідного питання; строк, протягом якого прокурор зобов'язаний розглянути зазначене клопотання; строк, який прокурор зобов'язаний визначити, достатній для потреб досудового розслідування.

Проаналізовано процедуру пролонгації строків досудового розслідування прокурором з позиції змагальності та забезпечення права на захист. Констатовано необхідність законодавчо забезпечити інформування не тільки підозрюваного, але і потерпілу сторону у разі ініціювання питання про продовження строків розслідування.

8. З'ясовано, що спектр посадових осіб, які здійснюють відомчий організаційний контроль (в тому числі щодо забезпечення дотримання процесуальних строків) є значно ширший та охоплює окрім керівника органу розслідування його заступників та слідчих слідчих управлінь, які на це уповноважені посадовими інструкціями (слідчий-методист). Вважаємо, що у нормативно-правових актах відомчого характеру слід конкретизувати повноваження керівника органу досудового розслідування організаційного характеру, що будуть спрямовані на дотримання слідчим строків під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій, продовження строків досудового розслідування тощо.

Зроблено висновок, що недотримання процесуальних строків та невиправдана тяганина є підставою для призначення іншого слідчого у провадженні для здійснення досудового розслідування, що, на нашу думку, потребує відповідного уточнення у положеннях ст. 39 (39-1) КПК України. У цьому контексті доведено необхідність уповноважити керівника органу досудового розслідування відсторонювати слідчого від проведення досудового

розслідування у разі: його переведення, відрядження, усунення або звільнення з посади відповідно до закону; 2) його відсутності за наявності об'єктивних причин, що обґрунтовують терміновість досудового розслідування; 3) невинуватості затримки у здійсненні ним досудового розслідування протягом понад один місяць.

9. Диференційовано повноваження слідчого судді, що спрямовані на забезпечення оптимізації процедур кримінального провадження під час досудового розслідування та підвищення оперативності кримінального судочинства. Констатовано, що сутність таких повноважень передбачає: діяльність слідчого судді, що націлена на охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; діяльність слідчого судді, що спрямована на забезпечення швидкого і водночас повного досудового розслідування; діяльність, що орієнтована на сприяння руху кримінального провадження.

З'ясовано, що одна з форм судового контролю у забезпеченні проведення досудового розслідування у розумний термін визначена у положеннях ч. 6 ст. 28 та ст. 114 КПК України, механізм реалізації якої передбачає: 1) форму документу (клопотання), з яким підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, інші особи, права чи інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування, мають право звернутись до слідчого судді щодо встановлення процесуальних строків; 2) предмет судового контролю в питанні встановлення процесуальних строків; 3) можливість встановлення строків слідчим суддею за наслідками розгляду такого звернення, які не можуть перевищувати визначених законом меж граничного строку, та мають бути такими, що дають достатньо часу для вчинення відповідних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень.

Відмічено недоліки нормативної регламентації звернення до слідчого судді у порядку ч. 6 ст. 28 КПК України. Акцентовано увагу на нечіткому формулюванні предмета звернення в частині визначення окремих

процесуальних дій, щодо проведення яких зніціюється питання про встановлення процесуальних строків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абламський С. Є, Фоміна Т. Г. Правова регламентація затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.). Київ : НАВС, 2019. С. 18-20.
2. Азаров Ю. І. Строки ознайомлення з матеріалами кримінального провадження. *Юридична наука*. 2015. № 3. С. 145–151.
3. Андрійчук О. В. Процесуальні строки в цивільному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2009. 214 с.
4. Андрійчук О. В. Сутність та значення строків цивільного процесуального права України. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=180
5. Аракелян М. М. Особливості визначення та обчислення строку звернення до адміністративного суду. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 58. С. 258–264.
6. Анненко О., Зубаков П. Розгляд слідчим прокурором клопотань учасників кримінального процесу на стадії досудового розслідування. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 182-187.
7. Бабаєва О. В. Підготовче провадження у системі стадій кримінального процесу України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2019. 282 с
8. Балов П. О. Особливості дізнання як спрощеної форми досудового розслідування кримінальних проступків. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.92>
9. Басай В. Д., Ковальчук С. О. Поняття та види процесуальних строків за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Наукові праці НУ ОЮА*. С. 429-437.

10. Баулін О. В., Карпов Н. С. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого та їх правові гарантії. Під ред. проф. З.Д. Смітєнко. К.: НАВСУ, 2001. 232 с.

11. Берназ П. В. Процесуальний строк – дійовий засіб проведення своєчасного кримінального провадження. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 3. С. 186–189.

12. Берназ В. Д. Швидке, повне та неупереджене розслідування – завдання кримінального провадження. *Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави*: матеріали VI міжнарод. наук.-практ. конф., м. Одеса (4 квітня 2014 р.). Одеса: ОДУВС, 2014. С. 3-5.

13. Бєседа С. В. Повноваження прокурора згідно проекту КПК України. *Актуальні проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства й удосконалення діяльності судових і правоохоронних органів* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 20 квіт. 2012 р.). Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. 2012, С. 66–68.

14. Білокінь Р. М. Окремі аспекти здійснення нагляду прокурора за додержанням законів у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 656-660.

15. Борзих Д. В. Діяльність прокурора в досудових стадіях кримінального судочинства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2011. 20 с.

16. Вакулік О. А. Початок досудового розслідування у кримінальному провадженні : [навч. посіб.] / О.А. Вакулік, Ю.І. Азаров. К. : «Центр учбової літератури», 2015. 184 с.

17. Вахонєва Т. М. Строки (терміни) у цивільному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 20 с.

18. Видай Т. Непослідовність законодавця в обчисленні строків досудового розслідування: як діятимуть зміни на практиці. *Just talk*. URL: <https://justtalk.com.ua>

19. Воробей А. О. Проблемні питання та перспективи вдосконалення спрощеного досудового розслідування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 1. С.111-115.
20. Гасанов Р. Н. Дізнання як форма досудового розслідування. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 1–1. С. 3-8.
21. Герасименко С. Г. Судовий контроль на досудових стадіях кримінального судочинства: національне законодавство та зарубіжний досвід: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Запоріжжя, 2012. 20 с.
22. Глиняний О. В. Повернення обвинувального акту прокурору: теоретичний та практичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Вип. 61. С. 98-102.
23. Глоба К. Міф про «безстроковість» застави як запобіжні заходи. *Юридична практика*. URL: <https://pravo.ua/b-mif-o-bessrochnosti-zaloga-kak-meru-presechenija-b/>
24. Гловюк І. В. Деякі аспекти тлумачення та застосування ч. 6 ст.28 КПК України у практиці слідчих суддів. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу*. Харків, 2017. С. 253-255. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/08_11_2017/pdf/119.pdf
25. Гловюк І. В. Деякі питання дотримання права на захист у досудовому розслідуванні. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 33-39.
26. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації: : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2015. 602 с.
27. Гловюк І. В. Повноваження слідчого судді у досудовому провадженні. *Митна справа*. 2012. №. 6. Частина 2. Книга 2. С. 103-110.
28. Говорун Є. О. Проблематика регламентації строків досудового розслідування у кримінальному провадженні після повернення обвинувального акту прокурору. *Нове українське право*. Вип. 2. 2023. С. 140–145.
29. Готін О. Нам пропонується запобіжник від скасування рішень ВАКС на кшталт чергового «судового реформування» ВС. *Національна асоціація*

адвокатів України. URL: <https://unba.org.ua/publications/6948-nam-proponuet-sya-zapobizhnik-vid-skasuvannya-rishen-vaks-na-kshtalt-chergovogo-sudovogo-reformuvannya-vs.html>

30. Гринюк В. О., Христенко К. М. Здійснення прокурором процесуального керівництва на початковому етапі досудового розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 2. С. 15-26.

31. Гуйван П. Д. Розумний строк розгляду справи. Українські законодавчі та правозастосовчі реалії. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 144-149.

32. Гуцуляк Ю. В. Процесуальні аспекти дізнання як форми досудового розслідування. *Фаховий збірник наукових статей «Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України»*. 2023. № 63. С. 182-194.

33. Досудове розслідування: навч. посібник / Р. І. Благута, А.-М. Ю. Ангеленюк, Ю. В. Гуцуляк та ін.; за заг. ред. Ю. А. Комісарчук та А. Я. Хитри. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 600 с.

34. Досудове розслідування кримінальних проступків: монографія / В. Г. Дрозд, Л. В. Гаврилюк, М. Ю. Романов та ін. Київ : 7БЦ. 2023. 568с.

35. Дрозд В. Г. Правове регулювання досудового розслідування: проблеми теорії та практики: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 448 с.

36. Дроздов О., Дроздова О., Шульгін С. Як час на ознайомлення з матеріалами впливає на завершення досудового розслідування та інші дотичні питання. *Національна асоціація адвокатів України*. URL: <https://unba.org.ua/publications/6727-yak-chas-na-oznajomlennya-z-materialami-vplivae-na-zavershennya-dosudovogo-rozsliduvannya-ta-inshi-dotichni-pitannya.html>

37. Єні О. Діяльність прокурора щодо забезпечення розумних строків кримінального провадження. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4(46). С. 85-90.

38. Жмудінський В. П. Проблеми правового регулювання порядку продовження строку досудового розслідування. *ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2021. Випуск 1 (49). С. 97-102.

39. Жук А. Судовий контроль за дотриманням прав, свобод та законних інтересів підозрюваного в разі застосування тримання під вартою як запобіжного заходу. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 233-238.

40. Завертайло І.О. Процесуальні порушення під час складання обвинувального акта і підстави повернення його судом для усунення недоліків, у тому числі угодою (погляд практичного працівника). *Вісник АМСУ. Серія: Право*. 2015. № 1 (14). С. 127–132.

41. Заїка С. О. Строки у кримінальному процесі України в контексті європейських стандартів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 22 с.

42. Заїка С. О. Строки у кримінальному процесі України в контексті європейських стандартів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2006. 285 с.

43. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури» від 08 грудня 2023 року № 3509-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3509-20#Text>

44. Звіт суддів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2021 рік. *Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21

45. Звіт суддів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2022 рік. *Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022

46. Звіт суддів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2023 рік. *Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023

47. Іванець А. Системний аналіз норм КПК України щодо загальних обставин перебігу процесуального строку досудового розслідування. *Вища школа адвокатури НААУ*. URL: <https://www.hsa.org.ua/>

48. Ігнатенко Є. В., Пахомов В. В. Актуальні питання впровадження інституту кримінального проступку в Україні. *Діяльність органів публічної влади щодо забезпечення стабільності та безпеки суспільства*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21–22 трав. 2015 р.). Суми : СумДУ, 2015. С. 248–251.

49. Інформація про практику здійснення дисциплінарного провадження стосовно прокурорів за 2021–2022 роки. *Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів*. URL: <https://kdkp.gov.ua/page/zvitykomisii>.

50. Калугін В. Ю. Правова регламентація невідкладних випадків проникнення до житла чи іншого володіння особи в ході досудового розслідування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3. С. 159-163.

51. Коваленко Є. Г. Кримінальний процес України : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 576 с.

52. Кравченко О. Є. Прокурорський нагляд за проведенням негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2016. 22 с.

53. Колеснік Г.Р. Функціональне призначення нагляду і контролю у досудовому розслідуванні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. 224 с.

54. Колода А. А. Прокурорський нагляд, як механізм виявлення усунення та превенції процесуальних помилок слідчого на стадії досудового розслідування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2022. № 57. С. 101-106.

55. Комарницька О. Б. Щодо недотримання розумних строків у кримінальному провадженні під час досудового розслідування. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2014. № 4. С. 85-95.

56. Конституція Турецької Республіки від 18 жовтня 1982 року № 2709.
URL: <https://www.mevzuat.gov.tr>

57. Концепція реформування кримінальної юстиції України : указа Президента України від 8 квітня 2008 року. № 311/2008. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008#Text>

58. Косов В. В. Суб'єкти судового-контрольного провадження на досудових стадіях кримінального процесу: автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2012. 20 с.

59. Крикунов О. Неєфективність досудового розслідування як підстава для відсторонення слідчого від здійснення кримінального провадження. *Історико-правовий часопис*. 2017. №2 (10). С. 129-134.

60. Кримінальний-процесуальний кодекс Турецької Республіки: Закон № 5271 від 4.12.2004 р. URL: <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5271.html>

61. Кримінально-процесуальний кодекс УРСР: Закон УРСР від 28.12.1960 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1961. №2. Ст. 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text>

62. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. № 11-12. № 13. ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775>.

63. Кримінальний процес: підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц, О. В. Капліна, О. Г. Шило / за ред. В. Я. Тацій, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліна, О. Г. Шило; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Х.: Право, 2013. 823 с.

64. Кубарева О. В. Своєчасне правосуддя у кримінальному процесі: проблеми дотримання засади розумних строків під час судового розгляду. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2023. № 63. С. 119-124.

65. Кубарева О. В., Большакова А. К. Закриття кримінального провадження судом у підготовчому судовому засіданні у зв'язку із закінченням

строку досудового розслідування. *Держава та регіони*. 2023. № 3 (81). С.295-301.

66. Кунтій А. І. Аспекти строку провадження дізнання в кримінальних провадженнях проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей. *Актуальні проблеми досудового розслідування та судового розгляду злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, шляхи їх вирішення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 черв. 2020 р.). Київ : НАВС, 2020. С. 136–138.

67. Курапова К. М. Процесуальні строки у провадженні за нововиявлених обставинами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 46. С. 105-108.

68. Кушнерьов В. М. Процесуальні строки як гарантія дотримання права на свободу та особисту недоторканність під час кримінального провадження. *Наше право*. 2020. № 2. С. 139–145.

69. Кушнерьов В. Категорія «розумний строк» у кримінальному процесі України. *Підприємство, господарство та право*. 2020. № 10. С. 269-273. С. 272-273.

70. Кучинська О. П. Розумні строки кримінального провадження – одна із гарантій справедливого судочинства. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 44-49.

71. Липівський В.В. Поняття та правова природа прокурорського нагляду. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 167–168.

72. Ломакін А. Напрями кримінально-процесуальної діяльності прокурора району в досудовому провадженні. *Вісник прокуратури*. 2009. № 3. С. 66–72.

73. Лоскутов Т. Зв'язок між правовою регламентацією процесуальних строків та забезпеченням прав учасників кримінального провадження. *European political and law discourse*. 2015. Volume 2. Issue. 6. С. 208-212.

74. Льошенко О. Ю. Актуальні питання забезпечення розумних строків у кримінальному провадженні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск (2) 23. С. 253-258.

75. Макаров М. А. Судовий контроль у кримінальному провадженні [Монографія] / М. А. Макаров. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 288 с.

76. Максимовська С. С. Строки досудового розслідування кримінальних проступків. *Київський часопис права*. 2023. № 3. С. 181-186.

77. Марчак В. Я. Судовий контроль за дотриманням прав людини згідно з кримінальним процесуальним законодавством України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 141-146.

78. Мацьків Г. Я. Кримінально-процесуальні строки при застосуванні заходів процесуального примусу : дис. ... канд. юрид. наук : 12:00:09. Київ, 2008. 225 с.

79. Мацьків Г. Я. Кримінально-процесуальні строки при застосуванні заходів процесуального примусу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2008. 18 с.

80. Мацьків Г. Я. Кримінально-процесуальні строки як гарантії прав і законних інтересів учасників процесу. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 10. С.147-150.

81. Михайленко В. Повернення обвинувального акта прокурору: проблеми розуміння, тлумачення та застосування. *Юридична газета Online*. 2022. № 3 (757). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/povernennya-obvinuvalnogo-akta-prokuroru-problemi-rozuminnya-tlumachennya-ta-zastosuvannya.html>

82. Михайленко В. Деякі питання оскарження недотримання розумних строків на досудовому розслідуванні. Частина 2. *Юридична практика. Lexinform. Юридичні новини України*. URL: <https://lexinform.com.ua>

83. Михайленко О. Р. Строки та інші часові параметри у кримінальному процесі : навч. посіб. К., 2000. 40 с.

84. Мурзановська А. В., Пожар В. Г., Шилін Д. В. Закриття кримінального провадження в контексті дотримання презумпції невинуватості та розумних строків: окремі теоретико-методологічні та праксеологічні аспекти. *Науковий*

вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2022. № 56. С. 84-88. 14.

85. Наказателно-процесуален кодекс на Българија от 10 август 2005 г.
URL: <https://justice.government.bg/home/normdoc/2135512224>

86. Никоненко М. Я. Значення у процесі доказування розумності строків як засади кримінального провадження. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. 2. С. 25-31.*

87. Околотенко Д. С. Порівняльний аналіз законодавства України та зарубіжних країн щодо закріплення строків досудового розслідування. *Наукові перспективи. Серія «Право». 2023. № 12 (42). С. 549-561.*
DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-12\(42\)-549-561](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-12(42)-549-561)

88. Околотенко Д. С. Окремі аспекти нормативного врегулювання процедури продовження строків досудового розслідування прокурором. *Юридичний вісник. 2023. № 6. С. 270-275.*
DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2023.33>

89. Околотенко Д. С. Наглядова діяльність прокурора за дотриманням строків досудового розслідування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2023. № 66. С. 163-167.*
DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2023.66.34>

90. Околотенко Д. С. Роль судового контролю у забезпеченні проведення досудового розслідування у розумні строки. *Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 2. С. 461-464.*
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/114>

91. Околотенко Д. С. Гарантії дотримання строків досудового розслідування особами, які здійснюють кримінальне провадження. *Кримінальне процесуальне право на сучасному етапі розвитку України : матеріали круглого столу, присвяч. 40-річчю кафедри кримінального процесу (м. Київ, 27 жовтня 2023 року). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 289-292.*

92. Околотенко Д. С. Досвід Туреччини у забезпеченні розумних строків кримінального провадження. *Юридичні науки: проблеми та перспективи:*

матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2024 р.). Львів – Торунь, 2024. С. 136-140.

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-374-6-38>

93. Околотенко Д. С. Роль відомчого контролю в забезпеченні своєчасності досудового розслідування. *Актуальні питання та перспективи розшукової роботи в діяльності підрозділів кримінальної поліції* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 28 берез. 2024 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 293-296.

94. Околотенко Д. С. Процесуальні строки як гарантія швидкості та повноти досудового розслідування. *Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама* : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 19 квіт. 2024 р.). Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 418-422.

95. Околотенко Д. С. Розвиток законодавства України про кримінально-процесуальні строки в стадії досудового розслідування. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації прав людини та держави* : матеріали II науково-практичної конференції (м. Одеса, 5-6 квітня 2024 р.). Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2024. С. 82-86.

96. Осадча О. С. Повноваження прокурора при застосуванні запобіжних заходів : [монографія] / О. С. Осадча, О. О. Юхно / за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора О.О. Юхна. Харків : Панов, 2016. 224 с.

97. Павловська А. А. Продовження та поновлення строків у кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2012. 16 с.

98. Палюх А.І. Участь прокурора в доказуванні під час досудового розслідування: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2016. 206 с.

99. Пахлевандзе А. Класифікація кримінально-процесуальних строків. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 260-263.

100. Пономаренко Д. В., Гловюк І. В., Пашковський М. І. Тактика захисту у разі встановлення строку для ознайомлення з матеріалами досудового

розслідування в кримінальних провадженнях стосовно корупційних злочинів.
URL: <https://barristers.org.ua/news/taktika-zahistu-u-razi-vstanovlennya-stroku-dlya-oznayomlennya-z-materialami-dosudovogo-rodivannya-v-kriminalnih-provadjenнях-stosovno-koruptsiynih-zlochiv>

101. Попелюшко В. О. Слідчий суддя у кримінальному провадженні. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2017. № 1(9). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14pvoukr.pdf>.

102. Посібник зі статті 6 Конвенції – Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект). Оновлено 31 грудня 2019 року. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_6_criminal_UKR

103. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду № 757/37346/18-к від 18 жовтня 2019 року у провадженні № 51-1329 кмп19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85033376>

104. Постанова Верховного суду № 310/4839/17 від 26 листопада 2019 року у провадженні № 51-9943 км18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/86162670>

105. Постанова Верховного суду № 344/6630/17 від 17 лютого 2021 року у провадженні № 51-4852км20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95067240>

106. Постанова Верховного суду № 543/1309/19 від 22 лютого 2022 року у провадженні № 51-4884 км 21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103906811>

107. Постанова Верховного суду № 343/828/22 від 06 червня 2023 року у провадженні № 51-2574км23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111524530>

108. Постанова Верховного суду № 711/8244/18 від 11 вересня 2023 року у провадженні № 51-769 кмо 22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113536395>

109. Постанова Верховного суду № 355/942/21 від 12 грудня 2023 року у провадженні № 51-4343км23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115681055>

110. Постанова Верховного суду № 450/3797/21 від 25 січня 2024 року у провадженні № 51-1504км23. *Платформа LIGA 360*. URL: <https://liga360.ligazakon.net>

111. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення механізмів забезпечення завдань кримінального провадження : Закон України від 16 березня 2017 р. № 1950-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1950-19>

112. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>

113. Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовтня 2014 року № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14#Text>

114. Попелюшко В. О. Мала судова реформа та захист прав громадян : навчальний посібник. К.: Кондор, 2006. 236 с.

115. Про дотримання встановлених законом строків досудового слідства та тримання обвинувачених під вартою: вказівка ГПУ, МВС, СБУ [...] від 27.04.2004 № 04/1-229вих-04-122окв, 4775/Бл, 5424203/5/09-001 [...]. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_229900-04#Text

116. Про затвердження Інструкції з організації обліку, руху та зберігання кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Державного бюро розслідувань: наказ Державного бюро розслідувань від 05 лютого 2024 № 56.

117. Про затвердження Інструкції про порядок приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені законом до підслідності Бюро економічної безпеки України: наказ Бюро економічної безпеки від 29 квітня 2022 року № 472/37808.

118. Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: указ Президента України від 10.05.2006 № 361/2006. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>

119. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 6 липня 2017 року № 570. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>

120. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України в частині удосконалення здійснення досудового розслідування та судового провадження щодо кримінальних проступків» № 6481 від 28 грудня 2021 року. *Верховна Рада України*. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73530

121. Ринда В. В. Прокурорський нагляд, судовий та відомчий контроль за провадженням дізнання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2012. 16 с.

122. Рішення Вищої ради правосуддя № 646/1дп/15-21 від 17 березня 2021 року. *Акти Вищої ради правосуддя*. URL: <https://hcj.gov.ua/acts>

123. Рішення Кваліфікаційного-дисциплінарної комісії прокурорів № 95дп-22 від 3 травня 2023 року про накладення дисциплінарного стягнення на прокурора. *Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів*. URL: <https://kdkp.gov.ua/decision/2023/05/3/3473>.

124. Рішення Кваліфікаційного-дисциплінарної комісії прокурорів № 215 дп-23 від 15 листопада 2023 року про накладення дисциплінарного стягнення на прокурора. *Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів*. URL: <https://kdkp.gov.ua/decision/2023/11/15/4296>

125. Рішення Кваліфікаційного-дисциплінарної комісії прокурорів №237дп-23 від 20 грудня 2023 року про накладення дисциплінарного стягнення на прокурора. *Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів*. URL: <https://kdkp.gov.ua/decision/2023/12/20/4318>

126. Річні звіти Європейського суду з прав людини. HUDOC. European Court of Human Rights. URL: <https://www.echr.coe.int/annual-reports>

127. Рішення Конституційного суду Турецької республіки від 1 вересня 2014 року за заявою № 2012/625. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/625>

128. Рішення Конституційного суду Турецької республіки від 12 січня 2015 року за заявою Байрама Келеша № 2013/6163. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi. URL: <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6163>

129. Романюк А. Дізнання як форма досудового слідства щодо кримінальних проступків: суть і проблеми правозастосування. *Юрист та закон*. 2020. № 29. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA014013

130. Романюк А. Б., Канюка І. М. Вимога дотримання розумних строків у кримінальному судочинстві України як прояв здійснення принципу процесуальної економії. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2012. Вип. 2. С. 259-273.

131. Руденко М. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як нова функція прокуратури України: поняття, зміст і структура. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 160–168.

132. Сакал В. М. Правовий статус керівника органу досудового розслідування. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2 (10). С. 182–192.

133. Сергеева Д. Б. Терміни провадження негласних слідчих (розшукових) дій за новим КПК України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. Вип. 3. Том 2. С. 149-152.

134. Сичевський В. Швидкість та оперативність: вимоги до сучасного кримінального провадження в Україні. *Evropský politický a právní diskurz*. 2014. Volume 1. Issue 6. С. 680-690.

135. Сисоєнко Г. І. Закінчення досудового розслідування. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. Т. 12. № 2 (33). С. 145–153.

136. Сисоєнко Г. І. Процесуальні строки за КПК 2012 р. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2014. № 5. С. 106-115.

137. Скрипіна Ю. В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук :. 12.00.09. Х., 2008. 20 с.

138. Стандарти діяльності прокурорів у сфері захисту інвестицій під час досудового розслідування: затв. Наказом Наказі Генерального прокурора від 26 січня 2022 року № 10. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010905-22#Text>

139. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за результатами пілотного моніторингу застосування нового Кримінального процесуального кодексу України судами м. Києва. Київ : «Арт-Дизайн», 2015. 132 с.

140. Справа «Броуган та інші проти Сполученого Королівства» (Заява № 11209/84; 11234/84; 11266/84; 11386/85) : рішення Європейського суду з прав людини від 29 листопада 1988 р. *HUDOC. European Court of Human Rights*. URL: <https://hudoc.echr.coe>.

141. Справа «Вергельський проти України» (Заява № 19312/06) : рішення Європейського Суду з прав людини від 12 берез. 2009 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_460#Text

142. Справа «Меріт проти України» (Заява № 66561/01) : рішення Європейського Суду з прав людини від 30 берез. 2004 р. *Верховна Рада України*. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_110

143. Справа «Космат та інші проти України» (заяви №№ 10558/11 і 28218/11) : рішення Європейського Суду з прав людини від 15 січня 2015 року. *HUDOC. European Court of Human Rights*. URL: <https://hudoc.echr.coe>.

144. Справа за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 120, частини шостої статті 234, частини третьої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України (справа про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора) (Справа N 1-12/2003) : рішення Конституційного Суду України від 30 січ. 2003 р. *Платформа Ліга: Закон*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/KS03004?an=45>

145. Статистичні звіти Європейського суду з прав людини. Статистика за 2023 рік за статтею та за країнами. HUDOC. European Court of Human Rights URL: <https://www.echr.coe.int/statistical-reports>

146. Степанов А. Б. Співвідношення прокурорського нагляду, відомчого та судового контролю під час досудового розслідування: дис. ... канд. юрид наук: 12.00.09. Харків, 2018. 235 с.

147. Стецюк М. М. Досудове провадження – зміст та значення. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення* : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 26 жовт. 2018 р.). Харків : Право, 2018. С. 169-173.

148. Судовий контроль під час досудового розслідування у кримінальному провадженні : навч. посіб. для підготовки до заліку / О. В. Капліна, М. О. Карпенко, В. І. Маринів та ін. Х. : Право, 2016. 96 с.

149. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання. К.: Алерта, 2014. 440 с.

150. Тимошенко О.А. Розумність строків як засада кримінального провадження в Україні: стан правового забезпечення крізь призму практики європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. С. 319-325.

151. Тітко І. А., Скрипник А. В. Чи завжди варто поспішати повільно або окремі питання невідкладного проведення слідчих дій. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 150. С. 187–198.

152. Тітко І. А. «Загадка десятого пункту» або нові підстави для закриття кримінального провадження. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 2. С. 116-123.

153. Горбас О. О. До питання визначення строків досудового розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С.78-84.

154. Тракало Р. І. Судовий контроль за дотриманням права на повагу до приватного життя: автореф. дис....канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2014. 20 с.

155. Ухвала Вищої ради правосуддя № 1145/1дп/15-20 від 7 травня 2020 року. *Вища рада правосуддя*. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/1802>

156. Ухвала колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС № 753/25892/21 від 06 листопада 2023 року, у провадженні № 51-3076км23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/114994300>.

157. Ухвала слідчого судді Рівненського міського суду про встановлення процесуальних строків від 31 жовтня 2023 року у справі № 569/3578/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/114778789>

158. Ухвала Дзержинського районного суду м. Харкова від 25 квітня 2024 року у справі № 638/10175/23, провадження № 1-кп/638/886/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/118614630>

159. Ухвала слідчого судді Личаківського районного суду м. Львова від 10 серпня 2023 року у справі № 463/18/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/112743354>

160. Ухвала Мостиського районного суду Львівської області від 11 квітня 2019 року у справі № 448/1838/18, провадження № 1-кп/448/56/19. *Єдиний*

державний реєстр судових рішень. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/81281780>

161. Ухвала Шумського районного суду Тернопільської області № 609/596/21 від 12 травня 2022 року у провадженні 1-кп/609/8/2022. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>

162. Фаринник В. І. Засади здійснення відомчого контролю під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Випуск. 3 (9). Том 3. С. 81-85.

163. Фаринник В. І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика : монографія. Київ : Алерта, 2017. 548 с.

164. Фаринник В. І. Здійснення начальником Головного слідчого управління МВС України процесуального контролю за розслідуванням злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2012. 20 с.

165. Федотова Г. В. Вплив принципу процесуальної економії на досудове розслідування кримінальних проступків. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.). Київ : НАВС, 2019. С. 141-145.

166. Фомин С. Б. К вопросу о быстроте (оперативности) уголовного судопроизводства. *Проблеми законності: респ. між-від. наук. зб.* Харків; Нац. юрид. академія Укр., 1998. Вип. 35. С. 153–157.

167. Фомін С. Б. Окремі питання, пов'язані з обчисленням строків досудового розслідування, у практиці Верховного суду. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції* : IV Харківський кримінальний процесуальний полілог. 2023. URL:
https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19605/1/Phomin_A134-137.pdf

168. Фомін С. Б. Строки у кримінальному судочинстві: поняття, класифікація та функціональне призначення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2003. 20 с.

169. Фомін С. Б. Швидкість у кримінальному процесі як гарантія захисту конституційних прав і інтересів громадян. *Теоретичні та практичні питання реалізації Конституції України: проблеми, досвід, перспективи*: матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 червня 1997 р.). Київ : Право, 1998. С. 211–212.

170. Фурсов Д. Ю. Співвідношення прокурорського нагляду, відомчого та судового контролю за законністю досудового розслідування кримінальних правопорушень проти безпеки дорожнього руху. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019. № 41. Том 2. С. 142–146.

171. Хабло О. Ю. Підстави та строки повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. С. 412-420.

172. Цимбалістенко О. О. Прокурорська перевірка додержання закону під час прийняття органами досудового розслідування заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення. *Право і суспільство*. 2016. № 1. С. 180-185.

173. Чернявський С. С., Цуцкірідзе М. С., Дударець Р. М. Досудове розслідування кримінальних проступків : методичні рекомендації. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 160 с.

174. Чорнобук В. І. Актуальні проблеми удосконалення судового контролю у досудовому провадженні. *Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності*: тези доповідей та повідомлень науково-практичної конференції (Київ, 3 квітня 2009 року). К.: Атіка, 2009. С.445-447.

175. Членов М. В. Строки досудового розслідування як гарантія дотримання конституційних прав особи. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. № 1. С. 274-282.

176. Шестаков В. І. Оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора як інститут кримінального процесу. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Т.3 № 6. С. 218-222.

177. Шульган І. І. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як окрема функція органів прокуратури. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Юридичні науки.* 2016. № 837. С. 516–520.

178. Шумило М. Є. Критерії спрощення процесуальної форми в кримінальних провадженнях. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.). Київ : НАВС, 2019. С. 147-149.

179. Юркова Г. В. Реалізація завдань швидкого і повного розкриття злочину в досудових стадіях : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2001. 18 с.

180. Юркова Г.В. Реалізація завдань швидкого і повного розкриття злочину в досудових стадіях: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2001. 211 с.

181. Юхно О. О. Запровадження дізнання як форми досудового розслідування в діяльність правоохоронних органів України. *Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування* : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 листоп. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. С. 306-310.

182. Ягунов Д. В. Дотримання розумних строків на стадії досудового розслідування та захист прав потерпілого: окремі проблеми чинного кримінального процесуального законодавства та шляхи їх вирішення. *Актуальні проблеми політики.* 2014. Вип. 53. С. 332-341.

183. Яновська О.Г. Забезпечення дотримання розумних строків на стадії підготовчого провадження. *Вісник кримінального судочинства.* 2016. № 1. С. 64–69.

184. Яновська О. Г. Інститут оскарження на стадії досудового розслідування. *Адвокат.* 2013. № 1 (148). С. 10–13.

185. Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi: təsdiq edilmişdir. Azərbaycan Respublikasının 2000-ci il 14 iyul tarixli Qanunu ilə. № 907-IQ. *Континент.* URL: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30420280#pos=1835;-45

186. Case of «Kudla v. Poland» (Application no. 30210/96) : judgment of European court of human rights. Strasbourg. 26 October 2000. *HUDOC. European Court of Human Rights*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-99268>

187. Code de procédure pénale de la France. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154?etatTexte=VIGUEUR

188. Codul de procedură penală al Republicii Moldova : COD Nr. 122 din 14-03-2003. URL: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30397729#pos=340;-52

189. Eesti kriminaalmenetluse seadustik 12.02.2003. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/543365>

190. Hrvatski Zakon o kaznenom postupku stupio je na snagu 01.01.2021.NN [152/08](#) , [76/09](#) , [80/11](#) , [121/11](#) , [91/12](#) , [143/12](#) , [56/13](#) , [145/13](#) , [152/14](#) , [70/17](#) , [126/19](#) , [126/19](#) , [130/20](#). URL: <https://www.zakon.hr/z/3199/Zakon-o-kaznenom-postupku-2020-2022>

191. Kodeks postępowania karnego : Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Dz. U. 1997 Nr 89 poz. 555. Internetowy System Aktów Prawnych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19970890555>

192. Kubarieva O., Pertsev R. Principles of access to justice and guarantees of its implementation in criminal proceedings. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2022. 27(4), 40-51. URL: <https://doi.org/10.56215/0122274.40>

193. Latvijas Republikas Kriminālprocesa kodekss: apstiprināts. Ar 2002.gada 14.marta likumu № IX-785. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>

194. Om behandling av straffesaker (straffeprosessloven): Lov fra Kongeriket Norge av 22. mai 1981. nr. 25. URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25>

195. Opinion No.10 (2015) of the Consultative Council of European Prosecutors to the Committee of Ministers of the Council of Europe on the role of

prosecutors in criminal investigations. Strasbourg, 20 November 2015. Consultative council of European prosecutors (CCPE). URL: <https://rm.coe.int/1680747720>

196. Ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki. Dziennik Ustaw. 2004 p. № 179. ct. 1843. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/skarga-na-naruszenie-prawa-strony-do-rozpoznania-sprawy-w-postepowaniu-17119205>

197. Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád). URL: <https://www.kurzy.cz/zakony/141-1961-trestni-rad/cast-2-hlava-10-oddil-2/>

198. Zakon o kaznenom postupku Italije. 2023. (Ukaz predsiednika od 22. rujna 1988., br. 477). [Ažurirano od 11.2.2023.]. Brocardi.it – L'avvocato in un click! URL: <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-penale/>

199. 中華人民共和國刑事訴訟法》由第五屆全國人民代表大會第二次會議通過。 1979 年 7 月 1 日。 URL: <http://gongbao.court.gov.cn/Details/11aaa996a59f5824912be62d3dfa0d.html>

200. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი: საქართველოს კანონი 2009 წლის 9 ოქტომბრიდან. № 1772. სსმ, 31, 03/11/2009. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/90034?publication=158>

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

Шановний учаснику опитування!

На кафедрі кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ проводиться дослідження проблем процесуальних строків на стадії досудового розслідування.

Просимо Вас надати відповіді на наведені нижче запитання. Ваші відповіді будуть використані в узагальненому вигляді у матеріалах дисертаційного дослідження.

Під час відповіді на запитання, позначте варіант (або декілька варіантів), що відповідає Вашій позиції. Якщо жоден із запропонованих варіантів не відповідає Вашому переконанню, можете вказати свою точку зору.

*Опитування має анонімний характер
Вдячні за сприяння дослідженню!*

1. Ваша посада (професія):

- a) суддя
- b) прокурор
- c) детектив / слідчий / дізнавач
- d) оперативний працівник
- e) адвокат
- f) інше

2. Ваш стаж роботи за спеціальністю:

- a) до 3 років
- b) від 3 до 5 років
- c) від 5 до 10 років
- d) понад 10 років

3. Чи існують, на Вашу думку, проблеми, пов'язані із реалізацією процесуальних норм, які встановлюють процесуальні строки на стадії досудового розслідування?

- a) так
- b) ні
- c) важко відповісти

4. Якщо так, то існування яких проблем перешкоджає своєчасному здійсненню досудового розслідування?

a) недосконалість кримінально-процесуального законодавства, що не сприяє швидкому здійсненню досудового розслідування

- b) невиконання процесуальних обов'язків учасниками провадження
- c) складність кримінальних проваджень
- d) відсутність належного дієвого відомчого контролю з боку керівників органів досудового розслідування
- e) безпідставне зупинення провадження у справі
- f) вчинення зацікавленою стороною навмисних дій по затягуванню здійснення кримінального провадження
- g) велика кількість кримінальних проваджень, яка перебуває одночасно у провадженні слідчого

5. Який строк Ви вважаєте оптимальним для провадження дізнання?

- a) протягом сімдесяти двох годин з моменту повідомлення особі про підозру
- b) протягом двадцяти діб з моменту повідомлення особі про підозру
- c) протягом одного місяця з моменту повідомлення особі про підозру
- d) протягом двох місяців з моменту повідомлення особі про підозру

6. Чи варто в положеннях КПК України закріпити положення, яким буде встановлено строк запобіжного заходу у вигляді застави?

- a) так, така необхідність є
- b) ні, такої необхідності не має
- c) важко відповісти

7. На Вашу думку, яким повинен бути максимальний строк «негайності» проведеної тієї чи іншої процесуальної дії:

- a) одна година
- b) три години
- c) 12 годин
- d) 24 години
- e) важко відповісти

8. На Вашу думку чи доцільними були зміни порядку обчислення строків досудового розслідування, відповідно до яких строк досудового розслідування обчислюється з моменту повідомлення особі про підозру, а не з моменту внесення відомостей до ЄРДР, як було передбачено попередньою редакцією кодексу?

- a) так
- b) ні
- c) важко відповісти

9. Як Ви вважаєте, чи повинен строк із дня винесення слідчим (дізнавачем) постанови про зупинення досудового розслідування до дня її скасування прокурором включатися у строки досудового розслідування?

- a) так
- b) ні
- c) важко відповісти

10. Чи погоджуєтесь Ви з позицією Верховного суду про те, що строк ознайомлення сторони обвинувачення з матеріалами, відкритими стороною захисту в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України, не впливає на перебіг строку досудового розслідування і не зупиняє його?

- a) так
- b) ні
- c) важко відповісти

11. На Вашу думку, чи можна вважати внесення прокурором (слідчим) відомостей до ЄРДР про завершення досудового розслідування та складання (оформлення) письмового повідомлення про відкриття матеріалів не є початком строку ознайомлення з матеріалами?

- a) так
- b) ні
- c) важко відповісти

12. Чи потребує законодавчого закріплення строк, протягом якого мають бути усунуті допущені недоліки при поверненні обвинувального акта прокурору в порядку п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України?

- a) так
- b) ні
- c) важко відповісти

13. Чи погоджуєтесь Ви з тим, що строк усунення недоліків при поверненні обвинувального акту прокурору не може бути включений у строк досудового розслідування в розумінні положень ст. 219 КПК України?

- a) так
- b) ні
- c) важко відповісти

14. Чи погоджуєтесь Ви з необхідністю виключити підставу для закриття кримінального провадження, передбачену п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК із положень указаної статті?

- a) так
- b) ні
- c) важко відповісти

15. Чи впливає відсутність нормативно закріплених для сторони захисту наслідків у разі їх неприбуття на судові засідання щодо розгляду

клопотання про продовження строків досудового розслідування на здійснення кримінального провадження у розумні строки?

- a) так, це негативно впливає на своєчасний розгляд клопотання про продовження строків досудового розслідування
- b) ні, не впливає
- c) важко відповісти

16. Чи доцільно уповноважити виключно слідчого суддю на продовження строку досудового розслідування, що сприятиме забезпеченню процесуальної рівноправності сторін?

- a) так
- b) ні
- c) важко відповісти

17. Чи потребує законодавчого закріплення обов'язок слідчого судді інформувати потерпілу сторону про розгляд клопотання сторони обвинувачення щодо продовження строків досудового розслідування?

- a) так
- b) ні
- c) важко відповісти

18. На Вашу думку чи потребує законодавчого закріплення обов'язок слідчого судді встановлювати конкретний строк закінчення досудового розслідування у разі розгляду скарги на недотримання слідчим, дізнавачем, прокурором розумних строків у порядку п.1, 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України?

- a) так
- b) ні
- c) важко відповісти

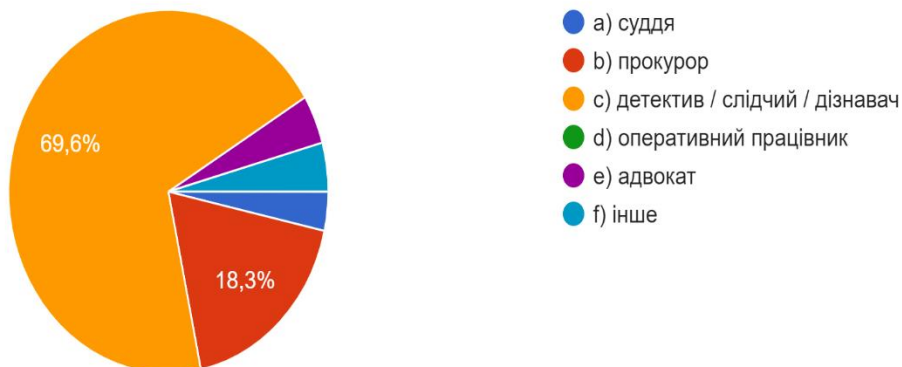
Дякуємо Вам за участь в анкетуванні!

ЗВЕДЕНІ ДАНІ

результатів анкетування прокурорів, суддів, слідчих, дізнавачів, адвокатів та інших фахівців у галузі права (115 осіб)

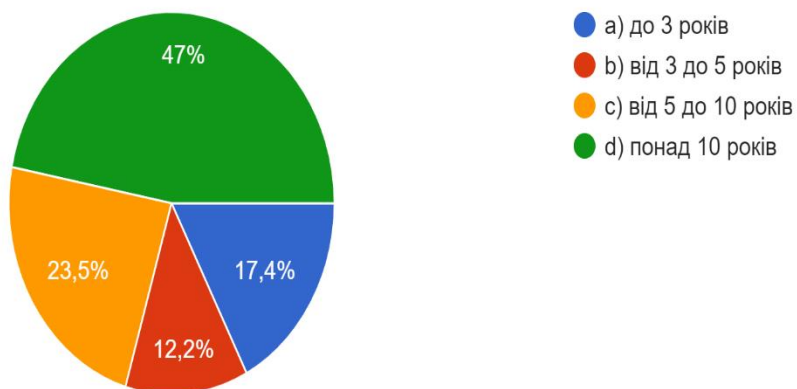
Ваша посада (професія):

115 відповідей

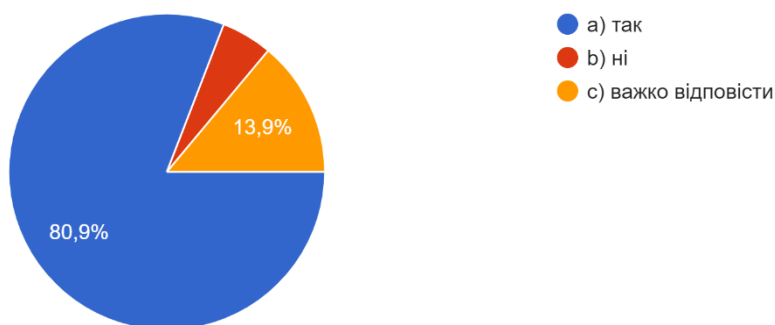
Ваш стаж роботи за спеціальністю:

115 відповідей

Чи існують, на Вашу думку, проблеми, пов'язані із реалізацією процесуальних норм, які встановлюють процесуальні строки на стадії досудового розслідування?

115 відповідей

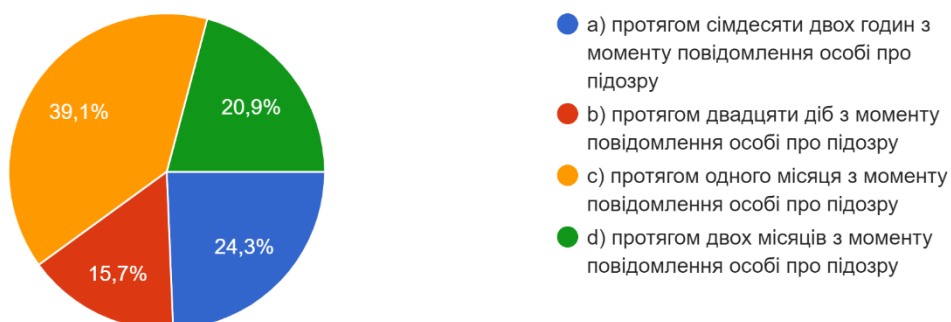
Якщо так, то існування яких проблем перешкоджає своєчасному здійсненню досудового розслідування?

115 відповідей

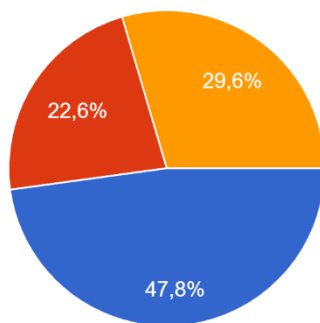
Який строк Ви вважаєте оптимальним для провадження дізнання?

115 відповідей

Чи варто в положеннях КПК України закріпити положення, яким буде встановлено строк запобіжного заходу у вигляді застави?

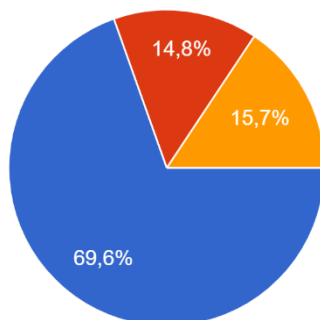
115 відповідей

- а) так, така необхідність є
- б) ні, такої необхідності не має
- с) важко відповісти

На Вашу думку чи доцільними були зміни порядку обчислення строків досудового розслідування, відповідно до яких строк досу... передбачено попередньою редакцією кодексу?

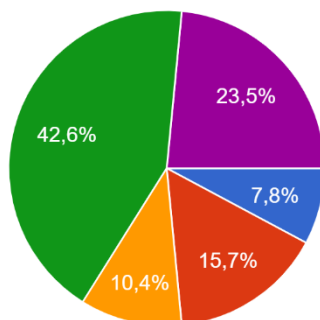
115 відповідей

- а) так
- б) ні
- с) важко відповісти

На Вашу думку, яким повинен бути максимальний строк «негайності» проведенні тієї чи іншої процесуальної дії:

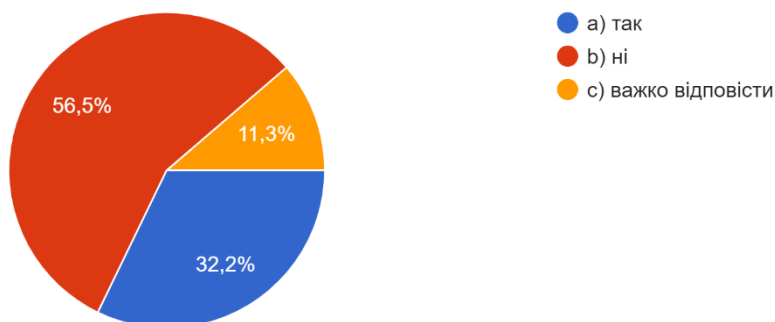
115 відповідей

- а) одна година
- б) три години
- с) 12 годин
- д) 24 години
- е) важко відповісти

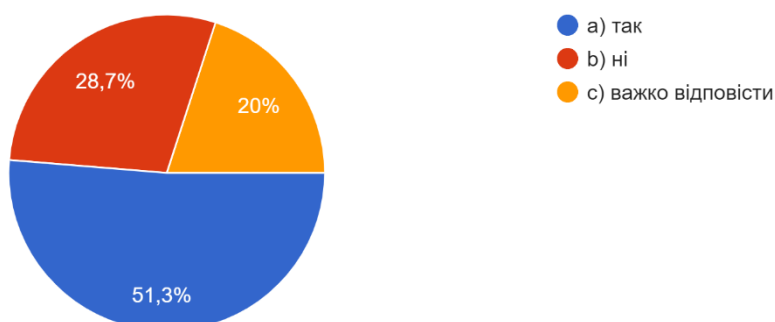
Як Ви вважаєте, чи повинен строк із дня винесення слідчим (дознавачем) постанови про зупинення досудового розслідування до дня її ...лючатися у строки досудового розслідування?

115 відповідей

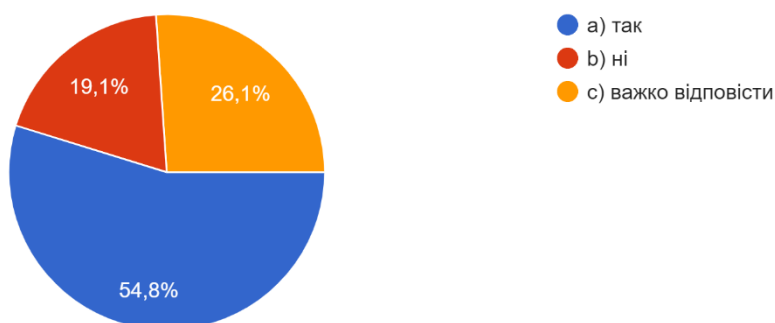
Чи погоджуєтесь Ви з позицією Верховного суду про те, що строк ознайомлення сторони обвинувачення з матеріалами, відкритими сторо... досудового розслідування і не зупиняє його?

115 відповідей

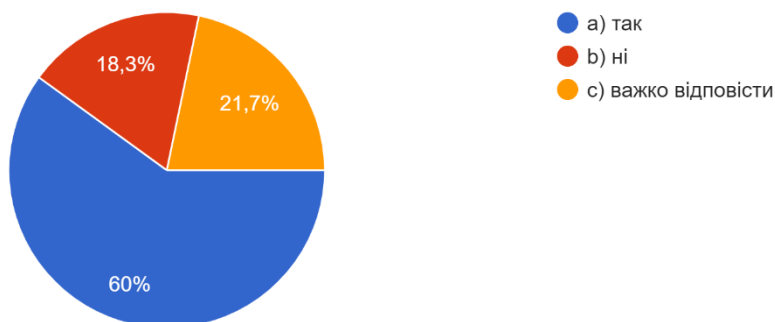
На Вашу думку, чи можна вважати, що внесення прокурором (слідчим) відомостей до ЄРДР про завершення досудового розслідування та с...очатком строку ознайомлення з матеріалами?

115 відповідей

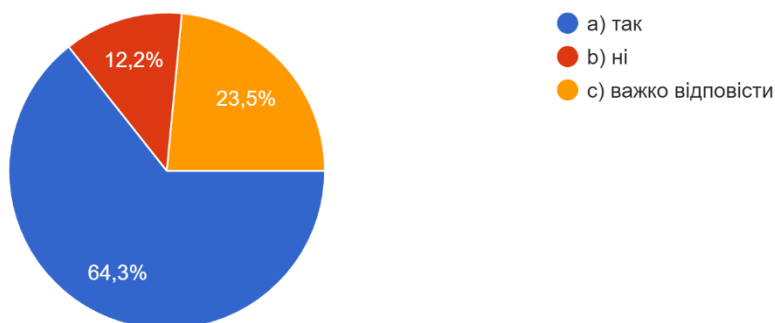
Чи потребує законодавчого закріплення строк, протягом якого мають бути усунуті допущені недоліки при поверненні обвинувального акта прокурору в порядку п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України?

115 відповідей

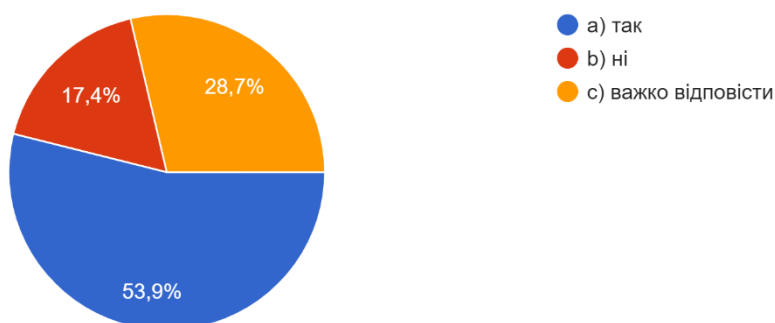
Чи погоджуєтесь Ви з тим, що строк усунення недоліків при поверненні обвинувального акту прокурору не може бути включений у строк досудового розслідування в розумінні положень ст. 219 КПК України?

115 відповідей

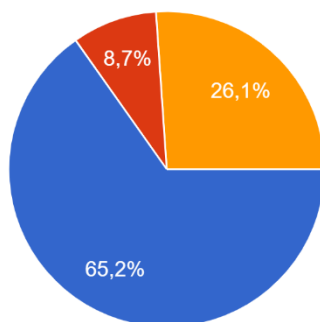
Чи погоджуєтесь Ви з необхідністю виключити підставу для закриття кримінального провадження, передбачену п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК із положень указаної статті?

115 відповідей

Чи впливає відсутність нормативно закріплених для сторони захисту наслідків у разі їх неприбуття на судові засідання щодо розгляду...римінального провадження у розумні строки?

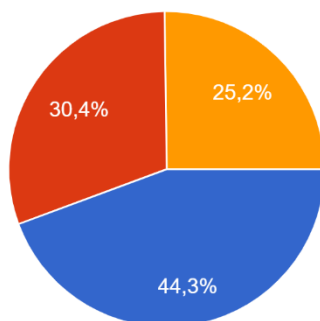
115 відповідей

- а) так, це негативно впливає на своєчасний розгляд клопотання про продовження строків досудового розслідування
- б) ні, не впливає
- с) важко відповісти

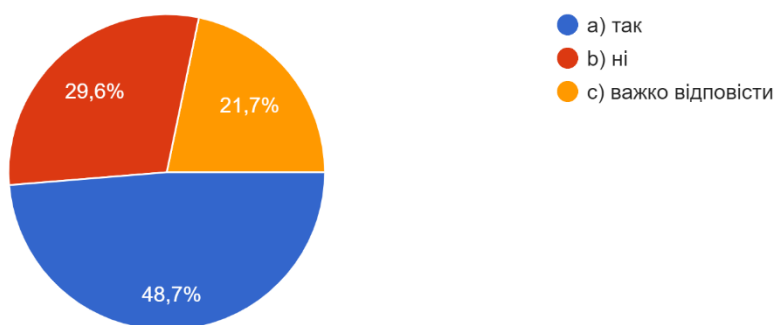
Чи доцільно уповноважити виключно слідчого суддю на продовження строку досудового розслідування, що сприятиме забезпеченню процесуальної рівноправності сторін?

115 відповідей

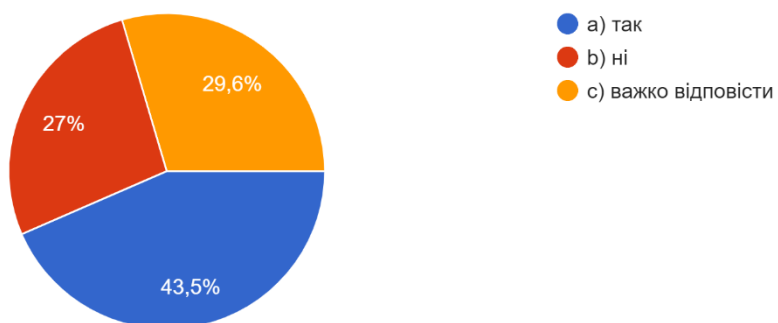

- а) так
- б) ні
- с) важко відповісти

Чи потребує законодавчого закріплення обов'язок слідчого судді інформувати потерпілу сторону про розгляд клопотання сторони обвин...довження строків досудового розслідування?
115 відповідей

На Вашу думку чи потребує законодавчого закріплення обов'язок слідчого судді встановлювати конкретний строк закінчення досу... у порядку п.1, 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України?
115 відповідей

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ***Статті у наукових фахових виданнях України:***

1. Околотенко Д. С. Порівняльний аналіз законодавства України та зарубіжних країн щодо закріплення строків досудового розслідування. *Наукові перспективи. Серія «Право»*. 2023. № 12 (42). С. 549-561.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-12\(42\)-549-561](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-12(42)-549-561)

2. Околотенко Д. С. Окремі аспекти нормативного врегулювання процедури продовження строків досудового розслідування прокурором. *Юридичний вісник*. 2023. № 6. С. 270-275.

DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2023.33>

3. Околотенко Д. С. Наглядова діяльність прокурора за дотриманням строків досудового розслідування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2023. № 66. С. 163-167.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2023.66.34>

4. Околотенко Д. С. Роль судового контролю у забезпеченні проведення досудового розслідування у розумні строки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 461-464.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/114>

Тези доповідей, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Околотенко Д. С. Гарантії дотримання строків досудового розслідування особами, які здійснюють кримінальне провадження. *Кримінальне процесуальне право на сучасному етапі розвитку України* : матеріали круглого столу, присвяч. 40-річчю кафедри кримінального процесу (м. Київ, 27 жовтня 2023 року). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 289-292.

6. Околотенко Д. С. Досвід Туреччини у забезпеченні розумних строків кримінального провадження. *Юридичні науки: проблеми та перспективи:*

матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2024 р.). Львів – Торунь, 2024. С. 136-140.

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-374-6-38>

7. Околотенко Д. С. Роль відомчого контролю в забезпеченні своєчасності досудового розслідування. *Актуальні питання та перспективи розшукової роботи в діяльності підрозділів кримінальної поліції* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 28 берез. 2024 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 293-296.

8. Околотенко Д. С. Процесуальні строки як гарантія швидкості та повноти досудового розслідування. *Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама* : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 19 квіт. 2024 р.). Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 418-422.

9. Околотенко Д. С. Розвиток законодавства України про кримінально-процесуальні строки в стадії досудового розслідування. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації прав людини та держави* : матеріали II науково-практичної конференції (м. Одеса, 5-6 квітня 2024 р.). Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2024. С. 82-86.

Акти впровадження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор
Національної академії
внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

15.05. 2024

АКТ

15.05. 2024

м. Київ

№ 73-40

Впровадження результатів дисертації
Околотенка Дмитра Сергійовича
на тему «Процесуальні строки на стадії
досудового розслідування» в наукову
діяльність НАВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника В. В. Корольчука;
- т.в.о. начальника відділу докторантури та ад'юнктури А. П. Містюка;
- завідувача кафедри кримінального процесу, кандидата юридичних наук, доцента О. Ю. Хабло;
- завідувача наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1, доктора юридичних наук, професора А. А. Вознюка;
- завідувача загальної бібліотеки Л. Г. Гайдар.

Комісія розглянула матеріали дисертаційного дослідження «Процесуальні строки на стадії досудового розслідування» та на основі проведеного аналізу зробила висновок, що надана робота містить низку обґрунтованих теоретичних положень, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства в частині нормативної регламентації інституту процесуальних строків на стадії досудового розслідування, що дає підстави запровадити їх для використання в науковій діяльності Національної академії внутрішніх справ.

Матеріали дисертаційного дослідження Околотенка Д. С. застосовуються під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних

рекомендацій, узагальнення аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до чинних та проєктів нормативно-правових актів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову.

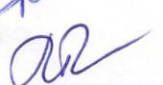
Члени комісії:

 Віктор КОРОЛЬЧУК

 Андрій МІСТЮК

 Оксана ХАБЛО

 Андрій ВОЗНІЮК

 Людмила ГАЙДАР

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
 Національної академії
 внутрішніх справ
 доктор юридичних наук, професор
 підковник поліції

Станіслав ГУСАРЄВ

2024

АКТ15.05. 2024

м. Київ

№ 70-07

Впровадження результатів дисертації
 Околотенка Дмитра Сергійовича
 на тему «Процесуальні строки на стадії
 досудового розслідування» в освітній
 процес НАВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- т.в.о. начальника навчально-методичного відділу В. О. Бойчук;
- начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника В. В. Корольчука;
- т.в.о. начальника відділу докторантури та ад'юнктури А. П. Містюка;
- завідувача кафедри кримінального процесу, кандидата юридичних наук, доцента О. Ю. Хабло;
- завідувача загальної бібліотеки Л. Г. Гайдар.

Комісія розглянула й узагальнила матеріали дисертації, поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» та наукові праці аспіранта кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Дмитра Сергійовича Околотенка за темою «Процесуальні строки на стадії досудового розслідування».

Проаналізовано основні результати дослідження Д. С. Околотенка, зокрема наукові праці, в яких опубліковані теоретичні положення дисертації:

1. Околотенко Д. С. Порівняльний аналіз законодавства України та зарубіжних країн щодо закріплення строків досудового розслідування. *Наукові перспективи. Серія «Право»*. 2023. № 12 (42). С. 549-561.

2. Околотенко Д. С. Окремі аспекти нормативного врегулювання процедури продовження строків досудового розслідування прокурором. *Юридичний вісник*. 2023. № 6. С. 270-275.

3. Околотенко Д. С. Наглядова діяльність прокурора за дотриманням строків

досудового розслідування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2023. № 66. С. 163-167.

4. Околотенко Д. С. Роль судового контролю у забезпеченні проведення досудового розслідування у розумні строки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 461-464.

5. Околотенко Д. С. Гарантії дотримання строків досудового розслідування особами, які здійснюють кримінальне провадження. *Кримінальне процесуальне право на сучасному етапі розвитку України* : матеріали круглого столу, присвяч. 40-річчю кафедри кримінального процесу. (м. Київ, 27 жовтня 2023 року). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 289-292.

6. Околотенко Д. С. Досвід Туреччини у забезпеченні розумних строків кримінального провадження. *Юридичні науки: проблеми та перспективи*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2024 р.). Львів – Торунь, 2024. С. 136-140.

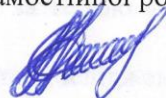
7. Околотенко Д. С. Розвиток законодавства України про кримінально-процесуальні строки в стадії досудового розслідування. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації прав людини та держави* : матеріали II науково-практичної конференції (м. Одеса, 5-6 квітня 2024 р.). Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2024. С. 82-86.

8. Околотенко Д. С. Роль відомчого контролю в забезпеченні своєчасності досудового розслідування. *Актуальні питання та перспективи розшукової роботи в діяльності підрозділів кримінальної поліції* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 28 берез. 2024 р.). Київ : НАВС, 2024. С. 293-296.

9. Околотенко Д. С. Процесуальні строки як гарантія швидкості та повноти досудового розслідування. *Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повосенній перспективі: міждисциплінарна панорама* : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 19 квіт. 2024 р.). Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 418-422.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що праці Околотенка Д. С. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ, зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Досудове розслідування», «Практика Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні» та під час підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів, а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Члени комісії:

Вікторія БОЙЧУК

Віктор КОРОЛЬЧУК

Андрій МІСТЮК

Оксана ХАБЛО

Людмила ГАЙДАР

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника Головного управління – начальник кримінальної поліції Головного управління Національної поліції в Луганській області
 підполковник поліції
Віталій ТАРАСОВ

 04.06.2024 року

АКТ

про впровадження в практичну діяльність наукових розробок дисертаційного дослідження аспіранта кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Околотенка Дмитра Сергійовича на тему «Процесуальні строки на стадії досудового розслідування»

Комісія у складі: начальника відділу розслідування злочинів у сфері господарської та службової діяльності слідчого управління Головного управління Національної поліції підполковника поліції Кисельової Вікторії Іванівни, заступника начальника відділу розслідування злочинів у сфері господарської та службової діяльності слідчого управління Головного управління Національної поліції підполковника поліції Лук'янова Олександра Миколайовича та старшого слідчого в особливо важливих справах відділу розслідування злочинів у сфері господарської та службової діяльності слідчого управління Головного управління Національної поліції підполковника поліції Сацик Наталії Володимирівни склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Дмитра Сергійовича Околотенка на тему «Процесуальні строки на стадії досудового розслідування», підготовленого на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань «Право», можуть застосовуватися у практичній діяльності органів досудового розслідування Національної поліції, а також під час проведення занять в системі службової підготовки.

У практичній діяльності використовуються результати наукового дослідження, викладені у таких наукових публікаціях:

1. Околотенко Д. С. Порівняльний аналіз законодавства України та зарубіжних країн щодо закріплення строків досудового розслідування. *Наукові перспективи. Серія «Право»*. 2023. № 12 (42). С. 549-561.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-12\(42\)-549-561](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-12(42)-549-561)

2. Околотенко Д. С. Окремі аспекти нормативного врегулювання процедури продовження строків досудового розслідування прокурором. *Юридичний вісник*. 2023. № 6. С. 270-275.

DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2023.33>

3. Околотенко Д. С. Наглядова діяльність прокурора за дотриманням строків досудового розслідування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2023. № 66. С. 163-167. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2023.66.34>

4. Околотенко Д. С. Роль судового контролю у забезпеченні проведення досудового розслідування у розумні строки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 461-464. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/114>

5. Околотенко Д. С. Гарантії дотримання строків досудового розслідування особами, які здійснюють кримінальне провадження. *Кримінальне процесуальне право на сучасному етапі розвитку України: матеріали круглого столу, присвяч. 40-річчю кафедри кримінального процесу (м. Київ, 27 жовтня 2023 року)*. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 289-292.

6. Околотенко Д. С. Досвід Туреччини у забезпеченні розумних строків кримінального провадження. *Юридичні науки: проблеми та перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2024 р.)*. Львів – Торунь, 2024. С. 136-140. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-374-6-38>

7. Околотенко Д. С. Роль відомчого контролю в забезпеченні своєчасності досудового розслідування. *Актуальні питання та перспективи розшукової роботи в діяльності підрозділів кримінальної поліції: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 28 берез. 2024 р.)*. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 293-296.

8. Околотенко Д. С. Процесуальні строки як гарантія швидкості та повноти досудового розслідування. *Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 19 квіт. 2024 р.)*. Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 418-422.

9. Околотенко Д. С. Розвиток законодавства України про кримінально-процесуальні строки в стадії досудового розслідування. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації прав людини та держави : матеріали II науково-практичної конференції (м. Одеса, 5-6 квітня 2024 р.)*. Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2024. С. 82-86.

Члени комісії:

Вікторія КИСЕЛЬОВА

Олександр ЛУК'ЯНОВ

Наталія САЦИК

**МІНІСТЕРСТВО
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

пл. Солом'янська, 1, м. Київ, 03035
тел./факс: + 380 44 246-94-91
E-mail: post@naiau.kiev.ua
https://www.naiu.kiev.ua
Код згідно з ЄДРПОУ 08751177

Голові Комітету
Верховної Ради України з питань
правоохоронної діяльності
Сергію ІОНУШАСУ

23.05 2024 № 46/03/40 ВР

На № _____ від _____ 20__

Про надіслання пропозицій

Шановний пане Сергію!

Засвідчуємо Вам глибоку повагу та вдячність за плідну співпрацю з очолюваним Вами Комітетом.

Просимо розглянути для можливого врахування в законотворчій роботі проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України», порівняльну таблицю й пояснювальну записку до цього проекту, підготовлені аспірантом докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ Околотенком Дмитром Сергійовичем за результатами дисертаційного дослідження на тему «Процесуальні строки на стадії досудового розслідування».

- Додатки: 1. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України» на 3 арк. в 1 прим.
2. Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України» на 4 арк. в 1 прим.
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України» на 3 арк. в 1 прим.

**З повагою
проректор
полковник поліції**

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

Наталія Павленко 044 520 06 58

ЗАКОН УКРАЇНИ**Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за підкуп особи, яка надає публічні послуги**

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

I. Внести зміни до Кримінального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88).

1. частину 3 статті 28 викласти у такій редакції:

«3. Критеріями для визначення розумності строків кримінального провадження є:

1) складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо;

2) поведінка учасників кримінального провадження;

3) спосіб здійснення слідчим, дізнавачем, прокурором і судом своїх повноважень».

2. частину 2 статті 39 доповнити абзацом:

«Керівник органу досудового розслідування уповноважений відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування у разі:

1) його переведення, відрядження, усунення або звільнення з посади відповідно до закону;

2) його відсутності за наявності об'єктивних причин, що обґрунтовують терміновість досудового розслідування;

3) невинуватості затримки у здійсненні ним досудового розслідування протягом понад один місяць».

3. частину 3 статті 219 викласти у такій редакції:

«3. З дня повідомлення особі про підозру досудове розслідування повинно бути закінчене:

1) протягом одного місяця з дня повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку;

2) протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину».

4. пункт 1 частини 4 статті 219 викласти у такій редакції:

«1) два місяці з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку».

5. абзац 2 частини 5 статті 219 викласти у такій редакції:

«Строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування прокурором, слідчим суддею включається у строки, передбачені цією статтею, крім випадків винесення такої постанови у порядку, встановленому статтею 615 цього Кодексу».

6. пункт 10 частини 1 статті 284 виключити.

7. частину 3 статті 295 викласти у такій редакції:

«3. Копія клопотання вручається слідчим або прокурором, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування, підозрюваному та його захиснику, потерпілому та його представнику не пізніше ніж за п'ять днів до дня подання клопотання прокурору, уповноваженому на розгляд питання про продовження строку досудового розслідування.

Підозрюваний, його захисник, потерпілий та його представник мають право до подання клопотання про продовження строку досудового розслідування подати слідчому або прокурору, який ініціює це питання, письмові заперечення, які обов'язково долучаються до клопотання і разом з ним подаються прокурору, уповноваженому на його розгляд».

8. частину 3 статті 295-1 викласти у такій редакції:

«3. Слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про продовження строку досудового розслідування протягом трьох днів з дня його одержання, але в будь-якому разі до спливу строку досудового розслідування, за участю слідчого або прокурора, а також підозрюваного та його захисника, потерпілого та його представника».

9. частину 1 статті 298-5 викласти у такій редакції:

«1. У разі необхідності проведення додаткових слідчих і розшукових дій строк дізнання може бути продовжений прокурором до двох місяців. Про продовження строку дізнання прокурор виносить постанову».

.....

II. Прикінцеві та перехідні положення.

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

**Голова
Верховної Ради України**

Р. СТЕФАНЧУК

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

змін і доповнень до Кримінального процесуального кодексу України,
запропонованих у тексті дисертаційного дослідження
аспіранта кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх
справ **Околотенка Дмитра Сергійовича** на тему «Процесуальні строки на
стадії досудового розслідування»

№ п/ п	Чинна редакція КПК України	Запропоновані зміни
1.	<p>Стаття 28. Розумні строки</p> <p>.....</p> <p>3. Критеріями для визначення розумності строків кримінального провадження є:</p> <p>.....</p> <p>3) спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.</p> <p>.....</p>	<p>Стаття 28. Розумні строки</p> <p>.....</p> <p>3. Критеріями для визначення розумності строків кримінального провадження є:</p> <p>.....</p> <p>3) спосіб здійснення слідчим, дізнавачем, прокурором і судом своїх повноважень.</p> <p>.....</p>
2.	<p>Стаття 39. Керівник органу досудового розслідування</p> <p>.....</p> <p>2. Керівник органу досудового розслідування уповноважений:</p> <p>.....</p> <p>7) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом.</p>	<p>Стаття 39. Керівник органу досудового розслідування</p> <p>.....</p> <p>2. Керівник органу досудового розслідування уповноважений:</p> <p>.....</p> <p>7) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом.</p> <p>Керівник органу досудового розслідування уповноважений відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування у разі:</p> <p>1) його переведення, відрядження, усунення або звільнення з посади відповідно до</p>

		<p>закону;</p> <p>2) його відсутності за наявності об'єктивних причин, що обґрунтовують терміновість досудового розслідування;</p> <p>3) невинуватеної затримки у здійсненні ним досудового розслідування протягом понад один місяць.</p>
3.	<p>Стаття 219. Строки досудового розслідування</p> <p>.....</p> <p>3. З дня повідомлення особі про підозру досудове розслідування повинно бути закінчене:</p> <p>1) протягом сімдесяти двох годин - у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 цього Кодексу;</p> <p>2) протягом двадцяти діб – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, якщо підозрюваний не визнає вину або необхідності проведення додаткових слідчих (розшукових) дій, або вчинення кримінального проступку неповнолітнім;</p> <p>3) протягом одного місяця - у разі повідомлення особі про підозру у</p>	<p>Стаття 219. Строки досудового розслідування</p> <p>.....</p> <p>3. З дня повідомлення особі про підозру досудове розслідування повинно бути закінчене:</p> <p>1) протягом одного місяця з дня повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку;</p> <p>2) протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину.</p>

<p>вчиненні кримінального проступку, якщо особою заявлено клопотання про проведення експертизи у випадку, передбаченому частиною другою статті 298-4 цього Кодексу;</p> <p>4) протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину.</p> <p>4. Строк досудового розслідування може бути продовжений у порядку, передбаченому параграфом 4 глави 24 цього Кодексу. При цьому загальний строк досудового розслідування не може перевищувати:</p> <p>1) одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, передбачених пунктами 1 і 2 частини третьої цієї статті</p> <p>.....</p> <p>5.</p> <p>Строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування слідчим суддею включається у строки, передбачені цією статтею, крім випадків винесення такої постанови у порядку, встановленому статтею</p>	<p>4. Строк досудового розслідування може бути продовжений у порядку, передбаченому параграфом 4 глави 24 цього Кодексу. При цьому загальний строк досудового розслідування не може перевищувати:</p> <p>1) два місяці з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку</p> <p>.....</p> <p>5.</p> <p>Строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня</p>
---	--

	615 цього Кодексу.	її скасування прокурором , слідчим суддею включається у строки, передбачені цією статтею, крім випадків винесення такої постанови у порядку, встановленому статтею 615 цього Кодексу.
4.	<p>Стаття 284. Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи</p> <p>1. Кримінальне провадження закривається в разі, якщо:</p> <p>10) після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений статтею 219 цього Кодексу, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи.</p> <p>.....</p>	<p>Стаття 284. Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи</p> <p>1. Кримінальне провадження закривається в разі, якщо:</p> <p>10) виключити.</p> <p>.....</p>
5.	<p>Стаття 295. Порядок продовження строку досудового розслідування прокурором</p> <p>.....</p> <p>3. Копія клопотання вручається слідчим або прокурором, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування, підозрюваному та його захиснику не пізніше ніж за п'ять днів до дня подання клопотання прокурору, уповноваженому на розгляд питання про продовження строку</p>	<p>Стаття 295. Порядок продовження строку досудового розслідування прокурором</p> <p>.....</p> <p>3. Копія клопотання вручається слідчим або прокурором, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування, підозрюваному та його захиснику, потерпілому та його представнику не пізніше ніж за п'ять днів до дня подання клопотання прокурору,</p>

	<p>досудового розслідування.</p> <p>Підозрюваний, його захисник мають право до подання клопотання про продовження строку досудового розслідування подати слідчому або прокурору, який ініціює це питання, письмові заперечення, які обов'язково долучаються до клопотання і разом з ним подаються прокурору, уповноваженому на його розгляд.</p> <p>.....</p>	<p>уповноваженому на розгляд питання про продовження строку досудового розслідування.</p> <p>Підозрюваний, його захисник, потерпілий та його представник мають право до подання клопотання про продовження строку досудового розслідування подати слідчому або прокурору, який ініціює це питання, письмові заперечення, які обов'язково долучаються до клопотання і разом з ним подаються прокурору, уповноваженому на його розгляд.</p> <p>.....</p>
6.	<p>Стаття 295-1. Порядок продовження строку досудового розслідування слідчим суддею</p> <p>.....</p> <p>3. Слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про продовження строку досудового розслідування протягом трьох днів з дня його одержання, але в будь-якому разі до спливу строку досудового розслідування, за участю слідчого або прокурора, а також підозрюваного та його захисника, у разі розгляду клопотання про продовження строку досудового розслідування після повідомлення особі про підозру.</p> <p>.....</p>	<p>Стаття 295-1. Порядок продовження строку досудового розслідування слідчим суддею</p> <p>.....</p> <p>3. Слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про продовження строку досудового розслідування протягом трьох днів з дня його одержання, але в будь-якому разі до спливу строку досудового розслідування, за участю слідчого або прокурора, а також підозрюваного та його захисника, потерпілого та його представника.</p> <p>.....</p>

7.	<p>Стаття 298-5. Порядок продовження, зупинення строків дізнання</p> <p>1. У разі необхідності проведення додаткових слідчих і розшукових дій строк дізнання може бути продовжений прокурором до тридцяти днів. Про продовження строку дізнання прокурор вносить постанову.</p> <p>.....</p>	<p>.Стаття 298-5. Порядок продовження, зупинення строків дізнання</p> <p>1. У разі необхідності проведення додаткових слідчих і розшукових дій строк дізнання може бути продовжений прокурором до двох місяців. Про продовження строку дізнання прокурор вносить постанову.</p> <p>.....</p>
----	---	--

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального
процесуального кодексу України»

1. Обґрунтування необхідності прийняття акта.

Процесуальні строки у кримінальному провадженні є фундаментальною категорією кримінального процесу, практичне значення яких полягає у забезпеченні функціонування усіх його інститутів, його окремих норм, реалізації процесуальних прав та законних інтересів усіх його учасників. Поруч з цим питання темпоральних засад здійснення кримінального провадження пов'язується із швидкістю здійснення досудового розслідування, зволікання із яким може негативно впливати на якість доказів або їх неотримання взагалі та на своєчасне призначення покарання за вчинене кримінальне правопорушення, яке має бути застосовано до правопорушника якнайшвидше після його вчинення.

Водночас про існування проблем реалізації інституту процесуальних строків вказують статистичні дані Європейського суду з прав людини, відповідно до яких Україна займає лідерство в частині порушення статті 6 Конвенції в результаті надмірної тривалості проваджень. Зокрема у 2022 році зафіксовано серед іншого 45 порушень тривалості проваджень у справах проти України, у 2023 – 38.

Переосмислення інституту процесуальних строків у кримінальному провадженні, підходів до розуміння його сутності та механізму реалізації пов'язано з прийняттям чинного КПК України. У той же час поза увагою законодавця залишилися деякі питання правової регламентації цього кримінального процесуального інституту, зокрема щодо: порядку обчислення строків досудового розслідування; порядку їх продовження; регламентації строків у разі скасування прокурором постанови про зупинення досудового розслідування; гарантій прав потерпілого при вирішенні питання про продовження строків досудового розслідування як прокурором так і слідчим суддею; здійснення відомчого контролю за дотримання строків досудового розслідування, органами, що його здійснюють, тощо.

Строки досудового розслідування кримінальних проступків виявилися недостатніми для проведення необхідних процесуальних дій. З огляду на це пропонується внести зміни до ч. 3, ч. 4 ст. 219 КПК України та встановити один строк для досудового розслідування кримінальних проступків терміном в один місяць, що буде обчислюватись з дня повідомлення особі про підозру, при цьому загальний строк досудового розслідування не повинен перевищувати два місяці.

У положеннях КПК України, що передбачають можливість відтермінування закінчення дізнання, містяться певні неузгодженості у формулюванні строку, на який може бути продовжено досудове розслідування проступку. Зокрема, згідно з ч. 2 ст. 294 КПК України у разі, якщо внаслідок складності провадження неможливо закінчити досудове розслідування з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку (дізнання) у строк, зазначений у пунктах 1 і 2 ч. 3 ст. 219 КПК України, такий строк може бути продовжений прокурором у межах строку, встановленого п.1 ч. 4 ст. 219 Кодексу. Іншими словами такий строк може бути продовжений прокурором до одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку. Водночас, відповідно до ч. 1 ст. 298-5 КПК України у разі необхідності проведення додаткових слідчих і розшукових дій прокурор шляхом винесення відповідної постанови може бути продовжити строк дізнання до тридцяти днів. Запропоновано внесення відповідних змін у ч. 1 ст. 298-5 КПК України, узгодивши її із положеннями п. 1 ч. 4 ст. 219 КПК України в частині уніфікації строку (до двох місяців), на який може бути продовжено досудове розслідування у формі дізнання.

Недотримання процесуальних строків та невиправдана тяганина є підставою для призначення іншого слідчого у провадженні для здійснення досудового розслідування, що потребує відповідного уточнення у положеннях ст. 39 КПК України. У зв'язку з цим є необхідність уповноважити керівника органу досудового розслідування відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування у разі: його переведення, відрядження, усунення або звільнення з посади відповідно до закону; 2) його відсутності за наявності об'єктивних причин, що обґрунтовують терміновість досудового розслідування; 3) невиправданої затримки у здійсненні ним досудового розслідування протягом понад один місяць. У зв'язку з чим сформульовано пропозиції про внесення відповідних доповнень до ст. 39 КПК України.

З позиції доступу потерпілого до правосуддя визначено необхідність законодавчо забезпечити інформування не тільки підозрюваного, але і потерпілого про ініціювання питання щодо продовження строків досудового розслідування. У зв'язку з чим сформульовано пропозиції про внесення відповідних доповнень до ст. ст. 295, 295-1 КПК України.

Постанова слідчого про зупинення досудового розслідування може бути скасована те тільки слідчим суддею, але й прокурором. У такому разі строк із дня винесення постанови про зупинення досудового розслідування до дня її скасування прокурором також повинен включатися у строки досудового розслідування, що визначені у ст. 219 КПК України. У зв'язку з чим

сформульовано пропозиції про внесення відповідних змін до ч. 5 ст. 219 КПК України.

2. Мета і шляхи досягнення проєкту закону.

Метою розроблення проєкту закону є усунення колізій та прогалин у Кримінальному процесуальному кодексі України у частині регламентації процесуальних строків на стадії досудового розслідування.

3. Правові аспекти проєкту закону.

Мета прийняття проєкту закону реалізується шляхом удосконалення положень статей 28, 39, 219, 284, 295, 295-1, 298-5 Кримінального процесуального кодексу України. Для цього пропонується внести відповідні зміни до Кримінального процесуального кодексу України.

4. Нормативно-правова база у даній сфері правового регулювання.

Правове регулювання у цій сфері визначається Кримінальним процесуальним кодексом України.

5. Фінансово-економічне обґрунтування.

Реалізація проєкту закону не потребує додаткових матеріальних та інших витрат із Державного бюджету України.

6. Регіональний аспект.

Зміст проєкту закону не стосується питань розвитку адміністративно-територіальних одиниць України і функціонування місцевого самоврядування, прав та інтересів територіальних громад, місцевого та регіонального розвитку.

7. Запобігання дискримінації.

У проєкті закону відсутні положення, які містять ознаки дискримінації.

8. Запобігання корупції.

У проєкті закону відсутні правила і процедури, які можуть містити ризики вчинення корупційних правопорушень.

9. Оцінка регуляторного впливу.

Проєкт закону не є регуляторним актом.

10. Прогноз соціально-економічних правових та інших наслідків прийняття проєкту закону.

Прийняття закону сприятиме дотриманню процесуальних строків на стадії досудового розслідування.

Народні депутати України
